

జయంతజయపాలము

ఆకెళ్ల సత్యనారాయణరావుగారు

ప్రకాశకులు

సరస్వతీ బుక్ డిపో,

బెజవాడ

జయంత జయపాలము

(నవరసభరితమగు 5 అంకముల నాటకము)

గ్రంథకర్త:

జయదేవ శ్రీవ్యానారాయణరావు నాటకములను రచించిన,

ఆకెళ్ల సత్యనారాయణగారు

ప్రకటనకర్త:

కురుకూరి సుబ్బారావు సన్

కురుకూరి స్వరాజ్య వెంకట సత్యనారాయణరావు

సరస్వతీ బుక్ డిపో,

బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా

ఐదవకూర్పు 250

శ్రీ సరస్వతీ ప్రెస్, బెజవాడయందు ముద్రింపబడియె.

1946

వెల 0—12—0] [పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

రంగూన్ రౌడీ
(అను)
పతిభక్తి నాటకము
(గ్రంథకర్త: సోమరాజు రామానుజరావుగారు.)

పల్లెలలో రౌడీ__పట్టణములలో రౌడీ__వీథులలో రౌడీ__విపణికలలో రౌడీ__సంతలలో రౌడీ__చావిళ్ళలో రౌడీ__సందులలో రౌడీ__సభలలో రౌడీ__గుళ్ళలో రౌడీ గృహములలో రౌడీ__కక్షలలో రౌడీ__కలహములలో రౌడీ__కోర్టులలో రౌడీ__పార్టీలలో రౌడీ__దొంగలలో రౌడీ__దొరలలో రౌడీ__హోటళ్ళలో రౌడీ__నృత్యసభలలో రౌడీ__సొగసులలో రౌడీ__సరసములలో రౌడీ__ఈరౌడీలలో మనరౌడీయెవ్వరు?

మనరంగూన్ రౌడీ సర్వసద్గుణాలంకారుడు__సమస్తజనభయంకరుడు! మొదటిదెబ్బతో రంగారావుకు మోక్షమిచ్చినరౌడీ! పోలీసువారికి చిక్కకుండ పొగయోడ నెక్కినరవుడీ__సముద్రమధ్యమున__మొసలిపట్టినను__చావనిరవుడీ__రక్షించినరమేశ దంపతులతో రంగూను చేరినరవుడీ__అన్నము పెట్టినదాతకు సున్నము పెట్టినరౌడీ__ప్రాణదాత భార్యతో ప్రణయప్రసంగములాడించిన రవుడీ__రమేశునిచంపి యాతని భార్యతో రంగూనువిడిచినరవుడీ__చెడత్రాగి ప్రభావతిచేతికి చిప్పయిచ్చినరవుడి__బాధింపవచ్చినమామకు ప్రాణమోక్షమిచ్చినరవుడీ__తనయపరాధములన్నిటికిని తలపై నిడుకొని భాగ్యను గాంచి పశ్చాత్తాపము పాలైనరవుడీ__ఘోరమరణశిక్షకు పాల్పడిన భార్యకొఱకై గుండెబ్రద్దలైనరవుడీ__మనరంగూనురవుడీ అన్నిరసములలోనున్నాడు. అన్నియనుభవములలోనున్నాడు. అన్ని అంకములలోనున్నాడు!__మహాద్భుతముగల్పించిన రవుడీ చదువరుల గుండెలను దడదడలాడించినాడు! పకపకనవ్వించినాడు__బొటబొట కన్నీరుగార్పించినాడు!__శృంగారచేష్టలతో సుఖానుభవము నొందించినాడు!

ఆంధ్రదేశమునందలి అన్నివర్ణములవారికిని ఆనందము గల్గించి యెప్పుడు ప్రకటితమగునాయని యెదురుచూచుచున్న రంగూన్‌రవుడీ నేటికి ముద్రింపబడి సిద్ధముగనున్నది!__రసభరితములగు పద్యములు!__రమ్యములగుపాటలు, తప్పక యింటనుంచుకొనిన హంతకులయొక్కగాని దొంగలయొక్కగాని మోసగాండ్రయొక్కగాని లేకుండ కాపాడగల మారంగూన్‌రవుడీ! 1 రూపాయికి మాత్రమే లభింపగలదు.

వలయువారు:__కురుకూరి సుబ్బారావుసన్.

సరస్వతీ బుక్‌డిపో, బెజవాడ. (కృష్ణాజిల్లా.)

ఇందలిపాత్రలు

—♦ పురుషులు ♦—

(1) జయపాలుఁడు—మధురాపుర రాజకుమారుఁడు
(2) జయంతుఁడు— ,, మంత్రికుమారుడు
(3) సుదర్శనుఁడు— ,, రాజు.
(4) కళానందుఁడు--సుదర్శనుని మంత్రి
(5) చంద్రశేఖరుఁడు— ,, కుమారుడు
(6) వనపాలుఁడు.
(7) ఇద్దఱు ద్వారపాలకులు.
(8) కిరటకుఁడు—మేదరికులమునకు పెద్ద.

—♦ స్త్రీలు ♦—

(9) పంకజాక్షి—ఒక వేశ్య.
(10) భానుమతి—జయంతునిభార్య; సాధ్వి.
(11) కాత్యాయని—ఒక యోగిని.
(12) భువనసుందరి—జయపాలునిభార్య; జారిణి.
(13) సంగనాచి—భువనసుందరి దాసి.
(14) కాళి—ఒక దేవత.

పీఠిక

ఈశ్వరానుగ్రహంబునను, ఆంధ్రనాటకాభిలాషుల ఆదరము నను, ఈకృతికన్యకకు నాల్గవసారి ఆంధ్రలోకయాత్రచేయు మహాభాగ్యమిప్పటికి సంప్రాప్తమయ్యె.

ఈనాటక ప్రతులన్నియును, సుమారు రెండుసంవత్సరముల క్రిందటనే చెల్లిపోయినను, కొందఱు మాటనిలకడలేని మహానుభావులు సాయముచేసెదమని, వాగ్దానముచేసి, శేషమూపనుచు, నేటి వఱకు కాలయాపన చేయుచుండుటచే, ఇది వెలుపడుట కాలస్య మయినది.

నామిత్రుండును, బెజవాడ సరస్వతీబుక్ డిపో ప్రొప్రయిటరును నగు శ్రీయుత కరుకూరి సుబ్బారావుగారు ప్రకటించెదనని, కోరినం దున వారివలన తగుప్రతిఫలమును పొంది, యీనాల్గవకూర్పునుం డియు, ఈగ్రంధముయొక్క కాపీరైటు హక్కులును మఱియు సితర సర్వహక్కులును, పుత్రపారంపర్యముగా ననుభవించుటకై వారికొ సంగితిని. ఇంతటినుండియు పాఠకుల కాశాభంగము గలుగకుండ వారే ప్రచురింతురుగావున సర్వేశ్వరుడు వారికాయురారోగ్యైశ్వర్య ములఁ బ్రసాదించునుగాక యని వేడుచున్నాను.

ఇట్లు,

విశాఖపట్టణము 10—8—31. ☞ ఆకెళ్ళ సత్యనారాయణ,
గ్రంథకర్త.

జయంత జయపాలము

నాంది

శ్రీ కాంతాహృదయాబ్జరంజక మహా
శృంగార మార్తాండుఁ డ
స్తోకప్రాభవుఁ డవ్యయుం డమలసం
తోషాంతరంగుండు సు
శ్లోకుం డాశ్రితవారకష్టనగజి
ష్ణుం డైన విష్ణుండు దా
సాకల్యంబగు ప్రేమతోఁ గనుత మ
శ్రాంతంబు మిమ్ముం గ్రమమున్.

కన్నడ — చాపు.

కరుణాకరా! పరా! - కరుణ మమ్మేలుమా।
నిరామయా! నిన్నే - నెమ్మదిని నమ్మినాము॥ కరు।
దారితప్పి యున్నారము - భారము నీపై వేసినాము।
ఏరీతి మమ్ముల మంచి - దారిఁ జేర్తువో దేవా!॥ కరు॥
పరుల నిందాస్తోత్రముల్ - పాటింప కుండు బుద్ధి।
మఱియు ఇతర సద్గుణములు - మాకలవడఁ జేయు వే॥ కరు
ఆకెళ్ల సత్యనారా - యణసుతా! శుభచరితా!
శ్రీకళాశ్రిత సంఘపాలా! - నీకృపాబ్ధిఁ దేల్పవె మము॥ కరు॥

చ॥ వరగుణులాప్తమిత్రులు ♦ వైరము దెట్లొకసాని పెట్టెనో
గరితలఁ బుట్టినిండ్ల బహు ♦ కాలము వీడిన నేమి నష్టమో
పరమహితోత్తముం డెటుల ♦ వర్తిలుచుండునో తెల్పుగాథతోఁ
బరఁగెడు శ్రీజయంతజయ ♦ పాలము లోకహితంబు గావుతన్.

జయంత జయపాలము

ప్రథమాంకము

ప్రథమరంగము—రాజమార్గము.

[పంకజాక్షియను సాని ప్రవేశించును]

పంక—[సంతోషముతో] బళ్ళే! ఇన్నాళ్ళకు నాచతురతా వాఙ్ని పుణతయు, నానామాయోపాయ మహాకౌశలంబును చూప వలసిన తరుణము సంప్రాప్తమైనది. రాజకుమారుండును మంత్రికుమారుండును చిన్నతనంబునుండియు నవిచ్ఛిన్న స్నేహ పాశబద్ధులై సంచరించుచున్నారు. అందు రాజకుమారుండు రాజ్యకార్యంబులఁ గన్నెత్తి చూడక, జవ్వనియగు భార్యతోను తలపెట్టక కాలము వ్యర్థపుచ్చుచున్నాఁడు. అందుకు రాజు చింతించి వారినిరువురను విడఁదీయ చతురోపాయంబును ప్రయత్నించి విఫలమనోరథుండయ్యెనఁట! మంచిపనియైనది. ఎవ్వరేపని చేయదగినవారో వారాపని చేసిన రాణించును; కాని యితరులు పూనుకొనిన తలవంపులు కాకమానునా? రాజునేర్చిన చతురోపాయంబులు శత్రువులయెడఁ పనికి వచ్చును; కాని మిత్రులకడ సాగునా? మిత్రభేదము పంచ తంత్రబులందొకటి. ఆతంత్రము బాగుగ ఎఱింగినవారంగ నలు. అందు ముఖ్యముగా పేరొందినవారు వారాంగనలు. ఆలుమగలను, తండ్రికొడుకులను, అన్నదమ్ములను, ప్రాణ మిత్రులను, క్షణములో వేరుచేసి గర్భశత్రులుగ చేయుట

ప్రథమాంకము

పొన్నల కగ్గుఁబోల రంగరించిపోసిన కులవిద్య. కాన వేశ్యా కులంబున పుట్టిన నే నాజయంతజయపాలుర విడఁదీయు టెంతపని? రాజుగారు నన్ను పిలిపించి వారిద్దఱకును కయ్యము పెట్టి వేరుచేసిన వేనూటపదువార్లు కట్నమిచ్చెద మన్నారు. కనుక, కడుజాగ్రత్తతో అపని చేసివచ్చెద. (కొంచెము దూరమునడచి నిలిచి) మిత్రుల విడఁదీయుట బహుదోషము కాఁబట్టి నాఅంతరాత్మ, "వద్దువద్దు"ని వెక్కసు లాగు చున్నది కాని వేనూటపదునార్లెంత కష్టబడిన వచ్చును? ఎంతకాలము పట్టును? ఇప్పుడో అనాయాసంబుగ ఒకగడి యలో దొరకవచ్చును. అదియునుగాక నేను చేయుపని ఒక విధముగా మంచిది. ఎట్లన రాజసుతుండు రాజ్యకార్యంబుల ముట్టకన్న ఇప్పుడిబ్బంది లేదు; కాని, యుక్తవయసువచ్చిన భార్యను పుట్టింట ఉంచివేయుట గొప్పతప్పు. దాన పెక్కు నర్థంబులు కలుగుటయేకాక ఒకప్పుడు ప్రాణహాని కూడ సంభవించును. గాన,

హిందూస్థానిక్యాల్ — ఆది.

ఇప్పుడే పోయి ఆ - యిద్దఱ నెడఁబాపెద;
తప్పక భూపాలుని - మెప్పు లంది వచ్చెద|| ఇప్పు||
ఇట్టిపనులను చేయ - ఏ మాటికేటివాము|
ఎట్టి దిట్టరి నైన మేము - బుట్టలో వేయఁగల|| మిప్పు||
ఆఁడుది పూనుకొనిన - మూఁడులో కంబు లప్ప||
లీలగ ముట్టడింపఁ - జాల సముద్రరాలు|| ఇప్పు

— —

ద్వితీయరంగము — ఉద్యానవనము

(మంత్రికుమారుడగు జయంతుడు ప్రవేశించును.)

జయం— కాంబోది - రూపకము.

నిక్కువు స్నేహితుండు - చిక్కుట దుర్లభము
ఒక్కడైన నొకరికి - ఉండు టతికష్టము ॥ నిక్క॥
పని యేదేని యున్నచో - పల్కుచు కడు తియ్యగా
దినము వత్తు రింటికి - పని తీరునంత దాక ॥ నిక్క॥
పరిచయము న్నవారెల్ల - వయస్యులు కానేరరు।
పరిచయమైనంతను - కరము భేదమున్నది॥ నిక్క॥
మిత్రుని బోలు మిత్రుని - ధాత్రి నొక్కని గాంచితి।
మిత్రపదమణి దాల్ప - పాత్రుడు జయపాలుడు॥ నిక్క॥

ఎవడురా అక్కడ?

వనపా— (ఎదురువచ్చి చేతులుజోడించి) బాబూ! ఏమిసెలవు?

జయం— జయపాలుడు వచ్చినాడా?

వనపా— వచ్చెదనని కబురంపినాడు. కాని యింకను రాలేదు.

జయం— సరే, (లోనికిపోయి ఒకచోగూర్చుండి) మిత్రుడింకను రాకుండుటకు హేతు వేదేని ఉండవలెను.

గీ॥ అతని రాజాపనేమొ కా ♦ ర్యార్థ మెచటి
కైన; తండ్రిపని చిక్కిది ♦ యైన వచ్చె
నేమొ! నను బిల్వ మాయింటి ♦ కేగనేమొ!
ఎడమ కన్నదురుచు నున్న ♦ దిప్పు డకట!

తండ్రి తన్నెక్కడకైన అంపిన నాతో చెప్పకుండ పోవునా? వచ్చి చెప్పుటకు వ్యవధిలేకున్న సేవకునిచేతనైన కబురంపడు గా! ఏదేని కష్టము వచ్చిన ఈపాటికి ఊరెల్ల అల్లుకొనదా? దైవానుగ్రహంబున నాచెలికాని కట్టిదొసంగులు పొసంగకుండు గాక! (యోచించి) అతడు తన జనకునితో మాట్లాడుచుండవలె; లేనా నాకొ

అను మాయింటికి వెళ్ళియుండవలె. అహో! జయపాలునకు నాయందుఁగల సుహృద్భావ మగణ్యముకదా! భూరిసామ్రాజ్య వైభవోపేతుండయ్యు గర్వము రవ్వంతయు లేక, తన తండ్రిసేవకుని కుమారుండనని నన్ను నిరసింపక, తన అన్నవలెనే ఎంచుచు నామాట యందు గౌరవముచూపుచు, ఎంతరహస్యమైన నాచెవిని వేయకుండ ఉండలేఁడుగదా!

సీ॥ కష్టకాలంబున ♦ కంటికి ఱెప్పరీ
తిని కాచువాఁడు స ♦ న్మిత్రుఁడు కాఁడె?
బంధువు లందఱుఁ ♦ బాఱఁద్రోలిన చేరఁ
దీసెడు వాఁడు స ♦ న్మిత్రుఁడు కాఁడె?
మనసున మాటల ♦ పనుల భేదములేక
ఎపుడుండువాఁడు స ♦ న్మిత్రుఁడు కాఁడె?
అవసర మైనచో ♦ ప్రాణమీయఁగ వెను
దీయనివాఁడు స ♦ న్మిత్రుఁడు కాఁడె?
ఎపుడు మేల్గోరువాఁడు స ♦ న్మిత్రుఁడు కాఁడె?
ఇట్టి నిరుపమగుణములు ♦ దొట్టికులుకు
స్నేహితుం డెల్లవారికి ♦ చిక్కుటరిది;
కాని నాభాగ్యవశమున ♦ కల్గెనాకు.

జయ—(ప్రవేశించి, తనలో)]

మోహన — ఆటతాళము.

కమలములను రాత్రిరాఁ-గనే విడుచు రవి మిత్రుఁడా?
సమయమునకు పనికిరాని-సఖుఁడుండనేల? కాల్పనా॥ కమ॥
చెలికానికెపు డేదైన- కీడుగు వచ్చునప్పుడు
చలచల్లఁగ జాఱిపోవు-స్వార్థపరుఁడు హితుఁడా। కమ॥
భుజము భుజము కలిపితిరుగు- కుజనులెల్ల స్నేహితులా?
నిక్కముగ ఆజయుండే- నేస్త మనఁ దగినవాఁడు। కమ॥

జయంతుఁ డొకగడియ కనఁబడకున్న నామనసు వలలోఁ
చిక్కిన చేఁపవలె కొట్టుకొనుచుండును. భోజనసమయంబులందు తప్ప
తక్కినకాలంబులం దితఁడు రామలక్ష్మణుల వలె ఎడఁబాయకుం
డును. పాపము! అతని మామగారు వచ్చి ఎన్నిసార్లు పిలిచినను,
లేనిపోని వంకలు కల్పించి, "రేపువచ్చెద, మాపువచ్చెద," నని కాల
ము పుచ్చుచున్నాఁడే కాని యుక్తవయస్సు వచ్చిన సతినిచూచుట
కొకసారైన వెళ్ళలేదు. అందుకు కారణమతఁడు నన్నువిడిచి యుం
డలేకుండుట కదా! సెబాస్! అమూల్యమిత్రపదరత్నమును ధరింపఁదగిన
వాఁడు గుణవంతుఁడగు జయంతుఁడే

చ॥ ధనముగలానియింటికడఁ దప్పక కాకులరీతి నెందఱో
దినమును జేరుచుందురు; కడుప్రియ్యఁగ పల్కుచునుందు రుస్తోత్రముల్
ఘనముగఁ జేయుచుందురు; మఱికష్టము వచ్చిన కాసుగాల్చి పో
వు నెమ్మొగమింత చూపరు సరేకదా పిల్చిన పల్కఁ రొక్కరున్

మఱియు అవసరమున్నప్పుడును, సొమ్ము విచ్చలవిడిగా కర్చు
పెట్టునప్పుడును, అహోరాత్రములు నీడవలె వెంటనంటియుండు
చెలికాండ్రు, వారి అవసరము తీఱిన వెనుకను, డబ్బు కర్చుపెట్టుట
మానినప్పుడును. చల్లఁగ జాఱిపోవుటయేకాక శత్రులయ్యెదరు, అట్టి
కృతఘ్నుల, అధమాధములు, మిత్రద్రోహులను పట్టికట్టి, తాలుపుల్వి
సగముచంపి నక్కలకప్పఁజెప్పినను పాపము లేదుగదా! కాని దైవాను
గ్రహంబున ఎట్టి సుగుణంబులు గలవాఁడు మిత్రుఁడనఁదగినవాఁడో
అట్టి సుగుణవంతుఁడు జయంతుఁడు నాకు లభించినాఁడు. అతఁడు
నాకంటె ముందుగనే యుచ్చటికివచ్చి నాకొఱ కెదురుచూచుచున్నాఁడు
కాఁబోలు? ఎవఁడక్కడ?

వనపా—[వంగినమస్కరించి] యువరాజచంద్రా! ఏమనుజ్ఞ?

జయ—జయంతుఁడు వచ్చినాఁడా?

వనపా—చిత్తము. వచ్చియున్నారు.

జయ—ఎంతసేపైనది?

వసం—సుమారు అరగడియ కావచ్చును.

జయ—సరే నీపని చూచుకొనుము (ముందుకుపోవును)

వసం—చిత్తము (నమస్కరించిపోవును.)

జయం—(తనలో నాయెడమకన్ను యుద్యానవనమునకు వచ్చినప్పటి నుండియు కొట్టుకొనుచున్నది. ఏమిచెడుగు కానున్నదో తెలియదు. కానిమ్ము కానున్నది కాకపోదు

జయ—మిత్రమా! జయంతా! (దగ్గఱకుపోవును.)

జయం—అహా! జయపాలా! వచ్చినావా? (కౌగలించుకొని) నేడేల ఇంత జాగుచేసితివి?

జయ—మానాన్నగారితో మాటలాడుచుండుటచే కొంచె మాలస్యమైనది క్షమింపుము.

జయం—నిన్ను క్షమించుట కేమితప్పుచేసితివి? నేనెన్నిసార్లు ఆలస్యముగా రాలేదు? కాని మతేమి వింతలు?

జయ—నీకు తెలియని వింత లేమున్నవి? నాకు పట్టాభిషేకము చేసి పిమ్మట వానప్రస్థాశ్రమంబును స్వీకరింప నిశ్చయించినట్లు మా నాన్నగారు చెప్పినారు

జయం—అందుకు నీవేమనినావు? ఒప్పుకొనినావా లేదా?

జయ—"ఇంక కొంతకాలము నన్నిట్లు స్వేచ్ఛగా తిరుగనిండ" ని ప్రార్థించి వచ్చితిని.

జయం—ఛా! ఛా! ఎంతపొరపాటు చేసినావు!

ఉ॥ ఎన్నడు రాజ్యతంత్రములనెల్ల యథావిధిసంగ్రహించెదో?
ఎన్నఁడు నీముఖాబ్జమున ఇంపగుయౌవన కాంతిదోఁచునో?
ఎన్నఁడు చేతి కందెద? ఎన్నఁడు శాంతినొందఁగదో అంటం
చెన్ను ఘనుండ నీజనకుఁడిట్టుల పల్కుటకూడునా? సఖా!.

జయ—చెలికాఁడా! రాజ్యభారము పైబడనంతవఱకే యీవినోదములు ఈసుఖంబులు గాని అది పైఁబడిన పిమ్మట మనమిద్దర

మీగతి హాయిగా ముచ్చటించుటకు వీలుండదుగదా!

జయం—ఏమట్లనుచున్నావు? నీవు రాజువైన నన్ను నీకగ్గలుడు రానీ యవు కాబోలు? బాల్యస్నేహితుండనగు నన్ను మఱచి పోయెదవు కాబోలు!

జయ—(కౌఁగిలించుకొని) ఎంతమాటాడినావు! నేను రాజనైన ప్పుడు నీవు మంత్రివి కాకుండువా? ఒకవేళ నారాజ్యాధిప త్యమే మనస్నేహంబున కడ్డువచ్చినదానిని తృణప్రాయంబుగా ఎంచి విడిచిపెట్టెదనని నమ్ముము.

జయం—అట్లైన—నీకింత జాగేల? శీఘ్రంబుగా రాజ్యాభిషిక్తుండవు కమ్ము.

జయ—ఓయీ! రాజురాజని పేరుగొప్పేకాని వానికుండు మనోవ్యా కులత వేఱొక్కనికుండదు సుమా.

మ॥ తనసౌఖ్యంబులు లెక్కసేయక సదాధర్మం బుపాసించుచున్
జనకష్టంబులు పాపుచుండి. వ్యసనాసక్తుండు కాకుండ వే
కనులన్ రాజ్యము నేలుచున్, రిపులదోర్గర్వంబు చెండాడుచున్
జనులున్ దైవము మెచ్చునట్లు నడువన్ సౌలభ్యమా మిత్రమా!

పంక—(ప్రవేశించి, తనలో) ఇంత సేపటికి నాగమ్య స్థానము చేరితిని. కాన నేను వచ్చినకార్యమిఁక అతిజాగ్రత్తతో చేయవలయు. పండగునో కాయగునో తెలియదు. ఎట్లైనను నాప్రయ త్నముమాత్రము మానను. ఒకవేళ నా పాచిక పాఱి యిపుడు వారిద్దఱు దెబ్బలాడుకొనినను మరల ఎన్నటికైన కలిసికొనకమానరు. అపుడు మరిస్నేహము మఱింత దృఢ పడును. కానిమ్ము ఆగొడవనాకేల? రాజకుమారుండున్నాడో లేఁడో తెలియలేదు. తినఁబోవుచు రుచి అడుగనేల? వెళ్ళి చూచెద. (ముందుకు వచ్చుచుండును.)

వనపా—నిలు నిలు. ఎవరావచ్చుచున్నది? (ఎదురువెళ్ళి) ఎవరునీవు ఇందు రాఁబనియేమి?

వంక—నేను వారకాంతను. యువరాజదర్శనార్థ మిచ్చటికి వచ్చితిని

వనపా—ఏమి? వారకాంతవా? ఏవారకాంతవు?

వంక—ఏవారకాంతనో నీకు తెలియదా?

వనపా—ఏవారకాంతవో నేనేమెఱుగుదు? ఏడువారములున్నవి. అందులో సోమవారకాంతవో మంగళవారకాంతవో శనివారకాంతవో నాకేమి తెలియును?

వంక—చాలుచాలు. ఇంత తెలివిగలవాడవని అనుకొనలేదు నేను సానిని.

వనపా—(నవ్వుచు) సానివా? ఆలాగు చెపుమ. మొదటనే తేటమాటగాఁ జెప్పరాదా? ఈపాఱు గీర్వాణమెందుకు? సరే చెప్పివచ్చెద ఇచ్చటనేయుండుము. (వచ్చి) యువరాజా! తమదర్శనార్థము సానివచ్చి బైట తమయాజ్ఞకై వేచియున్నది ఏమిసెలవు?

జయ—ఏమి? సాని వచ్చినదా? ఎవరికొఱకు?

వనపా—చిత్తము తమకొఱకే

జయం—(నవ్వుచు) మిత్రమా! ఇన్నాళ్ళకు దొరకితావు. కానిమ్ము కానిమ్ము.

జయ—(వనపాలునితో) ఛీ! మూర్ఖా! తిన్నఁగా తెలుసుకొనిరమ్ము పొమ్ము.

వనపా—చిత్తము (పోవును.)

జయం—నాతో చెప్పినావు కావు. పోనిమ్ము క్రొత్తచెలుల సంపాదించుచున్నావా? సరే. నేనెందుకిక్కడ? పోయెదను. (లేచును)

జయ—(చేయిపట్టుకొని) జయంతా! నీతోడు. నాకేమి తెలియదు. కూర్చుండుము.

వనపా—(సానితో) ఎవరికొఱకు వచ్చినావు? తిన్నఁగా చెప్పుము.

పంక—(తనలో) ఇతఁడిట్లడుగుటకు కారణమేమైయుండును? (ఆలోచించి) ఓయీ! అక్కడ ఎవరెవ రున్నారు?

వనపా—రాజకుమారుఁడును మంత్రికుమారుఁడు నున్నారు.

పంక—(నవ్వుచు) సరే; తెలిసినది. ఇద్దఱికొఱకును వచ్చితినని చెప్పుము.

వనపా—(వెళ్ళి) ప్రభూ! మీయిద్దఱికొఱకును వచ్చినదఁట

జయ—(నవ్వుచు) మిత్రమా! ఇప్పుడేమనెదవు?

జయం—సానిపిల్లగదా! సమయస్ఫూర్తిగ చెప్పినది.

జయ—రావచ్చునని కబురంపుదునా?

జయం—వద్దు వద్దు. నామాటవినుము.

ఉ॥ మానినిఁ గండఁగావలయు మానముపై అభిమాన; మట్టిచో
మానముమీఁద చిన్న మభిమానము లేక ధనంబె గొప్పగా
మానసమందు నెంచి అనుమానములజ్జ త్యజించి హీనురాల్
సాని మెలంగుఁగా; వలదు లంజకు చెంతకు చేరనిచ్చుటల్

జయ—(నవ్వుచు) జయంతా! ఎందుకీభయము? అది అబల. అందులో సానిది. మనల నేమిచేయఁగలదు?

జయం—వెలయాండ్ర మాయలలోపడి ఎందఱెందఱో ధనగాండ్రారోగ్య ప్రాణంబుల నమ్ముజేసికొనినారు మనఁగనఁగా ఎంత? కాన దానిని చేరనీయకుండుటే సర్వోత్తమంబు. వేలుచూపిన మండమ్రింగుజాతి సానిజాతి. కాన నామాట వినుము.

జయ—దానిమాయలో పడినపుడుగదా చెడుట? ఈజయపాలుఁడు సులభసాధ్యుఁడు కాడని నీవెఱుంగవా?

జయం—అట్టి దృఢనిశ్చయమే నీకున్న రానిమ్ము.

జయ—సేవకా! నీవు త్వరగాపోయి ఆసాని నంపుము,

వనపా—చిత్తము. (వెళ్ళి) యువరాజాజ్ఞయైనది; వెళ్లుము. బహుమానము చెఱిసగము; మఱచిపోకుము.

వంక—[చిఱునవ్వుతో ప్రవేశించి] యువరాజచంద్రా! నమస్కారము
ప్రతిరాజకుమారతిలకమా! వందనము.

జయ—వాగ్యంగనా! నీవిచ్చటికి రాఁబనియేమి?

వంక—రసికశిఖామణీ! తమదర్శనార్థమనేకదినములనుండి వేచియుంటి
ఇన్నిదినంబులకు దైవానుగ్రహంబున తగినసమయంబు సం
ప్రాప్తమైనది

జయం—[తనలో నవ్వుచు] ఔరా! ఏమాటకారి మాటనేర్పు;
ఇతఁడు రసికశిఖామణియట! ఈయుత్త. ఇతనిదర్శనమునకై
అనేకదినంబులనుండి కాచుకొనియున్నదఁట! ముఖస్తుతులకుఁ
గల్లలకు వేశ్యపుట్టినిల్లుగదా! తియ్యనిమాటలచే వీనిని పొంగ
వేసి గోతపడఁద్రోయ ప్రయత్నించుచున్నది.

జయ—వాకై నీవింతగా ఎదురుచూచుటకు కారణమేమి?

వంక—నా నృత్యగానాభినయంబులను తమకు చూపి తగుసన్మా
నము నందవలెనని యుంటిని.

జయం—[తనలో] ఊ. ఊఁ! అంతకంతకు సరసము ముదురుచున్నదే.

జయ—అలాగునా? జయంతా! కొంచెము నీవు ఈమె ఆటపాటలు
కని విని వినోదింతమా?

జయం—వద్దువద్దు ఇప్పుడైన నామాటవిని త్వరగా దీనిని సాగనం
పుము తాయి గుద్దనేల? చేయి నొవ్వనేల

గీ॥ ఎప్పుడీజాతినాతులకెల్ల • తప్పకుండ
దూరముగ నుంచుటే మంచి • దారయంగ;
చనువు రవ్వంత వారికొ • సంగినయెడల
వదలకుందురు బలురక్కసి • పొదలపగిది.

జయ—వినోదముగాక యింకను తప్పేమున్నది? ఎటులైనను దీనికి
కానుక ఈయక తప్పదుగదా. ఆపాటలు చూచియేఇత్తము.

జయం—ఏమీ? తప్పులేదా? కాసునకు మానము తెగనమ్ము వేశ్యను చేరనిచ్చుటే తప్పు; పిమ్మట దాని అసందర్భ ప్రలాపము లకు చెవియొగ్గుట గొప్పతప్పు ఈతప్పులు చాలక యింక దాని ఆటపాటలు చూచెదవా?

సీ॥ వెలబోటి నెఱినీటు ♦ వలెవాటు తళుగోటు
కాంచిన వింతగా ♦ కానవచ్చు;
వెలనారి నడితీరు ♦ చెలువారు నడసారు
కనువారి సంతోష ♦ మునను జేల్పు;
వెలయాలి వాలుఁజూ ♦ పులు టక్కు టెక్కులు
స్థిరచిత్తములనైన ♦ చెదర గొట్టు;
ఆటపాటలు మంద ♦ హాసముల్ పైఁట జా
ర్పులు మోహవార్థిలో ♦ ముంచివేయు;
దొంగచూపులు మనసును ♦ దొంగిలించు;
కన్ను సన్నలఁ జ్ఞానంబు ♦ సన్నగిల్లు;
పిదప మగవాఁడు దానికి ♦ భృత్యుఁడగును;
ఇహపరంబుల రెంటిట ♦ ఎగ్గు గాంచు

మఱియు పొట్టపోసికొనుటకు నాలుగు కొక్కిరిబిక్కిరి పాటలు సగము సగము కంఠపాఠము చేసిన ఈ నిరక్షరకుక్షి రసిక శిరోమణివగు నీ యుల్లమును రంజిల్ల జేయఁగలదా?

సీ॥ ధనమున కాశించి ♦ వినుట కనువుగాని
పచ్చిబూతుల నెల్లఁ ♦ పాడుచుండు;
రాగమాలిక దక్క ♦ రాగ మేదియు కూడ
తీరుగా పాడఁగా ♦ నోరు రాదు;
ఎలుఁగుగొడ్డు విధాన ♦ ఎగిరి గెంతుటె కాని
మానితనృత్యము ♦ మాసిపోయె;

సన్నిపాతపురోగి ♦ చందము గనఁబడు
నట్టుల అభినయం ♦ బాచరించు;
ఇట్టి నోరు విప్పినయెడల ♦ చుట్టకంపు
కొత్తిసుమూరము వెలికిని ♦ కొట్టుచుండు;
ఇట్టి వెలయాండ్రి నేవిధిఁ ♦ హెచ్చరింప
కూడదయ్యె ముమ్మాటికి ♦ కూడదు సుమ.

కాన నాకొంతమాత్రము దీని ఆటపాటలను చూచుటకిష్టము లేదు. నావలుకులయందావంతయైన నీకుగౌరవమున్న దీని శీఘ్రముగా సాగనంపుము.

పంక—రాజకుమారరత్నమా! నాదొకమనవి చిత్తగింపుడు

సీ॥ అభినయగానాదు ♦ లడుగంటి పోకుండ
భూమి నిల్పినవార ♦ మేము కామె?

జయ—[నవ్వుచు] జయంతా! ఇవ్వు డేమనదవు?

జయం—ఏ మందునా? వినుము.

మానాభిమానంబు ♦ మాని దానివి వీధిఁ
బెట్టి అమ్ముకువారు ♦ వీరు కారె?

పంక—భార్యలు లే కేడ్చు ♦ బ్రహ్మచారుల వెత
లెల్లఁదీర్చెడువార ♦ మేము కామె?

జయం- హేయమై నింద్యమౌ ♦ ఎల్లరోగంబుల
కారయఁ పుట్టింట్లు ♦ వీరు కారె?

పంక- శుభకార్యముల కెల్ల ♦ శోభ సంపూర్తిగా
ఇచ్చెడు వారల ♦ మేము కామె?

జయం- లక్షాధికారుల ♦ భిక్షకులుగఁ జేసి
వెళ్ళఁగొట్టెడు వారు ♦ వీరు కారె?

పంక- సురల రంజింప అ ♦ చ్చర లున్న నరులకు
ఇంపు గూర్చెడువార ♦ మేము కామె?

జయం- మూఁడువంతు లకాల ♦ పుంజాపుల కకటా !
కారణ మెయ్యెడఁ ♦ వీరు కారె?

వంక- కామశాస్త్రమర్మజ్ఞుల ♦ మేము కామె?

జయం- విమలసంఘకంటకములు ♦ వీరు కారె?

వంక-- సామి! నిత్యపుణ్యస్త్రీల ♦ మేము కామె?

జయం- ఔర! మనుజమృగాలయముల్ ♦ వీరు కారె?

వంక- ఇట్టి అనద్యశకీర్తితో ♦ ఎచ్చరిలేదు
సానులమించు చానలు ♦ జగతిఁగలరె?

జయం- ఇట్టి పరమదుర్మార్గుల ♦ నిటుల తెలిసి
చేర నిచ్చుట పాపంబు ♦ చెల్మికాఁడ !

వంక—మంత్రికుమారశేఖరా! దాతలచెంతఁజేరి యిట్లు కొంటెమా లాడుట సజ్జనులకు పాడియా ?

జయం—పాడిగాకేమి? పాత్రాపాత్రములరయక బహుమతులిచ్చుట చాల పాపము.

జయ—జయంతా! నీపలుకు లాదరణీయంబులే. కాని ఐదునిమిషంబు లీమె నాడించుటకు నాకు సెలవిమ్ము.

జయం—నేను చెప్పవలసినది మోమోడక చెప్పితి పిమ్మటనీయిష్టము. నేను వలదనిన మానదవా?

జయ—తప్పక మానివేసెదను?

వంక—(తనలో) అయ్యో! ఈజయంతుఁడు శనివలె ఇక్కడ చేరి నాఁడే! నాపాలిక పాలనీయఁడు కాబోలు ?

జయం—నీవినోదవ్యాపారంబును నేనేల అడ్డపెదు? కానిమ్ము.

జయ—వారాంగనా ! నీయాటపాటలఁ గల నిపుణత ఐదునిముషంబుఁలో జూపవలయు త్వరపడుము.

వంక—చిత్తము.

మధ్యమావతి - ఆదితాళము.

సామీ! యిటు చూడరా - సమయ మిదేరా, నా। సా॥
కామజితసుందరా! నామనవి వినరా, యిటు రారా॥ సా॥
ఈమోడి విడనాడి - నా మొఱ్ఱ చెవి నిడి
స్వామి నను ముద్దాడి - సరసము లాడరా, నీదానరా॥ సా॥
ఇంత సిగ్గేలరా - ఏల రా వేలరా
పంతసుమానరా - వగ కాండా! నామోవి, పానకమిచ్చెద॥ సా॥
(పాడుచు నృత్యము చేయును)

జయ—వనపాలా! ఇటురమ్ము. (వాని చెవిలో చెప్పినట్లభినయించును.)
వనపా—చిత్తము. (పోయి ఫలపుష్పాదులు పళ్ళెరమునసుంచియువ రాజుకడకు తెచ్చును.)
జయ—(జయంతునకిమ్మని కనుసైగ చేయును.)
జయం—[జయపాలునకిమ్మని కనుసైగ చేయును]
జయ— ఆమె కిచ్చివేయుము.
వనపా—[ఇచ్చి వేయును.]
పంక—[పుచ్చుకొని] యువరాజచంద్రా! పోయివచ్చెద. సెలవిండు.
జయం—మంచిది. వెళ్ళుము.
పంక—దయఉంచుడు. సచివసుతాగ్రేసరా! సెలవిండు. పోయివచ్చెద
జయం—మంచిది
పంక—నన్ను మఱచిపోకుడు. ప్రక్కగాబోయి మెల్లగ ఈలవే యుచు చేతులు తట్టుచు] మంత్రికుమారశేఖరా! మంత్రి కుమారశేఖరా!!
జయం—[వెనుకకు తిరిగి చూచును.]
పంక—[రమ్మని సైగచేయును]
జయం—[వెళ్ళి] ఎందుకు పిలిచినావు?

వంశ— (నవ్వుచు) ఏమియు లేదు; వెళ్ళుడు. మహాబా! (దాగి యుండును.)

జయం—(తనలో) ఔరా! ఈటక్కరి నన్నెంత పరాభవించినది! (పోయి కూర్చుండును.)

జయ—(నవ్వుచు) జయంతా! కోడలికి బుద్ధిచెప్పి అత్తయేమో చేసి నదఁట! నీవంటిదే.

జయం—ఏ మట్లనుచున్నావు? నీ వెందు కాసామెతపాడిచినావో నాకు స్ఫురింపకున్నది.

జయ—అవునవును. స్ఫురింపదు. నీవు చెప్పినట్టుల లంజమూయలలో పడినవాని తెలివితేటలు నశించుట వాస్తవమే. ప్రత్యక్షముగా ఇపుడు కనుఁగొంటిని.

జయం—ఏమీ? నేను లంజమూయలలో పడితినా! చాలాలు ఎవరైన వినిన నవ్వఁగలరు.

జయ—కన్నులారఁజూచుచున్న నన్నే బూకరించెదవా? నిన్నది సైగ చేసి పిలువలేదా? నీవు వెళ్ళలేదా?

జయం—అవును. పిలిచినది. వెళ్ళితిని. వెళ్ళినందుకు తగిన పరాభవమైనది.

జయ—నీతో చెప్పినది.

జయ—దగ్గఱకు పిలిచి, "దాసరీ! నీకన్ను లొట్ట," అనునట్లు. "ఏమియు లేదు; వెళ్ళు." అన్నది.

జయ—స్నేహితుం డనాదాపరికములు కల్లలుకదా! మంచిస్నేహితుఁడవే! ఇన్నాళ్ళకు నీగుణము తెలిసినదిలే.

జయం—(ఆశ్చర్యముతో) ఆఁ! ఇదేమి జయపాలా! నిష్కారణముగా నన్నేల నిందించెదవు? ముమ్మాటికి నేను చెప్పినది సత్యము! సత్యము!! సత్యము!!!

జయ—చీ! మిత్రద్రోహీ! విశ్వాసఘాతకా! నాకన్నుల దుమ్ముగొట్ట నెంచుచున్నావా?

ఉ॥ ఇన్నిదినాలనుండి మదినెన్నితి పాపినఖుండ వంచు ని
న్నన్నన! మోసపోతిఁగదరా! వెలిపుచ్చితి నీదు స్నేహసం
పన్నతి, నీదు మోసపు స్వభావము. నీచబుద్ధినౌర వ్రి
చ్ఛిన్నపు ధూర్తకృత్యుఁడ! ప్రపన్న వహితాకృతిఁ గన్న భూతమా!

జయం—(భయాశ్చర్యములతో) నేనమా? ఇదేమి? హాస్యమా? నిజమా? నాకు మతిపోవుచున్నది

జయ—నీతో హాస్యమాడుటకు నేను సానినను కొనుచున్నావా? పచ్చకామాలరోగికి లోకమంతయు పచ్చగా అగపడునట్లు విపరీతమోహాంధకారంబున బడిన నీకందఱును సానులవలెనే కానవత్తురు.

జయం—(విచారించి పాదంబులఁ దనలో) వీనికినిజముగా కోపము వచ్చియే నన్ను నిందించుచున్నాఁడు (పైకి) మిత్రమా! నామాటలందు నీకు నమ్మకము లేదా? నేనెన్నఁడైన నీతో అసత్యములాడితినా? నేను క్రొత్తవాఁడనా? చిన్నతనంబునుండియు నామనసెఱింగిన నీవే తెలియకున్న దురభిప్రాయపడుట పాడియా? నాతలిదండ్రులను చంపుకొని తినినట్లు; నాతో ఆవెలయాలేమియు చెప్పలేదు. ఇందుకింత కోపమేల? ఈదుర్భాషలేల? నీకసితీఱ ఒక్కవేటున నాకంఠము నుత్తరింపుము. (సమీపించును)

జయ—చీ! చీ! దూరముగా పొమ్ము. నీవంటిమిత్రద్రోహుల దండింప యముఁడుండుటెఱుంగవా?

జయం—మిత్రరత్నమా! ఆవేశ్య నాతో ఏమియు చెప్పలేదు. నీపాదములతోడు (జయపాలుని పాదములఁ బట్టుకొనును.)

జయ—(తన్నివేసి) చీ! అధమాధమా! నీనక్కవినయంబులింక చాలించి పొమ్ము.

అఠాణా ఆది.

పోరా కదలి పోరా— లేరా నాయెదుటనుండి॥ పోరా॥
ఏరా సిగ్గులేదా యింక—ఇటుల బొంకులాడ, వేగ॥ పోరా॥

నీమెఱుంగు మాటలెంచి- నిశ్చయముగ మోసపోతి;
నామనంబు నొచ్చె చాల-బుద్ధి వచ్చె నేఁడు॥ పోరా॥
చాలుఁ చాలు నీదుచెల్మి- జాల మేల? లేచిపోర
కాలఫణిని చేరఁదీసి- పాలు పోయఁ దగున తెలిసి॥ పోరా॥

జయం—[తనలో] నాయెడ మకరున్నదరినందుకు ఫలము వెంటనే కనఁబడినది. (పైకి) హా! జయపాలా! వెన్నకంటె మెత్తనగు నీచిత్త మిప్పుడేల యింత గట్టిపడినది! నీకింతకోప మెక్కడ నుండి వచ్చినది!

శహానా-త్రిపుట

శాంతింపుమా సఖా!- శాంతింపుమా దయగ
ఇంతతొందర కూడ- దెందు నామాట విను॥ శాంతి॥

జయ—ఔరా! ద్విపాదపశువా! సిగ్గుమాని నాకు నీతి చెప్పెదవా? పొమ్మని (త్రోసివేయును.)

జయ—కల్లలాడు నేను; నా- తల్లితోడు నమ్ముమా
ఉల్లముసకొంచెము- యోచింపుమా నేస్తమా॥ శాంతి॥

జయ—వనపాలా! ఇంకను చూచెదవేమి? వీనిని పైకి గెంటివేయుము

వనపా—అయ్యా! ప్రభువులకు ఆగ్రహము వచ్చినప్పుడు సన్న సన్నఁగ జాఱిపోవుట మంచిది రంకు. (చేయిపట్టుకొని లాగును.)

జయం—నేస్తమా! నీకిది న్యాయము కాదుసుమా.

జయ—ఔర! నేను చెప్పినచొప్పున చేసెదవా? తన్నమందువా?

వనపా—అయ్యా! మంచిగాచెప్పిన వినఁబడదా యేమి? నడుపుఁడు నడుపుఁడు (త్రోయును.)

జయం—నిలకడపై నిజము- నీకే తెలియు నయ్యా?
తలఁచుచుండుమా నన్ను- సెలవిమ్మా పోయెద॥ శాంతి॥

జయ—పొమ్ము.

జయం—నిర్ఘోషినగు నన్ను మఱదిపోతును. (పోవును)

జయ—(తనలో) ఈవేళ నామనసంతయు పాడైపోయినది. ఇంటికి వెళ్ళి మానాన్నగారి సెలవుపుచ్చుకొని మాఅత్తవారింటికి పోయెదను. (పోవును.)

వంక—(పైకివచ్చి సంతోషముతో) సెబాస్! నాయెత్తు చక్కగా ఫలించినది. ఇప్పుడే రాజుకడకు వెళ్ళి వేనూటపదునర్లు పుచ్చుకొనెద. (పోవును.)

ద్వితీయాంకము

ప్రథమరంగము—రాజమార్గము

[విచారగ్రస్తుఁడగు జయంతుఁడు ప్రవేశించుచు.]

జయం—కటకటా! ఘటికవిధి? ఎంతపొరపాటు చేసితివి! ఎంతపొరపాటుచేసితివి!! సృష్టిరచనను విస్తరింపఁగుచుండువేళ నీసృష్టి యంతయు తప్పులకుప్పకదా?

ఉ॥ త్యాగికి బల్ దరిద్రదశ, ఆశతిలోభికి చాల సంపదల్,
భోగికి జీర్ణసంకటము, భూరిదరిద్రునకెంతొ ఆఁకలిన్,
యోగికి పుత్రసంతతి, వసుంధరనేతకపుత్రతార్తి, ఉ
ద్యోగికి దుర్బలత్వము మహోన్నతదేహపటుత్వమల్ల వై
రాగికి కూర్చుచుండెదవు రా! మతిమాలిన పాపపువిధీ!

ఇదియుంగాక సన్మార్గునకల్పాయువు, దుర్మార్గునకు దీర్ఘాయువు, సుందరాంగికి వికలాంగుని, వికలాంగికి సుందరాంగుని, కొడుకు కావలెనని కోరుచుండు తలిదండ్రులకు కూఁతును, కూఁతురు కావలెనని కోరుచుండు వెలయాలికి కొడుకును, ప్రాణస్నేహితులకు విరోధంబును, అన్యోన్యానురాగంబుగల దంపతులకెడఁబాటును, సమకూర్చు నీవు కంటికగపడకున్నావుగదా! బ్రహ్మహత్యా మహాపాతకంబు మాట అటుండనిమ్ము. లోకులకు మహోపకారంబు చేసినవాఁడనగుదును. హా! ప్రాణసఖుఁడా! జయపాలా! ఎంతతొందరపడితివి!! మనము కలిసికొనిన వేళావిశేషంబుకాకున్న నాపై నీకిదివఱకెన్నఁడును లేని అనుమానము నేఁడేల కలుగును; అంతకోప మెక్కడనుండి వచ్చును. హా! తోత్రా! ఎంతపని చేసితివి! మిత్రరత్నమా! ఈదినంబున

నన్ను విడిచిపెట్టి నీవు హేమగారి యింటికి నన సిద్ధమగుచున్నావా? నీవు నాయెడ అకారణంబుగ శత్రుభావము వహించి, మూర్ఖముగ మెలుంగక వానివలె నీచుఁడగు సేవకునిచే గెంటించివేసితివి; కాని నాకు నీయందు మిత్రవాత్సల్యము తప్ప, విరోధభావముగాని కోపముగాని రవ్వంతయు లేదు. కాన నేనుమాత్రము నిన్ను విడుచునది లేదు. మిత్రద్రోహిననియు కృతఘ్నుఁడననియు నీచుఁడననియు నీవు నన్ను తిట్టితివి. కావున్న నేనట్టివాఁడను కానని పనులచే రుజువుచేసి చూపవలసిన భారము నాది గనుక నేను నీవెంటనే వచ్చెదను (కొంతదూరము నడచి) ఈవేషముతో వెళ్ళిన లాభములేదు. బైరాగివేషముతో పోయెదను. (పోవును.)

ద్వితీయరంగము—పొలిమేర

[విరహదుఃఖితయగు భానుమతి ప్రవేశించును]

భాను— నీలాంబరి - త్రిపుట

న్యాయమా కన్నడ చేయుట? - నాథా! రాట్కులయోధా!
మీాయనుగ్రహ మిప్పటికైన - యీ యబలపై రాలేదా!! న్యా॥
తోడి —రులెల్ల పతులం - గూడి సౌఖ్యములం దేలి
గూఢ [illegible] పాప - మీ పతివిరహాగ్నిగూలు॥ న్యా॥
ఏడేండ్లనుండి నన్నుఁజూడ మీా - రేవేళ వత్తురో యని నే
వేడుకతో చూచి చూచి - విసిగిపోతి: నిరాశ యయ్యె॥ న్యా॥

హా! ప్రాణేశ్వరా! దైవానుగ్రహంబున సుగుణరత్నాకరుండును, సుందరాకారుండును, సారతర శస్త్రాస్త్రాది విద్యావిశారదుండునగు విభుండు నాకు దొరకెఁగదా యని అమందానంద మొందుచుండ నన్నిట్లు పరాభవించి సాటివారిలో తలయెత్తుకొని తిరుగనీయకుండ జేయుట మీాకు ధర్మమా? నను కంటజూడ కుండుటకు నేనేమి తప్పుచేసితిని ? నాయందేమివంక యున్నది? మాయూరి అమ్మలక్క-

లందఱు నన్ను కనినప్పుడెల్ల, "మగఁడీమెను విడచి పెట్టినాడా"ని ఒకరి చెవులొకరు కొఱుకుకొనుచుందురు. పాడుగరోజులందు తోడిచేడెలందఱును దివ్యాభరణంబులు ధరించి, మేల్దుకూలంబులు మైఁగట్టిచిదిఁలా సంబుగనుండ నేనిటులొంటిమూలఁబడి సిగ్గుచేతనైకి రాలేక కుందుచుందును తల్లిదండ్రులా నన్నుఁజూచి దుఃఖించుచుందురు హా! మనోహరా! నేనెన్ని యుత్తరంబులు వ్రాసినను, ఒక్కదానికైన బట్టుపెట్టుకొనినట్లు జవాబిచ్చినావు కావుగదా! నా జననీజనకులు తాము కడుచక్కనివారని అనుకొనుట వింటినే కాని కన్నులార మీ సుందరవదనారవిందమును తిలకించి సంతసించుచుండు భాగ్యము నాకింతవఱకబ్బలేదు కదా! పెండ్లినాఁటి మొదటిదినంబులను పాడుసిగ్గు నానెత్తిపై కూర్చుండుటచే ముఖమెత్తలేకపోయితిని. అయ్యో! పతి యెప్పుడువచ్చి ఆదరించునో అనునాశచే

మొడికట్టైనె యింతదాఁక - బొందితోడ ఉంటిఁగాని!
ఉండఁజాల ఇఁకమీఁద - ఉసురుఁల బాయుదాన॥ న్యా॥

కాత్యా—(ప్రవేశించి తనలో) ఇదేమి ఈ నిర్జనప్రదేశంబున భూతములు కాట్లాడు ఈ కటికచీకటిలో స్త్రీయార్తనాదము వినవచ్చుచున్నది... పాపము! ఆమెను పిశాచములు పీకికొని తినుచున్నవో దుర్మార్గులెవరైన బాధించుచున్నారో! (నలుదెసలు చూచి) అదిగో! ఆమఱ్ఱిచెట్టుదగ్గఱ ఒక స్త్రీరూపము కాన్పించుచున్నది. [వెళ్ళి] నారీమణీ! ఎవరు నీవు? ఈ యర్ధరాత్రంబున ఇచ్చటికేల వచ్చితివి?

భాను— అమ్మా? మీరెవరు? ఎక్కడకు వెళ్ళుచున్నారు?

కాత్యా—నేను యోగిని, గంగానదియందు స్నానమాడబోవుచున్నాను.

భాను—తల్లీ! నమస్కారము. నన్నుగూడ తీసికొనిపోయి గంగాదేవి కప్పఁజెప్పుఁడు. మీకు చాల పుణ్యముండును.

కాత్యా—యువతీరత్నమా! ఎవరిదానవు? గంగలోఁబడుటకు నీకేమి యుపద్రవము వచ్చినది? నాతోఁ జెప్పుము. చేతనగుసాయము చేసితీఱెదను.

భాను—తల్లీ! ఏమనిచెప్పుదు? పతిమన్ననలేసి సతిగతి వితగదా!

కాత్యా—నిజము నిజము. కాన నీవును మంగళివలె అగపడుచున్నావే. నీకీ విచార మెందుకు?

భాను—పుణ్యస్త్రీనైనను, భర్తృవిరహదుఃఖసాగరంబున పడి చివుకుచున్నదానను.

కాత్యా—అయ్యో! పాపము! ముక్కుపచ్చలారని నీకట్టి గట్టియిక్కట్టు దాఁపరించినది! కారణ మేమమ్మా?

భాను—నాదురదృష్టమే కారణమనితలంచెద. అంతగంటె ఒండొక కారణ మగపడదు.

కాత్యా—తగదు తగదు; నీకింత సాహసము తగదు. నామాట వినుము. కొంతకాలము చూడుము.

భాను—ఎంతకాల మోర్తును?

సీ॥ పరిణయంబై నాకు ♦ వర్షంబు లేదాయె;
వల్లభుం డింక న ♦ న్నొల్లఁడాయె;
ప్రియ మెడారిలో ♦ పడిన వర్షంబాయె;
పదిమందిలో నగుఁ ♦ బాటులాయె;
చెలువంబు కానఁబూ ♦ చిన మల్లెపూవాయె;
కోరిక ఒకటైనఁ ♦ దీరదాయె;
తల్లిదండ్రులకు నా ♦ వల్ల దుఃఖంబాయె;
ఆశ లన్నియును ని ♦ రాశలాయె.
దినము నాకు విచారమే ♦ తిండి ఆయె;
ప్రాణములమీఁద అరుచి అ ♦ త్యంతమాయె:
మొండికెత్తి యుంకెన్నాళ్ళు ♦ పుత్తునమ్మ!
చాలు ఈపాడు బ్రతుకిఁక ♦ చాలునమ్మ!.

ముందేమి దుర్బుద్ధిపుట్టునో? ఏమి అపవాదుల పాలగుదునో?
కనుక నన్నాగంగాభవాని కప్పజెప్పెదను (బావిపైబడును.)

కాత్యా—(లేవదీసి) వెఱ్ఱిదానా! కాల మెప్పుడొక్కరీతిగ ఉండునా? తొందరపడకుము జగన్మాతయగు కాళిని నీకొరక కొకసారి పూజింపుము.

మంత్రోపదేశము చేసెద; రమ్ము. (పోవుదురు)

తృతీయరంగము—అంతఃపురము

[విచారించుచు భువనసుందరి ప్రవేశించును]

భువ—ఔరా! పాపమగడా! వానదినమున నీ వెక్కడనుండి నేడు దుట్టిపడితివిరా! నావంటి కనికాంతపుకాంత మగడవు కావు. మగువమక్కువ ఎవ్వనియందు తగిలియుండునో వాడే మగడు కాని పుస్తెకట్టినవాడా మగడు? ఛా! కాడు కాడు. నీవెక్కడి పతివి? నేనెక్కడిసతిని? ఆసంబంధము నాడే పోయినది... మాతానన్నగారెన్నిమార్లు కబురంపినను రాక, ఈవేళ ఏమొగ ముపెట్టుకొని నన్ను చూడ వచ్చితివిరా? నీతోనె నాబ్రతుకున్నదని అనుకొని కాంతలు పిలిచినపుడెల్ల బిగువు చూపితివి? వెఱ్ఱివాడా! నిన్ను తలంచనైన మనసిచ్చి కోర్కెని నే నెక్కడ సంపాదించి, నీమాట మరచిపోతినని యెఱుంగువా? ఎఱిగియున్న ఎందుకు వచ్చెదవు? ఎప్పుడెప్పుడు దయజేయుదువోయని నీవు వచ్చువఱకు కాచుకొని యుండుటకు నీవు డబ్బిచ్చికొన్న బానిసననుకొంటివా? నీ వొక రాకొమరుండవైన నేనొక రాకొమార్తెనను. కాని నే నింతదాక నిరాటంకముగా అనుభవించుచున్న సుఖంబునకు పానకములోని పుల్లవలె అడ్డువచ్చితివికదరా! పాపాత్ముడా!

భైరవిదాద్రి - అటతాళము.

ఎందుకు వచ్చితివిరా?- ఏనాటి చుట్టరికము?
ఎంతబెంగతో చచ్చుచుండ- నీవుండిపోతి వటరా?॥ ఎం॥
పాపీ ఠిరాయి వలెను ప్రాణంబులు,- వ్యర్థముకాదు
ఓపిశాచమా! నీతోడ- కాఁపుర మేఁజేయ నొల్ల॥ ఎం॥
ఎల్లమతల్లీ! ఈనీచుని- కాళ్ళకున్న-ఆశ యెనేని
కల్లుకుండల నర్పించెద- నల్లమేకల బలివేసెద॥ ఎందు॥

ఔరా! తానొకటి తలంచిన దైవ మొకటి తలంచునను పెద్దల మాటలు కల్లకాదుకదా! చీకటురాత్రు లెప్పుడెప్పుడు వచ్చు, ఎప్పుడు నాముద్దుల మేదరిమగని కూడి హాయిగా నుందునని ఉవ్విళ్ళూరుచు దినము లెక్కించుచు, నేఁడు చీఁకటిరాత్రి యగుటచే నామోహసముద్రము పొంగి లజ్జను చెలియలి కట్టను మీరి పొరలిపాఱుచుండ, పెనుఁగొండవదువున వీఁడ డ్డువచ్చినాఁడు. ఏమిచేయుదు? రాత్రి యెల్లు దలుటకు వీలుండదు పడకగది ఇంద్రభవనంబును మఱపించున ట్లలంకరించి నారు. రాత్రికీడిసంతనే నన్ను కోఁతిదగ్గఱ కంపెదరు. హా! దైవమా! నాకీతద్దినము తప్పుటెట్లు?... వానితో ఒక గడియ యైన నుండ లేను నామనసునకు నచ్చినవాఁడా మేదరిబావే వానినీటు, వానిగోటు, వానిహాసు, వానివయసు, వానిబాళి, వానిజాలి, ఈవందిని కోసినను కనఁబడవు. నామేదరిమగ కాడు కొంచెము నల్లఁగానున్న నేమి? నీలమేఘశ్యాముడు వాని మొలగుడ్డయు తలగుడ్డయు. మాసినట్లు పైకగపడునే కాని అవి కాంచనాంబరంబులు. వాని చేతికత్తి సుదర్శనము; వానితో భోగ మిందభోగము. వాని కమ్మగుడిసె వైకుంఠము. కనుక నేటిరాత్రి ఏలాగునైన వానినిగూడి సుఖింప ఎన్ని విధములనైన ప్రయత్నించెద.

(సంగనాచిఅను దాసిప్రవేశించును.)

సంగ—అమ్మా! దేవిగారు మిమ్ము అలంకరించుకొనుటకు పిలుచు చున్నారు.

భువ—ఏమి అలంకారమే! నాకేమియు తోచకున్నది. ప్రొద్దుట నేను చెప్పినపని చేసినావా?

సంగ—వెంటనేవెళ్ళి వానితో చెప్పినాను.

భువ—చా! నేనొకటితలంచిన దైవమింకొకటి తలంచెను. ఏమి చేయుదు?

సంగ—అమ్మా! దీనికింత విచారమేల? ఇప్పుడేవెళ్ళి తమభర్తరాక వానితో చెప్పెదను.

భువ—వద్దు, వద్దు, నేఁడెట్లైన అక్కడకు వెళ్ళవలెనని ఉన్నది. నాకోరిక ఫలించుటకు ఏదైన ఉపాయము చెప్పఁగలవా?

సంగ—[ఆలోచించి] మత్తుమందువల్ల, తమకోర్కె ఫలించును.

భువ—అదేమిచేయును?

సంగ—దాన ప్రాణభయము లేదు కాని పాలలో కలిపి యిచ్చిన, మతిపోఁగొట్టి గాఢనిద్రలో ముంచును.

భువ—(సంతోషముతో) అలాగునరా? అదెక్కడ చిక్కును?

సంగ—ఎఱుకలవాండ్రదగ్గఱ దొరకును. కాని వారు సాధారణముగా ఈయరు

భువ—ఈయుంగరమును తీసికొనివెళ్ళి ఎట్లైన ఆమందును తీసికొని రమ్ము (ఉంగరమిచ్చి) తీసికొనివచ్చిన, నీకుమంచిబహుమతి చేసెదను

సంగ—చిత్తము [పోవును.]

భువ—జాగ్రత్త-ఒకపిట్టకైన, తెలియకూడదుసుమా. (తనలో) ఇప్పుడు నామనసు కొంత కుదుటఁబడినది. (పోవును)

———

తృతీయరంగము—అంతఃపుర ప్రాంతము

[జయంతుఁడు సన్యాసివేషముననఁ బ్రవేశించును]

జయం—(స్వగతముగ) దైవానుగ్రహంబున జయపాలుఁడీ గడియ వఱకు నన్నేకపర్యాయమును చూచియున్నను గుఱుతుపట్ట లేదు. సెబాస్! ఈ వేషము నాకు బాగుగా సరిపోయినది. నన్ను చూచినపుడెల్ల ఎవఁడో తోవఁబోవు బైరాగినని అనుకొనుచున్నాఁడుగాని తన భార్యాస్నేహితుఁడగు జయంతుఁడనని వానికి తట్టుట లేదు అది మంచిదే కదా!... ఈ సమయంబున అతఁడీ భువనసుందరి మందిరంబును చేరి, ఆమె కూడి సౌఖ్యానంద పరవశుఁడై యుండును నేనో ధూళిధూసరంబగు నేలపై దాఁడలు గడగడ కొట్టుకొనఁజేయుచలిలో మోఁకాళ్ళను కౌఁగిలించుకొని పండుకొనవలసినదే కదా! అక్కటా! జవ్వాని యగు భార్యను విడనాడియుండు టెంత తెలివితక్కువ!

చ॥ కలసతి చెంతఁజేరి కడు కూరిమితోడఁ దత ముద్దుపల్కులన్
పలుకుచు మెల్లమెల్ల, చిఱునవ్వులనవ్వుచు, నర్మగర్భపుం
బలుకులఁ బల్కగన్, తములపాకులచిల్కలనోటికిచ్చుచున్
సలలిత సౌఖ్యడోలికలఁ జక్కఁగ నూఁచుచుగాదె! బాపురే!

సార్వభౌముఁడగు నంతఃపురంలో అతవారింటికి పోయినా ముద్దుగుమ్మను చూడవలయు. ఇపుడీ విచారమును దూరముగా పాఱఁద్రోలవలయు ఇకన్న వచ్చినవని పాడఁగను. (మీఁదు చూచి)

గీ॥ ఇంక నడుగులకు మడుగు లిడఁదలంచి
అలనిశాకాంత పఱపించి ♦ నట్ట నజ్రి
పాలి పొదిగిన నీలిలో ♦ వాసి యునఁగ
అలరు నహహా! తారలతోడ ♦ ఆకసంబు

చాల రాత్రియైనది. ప్రకపోయి ఆయంతఃపుర బహిర్ద్వార ముకడ పరుండెద. (ముందునకు నడిచి నిలిచి) అబ్బ! చలి అంతకంత

కెక్కువగుచున్నదే! సూదులవలె శరీరమునంతయు పొడుచుటచే బొటిమలెత్తి శీతపవనాయను స్మరణకు తెచ్చుచున్నవి (గొంగళి తీసి కప్పుకొని) బళీ!

గీ॥ ప్రియుని తనకౌఁగిటను హత్తి ♦ ప్రీతితోడ
పొడుచలిబాధఁబాపెను ♦ ప్రౌఢయటులు
వటుల నానంటి విరహులకు ♦ పరమగుణ
వానచలికాలములను కా ♦ పాడెన ఎహా!
గొంగళి! సతిలేనికొఱఁత ♦ కొంతతీర్చి. (పోవును.)

పంచమరంగము—శయనగృహము

జయ—(ప్రవేశించి తనలో) కటకటా! నేఁడు నా ప్రాణమిత్రుఁడు జయంతుఁడు జ్ఞప్తికివచ్చుటచే నా సంతోషమంతయు చల్లారి పోయినది నాచిత్తము వానినిచూడ తత్తర పడుచున్నది. ఆవేళ కోపోద్రేకమున తొందరపడి వానిని దుర్భాషలాడి తగిలివేసితిని. అతఁడు కలనైన కల్లలాడఁడని యెఱిఁగియు, వాని మాటలు నమ్మనైతిని. ఛా! నేనెంత మందమతిని! ఆమాయలాడి వారాంగన జయంతుఁడు తన్ను నిందించుటచే అలిగి, వానిని పరాభవించుటకై పిలిచి పొమ్మనని నాకిప్పుడు తోచుచున్నది... అతఁడిప్పుడు ఇక్కడుండిన వానిగడ్డము పట్టుకొని నా అపరాధము క్షమింపుమని బహువిధముల ప్రార్థింపనా! అతఁడు నాతప్పు క్షమించి, నన్ను మునుపటివలె ఆదరించిన గాని నాకు చిత్తవిశ్రాంతి కలుగదు. కానిమ్ము; నేఁటిరాత్రి ఎట్లోగడపి రేపుప్రొద్దుటనే బయలుదేరి మాయూరి వెళ్ళి మొదట వానిదర్శనమే జేసెదను. అతఁడు చాలమంచివాఁడు; తప్పక నాతప్పును క్షమించి నన్నాదరించును. (మంచముపై

గూర్చుండి) ఈ పడకగదియే యింతసొగసుగా ఉన్నప్పుడిందు వసియించు కాంతామణి ఎంత అందకత్తెయై యుండునో!... ఏదీ? ఇంకను రాలేదే. (నలువంకలు చూచి సంతోషముతో) అదిగో! నా ఆలోచన చకోరములవిందు, నిందువున్న మనాటి చందు. ఆమూల నుదయించినట్లున్నది.

భువ—(కొంచెము బయల్పడును.)

జయ—(తొంగిచూచి. తలయూచి) వా! ఈయింతిమిన్న యింత చక్క నిదని నేను మున్నెఱింగియుంటిన ఇన్నాళ్లూరకుందునా?

చ॥ అలకగు మోముగో మొరి యాడకు పెన్నెఱిగుంపుసొంపు క
న్నులుఁగలుగొల్కు బెళ్కులు మనోహరమా అధరంబుడంబు. న
వ్వులకల ముద్దులొల్కు నునుబుగ్గలజగ్గు. కౌనుజాను మై
చెలువము పొంకమౌర! పెఱచేడెలకబ్బునె వీసమేనియున్?

భువ—(తనలో) అదిగో! పెద్దకొండముచ్చువలె మంచముపై కూర్చుండి నోరుతెఱచుకొని చూచుచున్నాఁడు. నాకు భయమగుచున్నది. నాప్రాణము పోయిన సరేకాని వానికడకు వెళ్ళను

జయ—(తనలో) ఈభవ్యమంగళ విగ్రహంబు నెంతచూచినను తనివి తీరకున్నది చూచుచున్న కొలంది మఱింత మనోహరంబుగ గనఁబడుచున్నది ఈకాంతాలోకచూడామణి నవయవనకళా సంపూర్ణదివ్యాంగదర్శనలాభంబైనపుడు మతిపోవుననుటకు సందియములేదు. మాయారే!

సీ॥ రాహువునకు ఓడి ♦ రాకేందుబింబంబు,
సతిమోముగా మాఱి ♦ సౌఖ్యమందె;
చీకటుల్ సూర్యుని ♦ ధాటి కోర్వఁగలేక,
చెలి కురులుగ మాఱి ♦ చింతమానె

ఉష్ణ సీటను పడి ♦ యుండ లేక వగడ,
మింతిమోవిగ మాఱి ♦ యింపుగాంచె;
స్థిరుఁడు కాఁడని రవి ♦ వరపద్మములు కాంత
కనులై సదానంద ♦ మున మునింగె;
కనక మగ్గికి భయపడి ♦ తనువుచొచ్చె;
గాలికి వెఱచి అరఁటులం ♦ కములఁ జేరె;
ఔం! ఈరామ ఘనసురూ ♦ పాభిరామ;
భువన సుందరీరత్న మీ ♦ ముద్దుకొమ్మ

నన్ను చూడవలెనని పుట్టెడాశయున్నను, నన్ను చేరవలెనని మనసెంత తొందఱపడుచున్నను, సిగ్గుమాలిన సిగ్గును భయములేని భయమును, తన్ను పట్టుకొని బాధించుచుండుటచే తలయెత్తలేక, ముందడుగిడలేక చలిపిడుగుఁబడిన దానివలె అట్టె నిలబడియున్నది. నేనే పలుకరించెద (ప్రకాశముగా) దేవీ! నేనిటనుండఁగా నీవిట్లు లజ్జాభయపిశాచంబులకు చిక్కి పరితపింపనేల? ఇటు రమ్ము నాయంక పీఠిపై నిన్నుగూర్చుండఁబెట్టి, చుంబనాది రత్నాభరణంబులు నిన్నలంకరించి, ఆపాడుపిచాచముల నిన్నికముందెన్నఁడును బాధింపకుండునట్లు భూస్థాపనము చేసెదను [చేయిపట్టుకొనబోవును]

భువ— (తప్పించుకొని పోయి దూరముగా తనలో) ఆబ్రహ్మా నిన్ను భూస్థాపనము చేసిన నాకీమనస్తాప ముండదు కదా !

జయ— దూరముగా పోయెదవేమి? నన్నెఱుఁగవా? మన పెండ్లి దినములలో,

గీ॥ నీవు నాప్రక్క కూర్చుండి ♦ నావుకావొ!
ఒకరిపై ఒక్కరు తలఁబ్రా ♦ లుంపలేదొ!
చేడె! నీవు నేనును బంతు ♦ లాడ లేదొ!
అప్పు డుండనిసిగ్గు నీ ♦ కిప్పు డేల ?.

భువ—(తనలో) చిన్ననాఁటి ముచ్చటలు తలంచుకొని లొట్టలు వేయుచున్నాఁడు. ఈ భువనసుందరి అభువనసుందరి కాదని యెఱుఁగలేకున్నాఁడు.

జయ—సుందరీ! నీసుందరముఖారవిందమును దర్శింప బంధుమిత్రులను విడిచి, ఆశ్రమమునకు రాఁగ నీవిటుల ముద్దుమోమెత్తక దాఁచుకొనఁదగునే? ఆఁ! తెలిసినది

సీ॥ ఇంకఁగల దీపముల కాంతి ♦ కందుననియో,
చలువతావిఁ గోడలవన ♦ తొలఁగుననియో
కాంతిసంపదనే నాగముల్ ♦ కలఁగుననియో,
ఏఁచి విరహాగ్ని నన్నుదహించుననియో,
ఎత్తకున్నావు ముఖరాజ ♦ మింతిమిన్న!

భువ—(తనలో) నేను కంటబడఁగానె మిరపకాయలు తినిన కాకివలె అఱచుచున్నాఁడు. సుందరమాటలచే వీనిని గోతఁబడద్రోయవలెను. (పైకి) ఇన్నిదినములకీ దాసురాలు తమకు జ్ఞాపకము వచ్చినదా? పోనిండు నేఁటికైన మీ మొగముచూచు భాగ్యము బ్బినది. అదే పదివేలు.

జయ—(సంతోషముతో) వా! వా! కల్యాణీ! ఇంతసేపటికి నన్ను ధన్యునిగా చేసినావు. "కష్టేఫలీ" అను నానోక్తి వ్యర్థమగునా? కాని—

భువ—కానియని ఊరకున్నారేమి? చెప్పరాదా? పోనిండు; దాఁచుకొనుఁడు

జయ—కొమ్మా! చెప్పుటకు నాకు జంకులేదు గాని జేయుటకు నీ వెక్కడ జంకెదవోయని భయమగుచున్నది. అయినను జెప్పెదను. తరువాత నీ చిత్తము, నా భాగ్యము.

కవిరాజవిరాజితము.

మరుని శరాగ్నిని చిక్కి శరీరము ♦ మండుచున్నది చూడఁగదే;
పరుఁడను కాముకదా సమస్తభుజ ♦ పంజరమందున దాఁచఁగదే;

వరమధురాధరపాన మపారం ♦ పానుతితో ఇది కావఁగదే;
వరియునకన్నను వోవును ప్రాణము ♦ సారసలోచన! నమ్ముఁగదే!

భువ—(తనలో) తథాస్తు! తుదిపలుకులు త్వరలో పలింపును గాక!

జయ—చెలీ! చెలీ!... ఇంక మాటలాడవు గా బోలు! చెప్పినను తప్పే! చెప్పకపోయినను తప్పే! అందుదానికొడిగి తిరుగు మగజన్మమెత్తుటకంటె అడవిలో మ్రాఁకై పుట్టుటమేలు నీ వెంతటకఠినురివే!

గీ॥ ఎంతకలవున్న, బుఁగ పాట ♦ మెంత యున్న,
చెలి! మాపక లోలోన ♦ కలఁతపడుచు,
కోరివచ్చిన మగవారిఁ ♦ జేరనీక
బిగువుచూపుచు మురిపింతు ♦ మగువ లకట!

భువ—(తనలో) నీవట్లు బ్రమానువై పుట్టిన నాకీవి వారముండదుగదా!

జయ—కామినీమణీ! నీలో నీవేమో గొణుఁగుకొనుచున్నట్లున్నావు, మాటలేవో పైకపు నాకు శ్రవణానందము చేయరాదా?

యమునాకల్యాణీ—త్రిశగతి.

మాటలాడవే చెలీ! - మనవి చేకొనవే;
ఏటి కింతకోపమిా - దాసునిపై నయ్యో. మాటా॥
నేను చేయుతప్పుల - నీవుగాక ఎవరు
మానిపమగుజయు - మన్నింతురు? చెపుమ॥ మాటా॥
జాలమేనఁ సతి! నీ - పాలఁబడినాఁడనే?
పాలలోనముంచెదో - నీళ్ళలోన ముంచెదో॥ మాటా॥

భువ—(తనలో) నిన్ను నడిసముద్రములోముంచెద. తొందరపడకు.
(పైకి)

మత్తకోకిలలు.

భువ—ఇంతతొందర చెందపాడియె?

జయ— ఏమిసేయుదు! సుందరీ?

భువ—శాంతమూనుట చాల మంచిది;
జయ— చాలు, నీతులు చాలునే;
భువ—ఇంత కోపంబున ఎందుకు బోయెదో ఇన్నినాళ్ళు? మనోహరా!
జయ—స్వాంతమందున నీయుపేక్షవలన వహ్నిరీతిగ నుండె నే.
భువ—చాలు చాలు ముఖస్తుతుల్ ప్రియ!
జయ— చాన నమ్మవె నామనల్;
భువ—వీరె నమ్మగ పూరుషాళిని?
జయ— బేల! ఇట్లన న్యాయమా?
భువ—వీడనాడుట న్యాయమా నను?
జయ— వెఱ్ఱినై విడనాడితిన్;
జాలమేటికి నాదు నేరము సైచి ప్రోవవె నన్ దయన్
భువ—ప్రాణవల్లభ! వ్యర్థమాయెను ఆయుగోక్కటి వర్షముల్;
జయ—చాన! మించినదానికై విచారమందుట కూడునా?
భువ—నేను భాగ్యవిహీనురాలను.
జయ— నేన భాగ్యవిహీనుఁడన్;
భువ—నేను నేడుగ ధన్యనైతిని,
జయ— నీకృపారస మీయవే
మానినీమణి! చిల్కనావయి నన్ను ధన్యుని చేయవే.

భువ—తామెప్పుడు వత్తురో ఎప్పుడు నన్నాదరింతురో అని నాఁడు చెఱనున్న సీత శ్రీరామునికై పరితపించునట్లు మీకై పగచి వగచి కృశించుచున్నదానను. చిటికెనవ్రేలి ఉంగరము సీతకు కంకణమాయెననుమాట అతిశయోక్తి కాని నాయెడ అది స్వభావోక్తి అయ్యె. ఎన్నఁడు మీదర్శన బగునో ఎన్నఁడు మీసేవచేయు భాగ్యమబ్బునో అని తల్లడిల్లుచు మీపవిత్రనామ మంత్రము జపించుచున్నదానను.

జయ—సతీవతంసమా! గతించినదానికి విచారించిన లాభమేమి?
నల్లఁగలువల నుల్లసమాడు నీకను లెఱ్ఱవాఱెను. ఏడువకుము
(కన్నులు తుడుచును)

భువ—రమణుఁడు లేని రమణి యౌవనవిలాససంపద యెడారిలోఁ గురిసిన వర్షమువలె నిరర్థకంబుగదా. లోకానంద సంధాయకంబగు పండువెన్నెల విరహిణులపాలిటఁ గార్చిచ్చై, ఉల్లమును రంజించు మల్లెలు మొల్లలు మున్నగుపూలు కంటకములై, అమృతరసభోజ్యపదార్థంబులు విషతుల్యంబులై బాధించును గదా!

జయ—నేను లేనపుడు నీవు బాధపడుట సహజమే కాని నీవుండియు నేనిపుడు బాధపడుచున్నాను. ఇందు కేమందువు?

భువ—మగవారు మిగుల మాటకారులు. వారితో మాటలాడ మాబోఁటి బోటులకు వాటమగునా?

జయ—పాపము! ఆఁడువాండ్రు వట్టిముద్దరాండ్రు; వారికి మాటలే రావు. పురుషు లోటింపలవలె వాఁగుచుందురు. స్త్రీలు మాటయు మంచియు లేక చల్లఁగ కొంపలు తీయుచుందురు. అయినను,

ఉ॥ మాటలనేర్పియున్న, అసమానయశంబు ఘటిల్లు రచ్చలన్;
మాటలనేర్పియున్న, తనమాటయె మందియొ చెడ్డ నెగ్గెడున్;
మాటలనేర్పియున్న, నలినాక్షుల చిత్తములన్ హరింపనౌ;
మాటలురానివాని కవమానము చేటును కల్గు నెల్లెడన్.

భువ—(నవ్వుచు) తక్కినవానిమాట కేమిగాని తమ మాటనేర్పుచే నెందఱు సుందరుల డెందముల దొంగిలించినారో?

జయ—ఓ మాటనేర్పునే కాక బహువిధముల అనేక కాంతామణుల స్వాంతముల హరించితిని. చెప్పెద వినుము.

సీ॥ సగరాజమనుకాంత ♦ నానగుమోమును
కన్నార వీక్షించి ♦ నన్ను వలచె;

భువ—(తనలో) అది దిక్కుమాలిన ముండగాకున్న నీ కోఁతి మొగ ముఁను చూచి వలచునా?

జయ—సోరూరఁజేయు నా • నూఁగుమీసలు చూచి
చంద్రిక యనురాను • జాబు లంపె;

భువ—(తనలో) వారమున కొకసారి కత్తిరించుచుండిన నూఁగు మీసములు గానే అగపడును.

జయ—మణిమాలయను సతీ•మణి నాదురూపంబు
సొబగెంచి రమ్మని • కబురులంపె;

భువ—(తనలో) అహో! ఏమారూపు! మొద్దులు మూటగట్టు చున్నది.

జయ—నలినాక్షి యనునాతి • నాదుమాటలనే ర్వ
రసి మెచ్చి నామీఁద • రంగుపడియె;

భువ—(తనలో) తముల పాకులరంగు కాఁబోలు;

జయ—నాదుసాహస ధైర్య బలాదులు కని
కనక మనుకాంత నామీఁద • కన్నువేసె;

భువ—(తనలో) నీ ధైర్యాను లెవ రెఱుఁగరు? నిలఁబడిన కలియఁ బడుదువు; కలియఁ బడిన పాఱిపోదువు.

జయ—ఇంక, ఎందఱు నన్ను మోహించినారొ
తెలియఁ జెప్పిన • బల్లున తెల్లవాఱు.

భువ—(తనలో) నోటిమాటకు కఱవాయుని సిగ్గువిడిచి కోఁతలు కోయుచున్నాఁడు. (పైకి) అలాగున చెప్పుఁడు. అంతమంది మందయానలు మిమ్ము మోహించుటచేతనే నన్నింతవఱకు విడిచిపెట్టినారు. వారిదగ్గఱకే వెళ్ళుఁడు.

జయ—ఆబ్బ! ఆమాట మఱి వదలవు కాబోలు? పెక్కుమంది నన్ను ప్రేమించిరి. అందు నా తప్పేమున్నది? తుదకు నేనెవ రిని వలచి పెండ్లాడితినో నీకు తెలియదా?

భువ—పెండ్లికిని ప్రేమకును చాల భేదమున్నది.

జయ—నిజమే కాని నాకు అట్టి భేదమావంతయు లేకున్నది.

భువ—కావలసినంత, ఆనాటి పెండ్లికిని, ఈనాటి ప్రేమకును ఏడు సంవత్సరములు భేదము.

జయ—ఎంత చమత్కారముగా మాటమాటకు నన్ను దెప్పుచున్నావు?

భువ—మిమ్ము మోహించిన మోహనాంగులలో గుర్తు వచ్చినది ఒకతైన లేదా? తామిపు డామెకడకు వెళ్ళియున్న, నాకు—పొరపాటు—మీకు ఈ బాధ లేకుండును గదా? ఇప్పుడైన—

జయ—నీనిరుపమతనులతా సౌందర్యప్రభావాతిశయము గను చూచిన తరువాత నిన్ను విడనాడిపోవుటకు కాళ్ళు వచ్చునటే?

సీ॥ పున్నాగయాన! నీ • నుద్దులుగరు మో
మఖిలసంకటవార • ణౌషధి కాదె?
సారంగనయన! నో • నూరంగ నీమోవి
సాటిలేని మధుర • శర్కరయు కాదె?
భూపాలతనయ! నీ • పొంగరు పెన్నద అహహా!
వరపుణ్యమంగళ • గిరియె కాదె?
ఓవరాళికచ! నీ • యొప్పిదంబగు కౌను
మాయురే! నిజముగా • మాయ కాదె?
తరుణి! నీదుపల్కులు పంచ • దారలు గద;
అఖిలపుణ్యస్వరూపము నీ • యందె గలవు;
కాన నిను విడనాడి పో • కాళ్ళురావు
అట్టి మురిపించి చంపకు అన్నుమిన్న!

భువ—మీముఖస్తుతులకు ఉప్పొంగుదాననుకాను. 'విన్నవుకును. విడువ' నని నాపై ఒట్టు పెట్టుకొనుడు.

జయ—అః! అలాగున ఏదో దారిచూపి నన్ను ఆదరింపుము. నీవరిను నన్ను నాప్రియమగు వస్తువులపై ఒట్టు పెట్టుకొనెదను.

చ॥ నెలఁతరో! ఎప్డునిన్ని విధముల; నిక్కము; నీనగుమోముతోడు నా
మెలఁతరో! నీకుమాటెపుడు మీరను; నీనునుమోవితోడు నా
లలనరో! కన్నుసన్నల మెలంగెద, నీజిగిబుగ్గతోడు; నే
పలుకుల లేల? నీమృదుపాదములాన; త్వదీయభృత్యుఁడన్.

భువ—(తప్పించుకొని, తనలో) అందుకుకూడ నీవు నాకు పనికిరావు
జయ—ఎంత టక్కరి వెంతటక్కరివే!

గీ॥ తీపిమాటల నను లోఁగఁ • దీసినావు;
చిఱునగవుల దాసునిగ నన్ • చేసినావు;
సఁగ్గన అచేతిలో ననుఁ • బటిచినావు;
కాని, క్రియసున్నగా చేయఁ • బూతకట!
బావయగుఁగాని యెందైన • వంక పెరటి
కాంత బావకాఁడనుట్లు • చేసితబ !

కాఁ ముత్రి. (మంచముపైకూర్చుచును.)

భువ—(తనలో) వీఁడు నాపైబాధించిన విషమించును. చనువున విషము
త్రాగింపవచ్చును; కాని బలిమిని పాలుత్రాగించుట కష్టము.
(దగ్గరకుఁబోవును.)

జయ—(తనలో) ఈమెకు నాపై ప్రేమలేకపోలేదు ఇపుడు నేను
బిగువచేసెను. (పైకి) ఏల దగ్గఱకు వచ్చెదవు? పొమ్ము.
చంకను దుడ్డుశరణార్థి యుందు గట్టిదే.

భువ—సతులనేములు పతులు మన్నింపకున్న మఱెవరుమన్నింతురు

కమాచి—చావు!

జయ—ఎంతమాటకారివే - ఏగు మిచటినుండి వే;

భువ—పంతగింప న్యాయమా - పడఁతిపై మీగతిన్
(చేయి పట్టుకొనబోవును.)

జయ—(తప్పించుకొని)
చాలు చాలుఁ; పోవె పో - జాణ! తెలిసెనీమది॥ ఎం॥

భువ—బేలచేయు తప్పుల - కేల యింతకోపము? ॥ ప౦॥

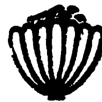
జయ—(చెంతకువచ్చి)

కోరి పిలిచి నవ్వాడు - కొట్టు ఎక్కి నావుగా। ఎ౦॥

భువ—కోర నేల వేరే? ఈ - కొమ్మమీసొత్తైగా। ప౦॥
(కౌఁగలించుకొనును)

జయ—(కౌఁగిలించుకొనును.)

వెంటనే తె దిగును.

తృతీయాంకము

ప్రథమరంగము అంతఃపుర బహిర్ద్వారము.

[జయంతుఁడు పరుండి యుండును]

భువ—(మెల్లగఁ బ్రవేశించి) అమ్మనాయనా! ఇంతసేపటికి రాయని మందిరమునుండి తప్పించుకొంటిని. రవ్వంత చప్పుఁడైన ద్వారపాలురు లేతురో యను భయంబున ఊపిరి బిగఁబట్టి పిల్లివలె మెల్లగ త్రొక్కుచు చూచుచువచ్చితిని. కాళ్ళఁగల గజ్జెలందె లెక్కడ నాగుట్టు బైటఁబెట్టునోయని వానిని మీఁదికెగ ద్రోసితిని. నన్నెవరును పోల్చుకొనకుండ, నగలన్నియు తీసివేసి సాదాసిచీర కట్టుకొన్నాను. ఈమాఱువేషమున నన్నెవరు గురుతుపట్టగలరు?

జయం—(మేల్కొని యొడలువిఱిచి) ఊఁ, ఊఁ, ఊఁ, ఊఁ, (కాళ్ళు దగ్గఱగ ముడుచుకొని పరుండును.)

భువ—ఇంక నేమిభయము? నావగ కాసికడవు హాయిగావెళ్ళెదను. ఇక్కడ ఎవ్వరును లేరుకదా! (నలుప్రక్కలు చూచును.)

జయం—(తుల్లిపడి లేచి) ఆఁ! ఏమిది? ఈకోటను కనిపెట్టుకొని యుండు బ్రహ్మరాక్షసి కాదుగదా! "ఇక్కడ ఎవ్వరును లేరుకదా!" అనుచున్నది. (కంటఁబడిన నన్ను మ్రింగివేయును కాఁబోలు! ముసుఁగు పెట్టుకొని పరుండును.)

భువ—పిశాచములు వేఁటలాడు ఈయర్ధరాత్రమునం దెవరుందురు? జారచోరులకే యీకాలము శుభకాలము.

జయం—(లేచి) నేను పొరబడిని. రాక్షసికాదు. కంఠధ్వనినిబట్టి స్త్రీయని తోఁచుచున్నది. అదిగో అక్కడ ఒక కామినీవిగ్రహ

మగవడుచున్నది ఈమె తోడులేక యీ యర్ధరాత్రమున ఎక్కడకు పోవుచున్నదోకదా!

భువ—అక్కడ నా పెండ్లిమగఁడు తెలుఁగు గొడ్డువలె గుఱ్ఱుపట్టి నిద్ర పోవుచున్నాఁడు. పాలలో కలిపి యిచ్చిన మత్తుమందు బాగుగా పనిచేసినది కాని, శీఘ్రముగా వెళ్ళిరావలయు ఇప్ప టికే చాల ఆలస్యమైనది.

జయం—(చెవులు మూసికొని) ఈమె జారిణి. ప్రక్కలోనున్న మగ నిని మోసపుచ్చి జారుమగనితో సల్లాపములాడఁ బోవుచు న్నది! ఔరా! స్త్రీసుహిమ' బుద్ధిలేని మగవాడు పెండ్లి! పెండ్లి!! భార్య! భార్య!! అని రేయింబగళ్ళు పలువరింతురే కాని స్త్రీల మాయావర్తనంబు తెలుఁగలేకున్నారుగదా!— ఎవరింటిపిల్లో? ఎక్కడినుండి వచ్చుచున్నదో? జయపాలుని భార్యయేమో. (చెంపలుకొట్టుకొని) హరీ! హరీ! పాపము శమించునుగాక! ఈమె ఎవ్వతెయో తెలిసికొనవలయును

భువ—హా! పాపహృదయమా! ఏడుసంవత్సరంబులనుండి రానిమగని నే డేల తీసికొనివచ్చినావు! శాత్రవులా మధురాపురముపైఁబడి దాని నిర్మూలము చేసిన ఎంతబాగుగనుండును!

జయం—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమి? ఏడేండ్లనుండియు ఈమెకు భర్తృ సమాగమము కాలేదా? శాత్రవులు శ్రీమధురాపురరాజంబును ధ్వంసము చేయవలెనా? (కోపముతో) ఓసీ! చండాలురాలా! ఏమికూసితివి? (ముందుకుబోయి తగ్గి) తొందరపడరాదు. దీని వృత్తాంతము తెలిసికొనవలయు.

భువ—ఓరీ! జయపాలా ఇన్నాళ్ళకు నీభార్య ఇచ్చట నున్నదని జ్ఞాప కము వచ్చినదా?

జయం—(తుళ్ళిపడి) నా అనుమానమే నిజమైనది ఆహా!

భువ—నీయింటికివచ్చి నీతో కాపురము చేసెదననుకొనుచున్నావా?

వెఱ్ఱివాఁడా! నీ మోసమునకు తగుమోసము నేను చేయలేనా?
(పోవును)

జయం—ఇప్పుడు నేను వినినదియు కనినదియు స్వప్నమా! నిజమా! కాదు. స్వప్నము కాదు నాప్రియమిత్రుని— గొంతుకాదనుకున్నది ఓసీ! కులకళంకినీ! ఎంతపాపమునకు ఒడిగట్టితివే! నిన్ను దూఱ వలసిన పని లేదు నిన్నింతవఱకు కోరి చూడని నాదలికానిదే తప్పు. ఔరా! కాలమహిమ ఎంతవిపరీతముగా ఉన్నది!

చ॥ కటకట! పక్కనున్నపతి కన్నులమ్ముమ్రుకొట్టి మెల్లఁగా
విటునిగృహాన కేగతివి వెళ్లుచునున్నదో అంగలాడి యి
క్కటికనిశీథసమయమునఁ దిఁ కందక శిగ్గుభయంబులేక; ఎం
తటి తెగువైనఁ జేయుదురు నారులు; వారలనమ్మరాదుగా.

దీని ఱంకుమగఁడెవ్వఁడో కనిపెట్టవలయును (పోవును)

ద్వితీయరంగము - మేఁరియిల్లు.

కరటకుఁడు—(పచారుచేయుచుఁ దనలో) ఉయాలపొద్దుట రాత్రి తప్పకుండా వత్తావని ఆనం నాసిముండ సేత కబురంపిందిగదా! ఇంకా రానేదేవి? (ఆలోచించి) నాలాంటి మొగుడింకెవడేనా దొర్కనాడు కావాల? లేకుంటే యింత అలస్యం ఎందుకవాల? ...రానీరానీ సూపితాను నాతమాసా. నాకోపం యింకా దాని కెఱుగనేను, నేననలే పిచ్చిముండాకొడుకుని. గుండెల మీఁద కాసి యిలా సేవేతాను రాజకూతురైతే నాకేటి? నాను రమ్మని బతిమాలాలానా దాన్ని? కానీ కానీ! పులుసునోకి దుమ్మునేకుంఠా తన్నేత్తాను. తనోతమాట నూసుకుందాని వత్తేవత్తాది; పోతేపోతాది. నాకేటి? దీని బాబుల్లాంటి ఆడోళ్ళు నామీఁద రంగొడ్డారు. (మీసము దువ్వుచు)

నాకు ముండకే లోటా? సైఁ అంతే దత్తైపడకొంపకుమారి పాలొత్తారు. ఆఁ! అందెలసవ్వడవుతోంది. వత్తున్నట్టుంది

భువ—(తలుపు కొట్టును)

కర—(తలుపు తీయును.)

భువ—(ప్రవేశించి కరటకుని కౌగలించుకొన బోవును)

కర—శాప్! మారంగుండు. నన్నంటుకున్నావంటే నంపేతాను ఓగుదుకి. సువార్.

భువ—(భయముతో) నీకింత కోపమెందుకు వచ్చినది నేనేమి తప్పు చేసినాను?

కర—తప్పూ లేదు; గిప్పూ లేదు నువ్వు యీ ఇంటికి రానగా వొద్దు ఎల్లిపో! (గెంటివేయును)

భువ—నీకు వేయిదండములు పెట్టెదను. నా తప్పు క్షమింపుము.

కర—చీ! నంజా! ఈరోజూ చమించడమే? ఈయాల యెందుకింత ఆలస్యం శేశావ్? నిజం సెప్పు

జయం—(మెల్లగ ప్రవేశించి తనలో) ఎవరిదీయిల్లు? (కలయజూచి) ఇది మేదరికొంప, ఆ కొంపమున్నా దీని రసుంజు! గీసిన పందిచుంపనమున నున్నాయగు ఇంటికి నిబ్బరముగా కనబడుచున్నది. ఇతడు వలపురూపును, ఆకలిరుచియును, విచారింపవలెకదా! (దాగియుండును.)

భువ—ఈవేళ కొంచెమాలస్యమైనది కారణము తరువాత చెప్పెదను.

కర—ఎవనిదగ్గరకో ఎల్లొచ్చి ఆ సంగతి అయిందని బొంకతావా? నిద్దరోకుండా కసిపట్టు పండడానికి సిద్ధమైనానా? అన్న అబద్దాలే; అన్నీ నిజాలే. (చేతిలోని కొట్టబోవును)

భువ—(తప్పించుకొనును.)

జయం—(తనలో) ఔరా! ఆగర్భశ్రీమంతురాలగు రాజకుమారి అధముండగు మేదరివానిచే దెబ్బలు తినుచున్నది! కలలోకూడ ఇట్టి విచిత్రము జరుగునని ఎవ్వరు నూహింపవలెగదా!

తృతీయాంకము

గీ॥ విమలసాలతీలస కావ • రమున రేఁగు
నాశ్రయించిన మేను గా • యంబుగాదె?
కుసుమకోమలి మొఱ్ఱని • కూడనేని
కాలితాఁపుల దక్క సౌ • ఖ్యంబు కలదె?

నేఁదరయ్యా' గట్టిగా కాలితో తన్నము చేతనైన కంఠము కత్తరింపుము.

భువ—తమకు మంచిభక్ష్యములు తెచ్చితిని నీకక్కఱలేదా?

కర—(తనలో) అకటోగాని దీనిమొగం సూసేప్పటికి నాకోపమంతా పోయినది (పైకి) ఏఁయే?

భువ—ఇదిగో (ఒడినుండి తీసియిచ్చును)

కర—(వెన్నుతట్టుచు సంతోషముతో) సెబాస్! నవ్వసాలా మంచిదానివేపిల్లా! నీమీద నాకు నిజంగా కోపం లేదుసుమా.

భువ—కోపము లేదా? మరెందుకు నన్ను చేతితో కొట్టవచ్చినావు?

కర—నీకు నాదగ్గిర బయం వుందో లేదో సూద్దామని గమ్మత్తు చేశానె. నిజంగా కోపంవత్తే కాల్తో తన్నేను? సెప్పు? సివరికి నిన్ను కొట్టానా?

జయం—(తనలో) అహో ఏమా మేనరివాని రసికత! మాట నేర్పు!! రసవంతములు ఆంధ్రభాషావధూటికి లేనివంకలు తెచ్చుచున్నారు. విశారదులకు పెద్దలిం బయలువెడలి వీని కంపునోటినుండివచ్చు అపశబ్దములె సుశబ్దంబులని సభల వాదించి ఆంధ్రభాష నుద్ధరింతురుగాక!

భువ—నేను తప్పించుకొనకున్న నా పాట్లేమగునో కదా!

కర—ఇంకెప్పుడూ ఆలా సెయ్యనేయే; రావే; కూకుందాయే.

భువ—ఈమాటలకెక్కడకు! నీ అసల ముక్కు ఇట్లే అనుచుందువు?

కర—ఓసేబె! బెమ్మాండం బద్దలైపోయినట్లు చెప్తున్నావు? కొట్టనంతే నమ్మాలె; దా. (దగ్గఱకు వెళ్ళును)

భువ—(ఒకమూలకుపోవును)

కర— తెమ్మాంగు - త్రిశగతి

సక్కాని సిన్నదాన - ఓ సన్నాని నడుముదాన!
సుక్కాల రాజుకన్న - బలె, సోకైన మొగముదాన॥

నీ, తియ్యనిమాటలు, తిరుగుపాటులు-నీటులుగోటులు, నీ కేచెల్లును
రా నాచెంతకు, సాలు సాలు కోపము-
మానవమింక పంతము, రావె ముద్దులగుమ్మ! సకా॥
రాయంచనడలదాన - ఓ, రాచవారి పిల్లదాన!
రావే లేవే చెలిజాణ - ఓ, రతనాల నగలదాన!
నీ, కోపము మానవె, ముద్దొకటీయవె - కొట్టను తిట్టను ఎ॥
ఎప్పుడు కొట్టను - రా నా చెంతకు... సకా॥
నీతోను మాటలాడ హా, నిన్నంతో ముద్దులాడ!
నీతోను సరసమాడ - నీముద్దుమోము చూడ!
నా, చిత్తము గుర్కలి, కోరుచున్నది - చేయకజాలము, పం
తము మానుము! రా నాచెంతకు... సకా॥

భువ—ఛీ! దూరముగా పొమ్ము.

కర— నీపాదలొట్టుకుంటానే. (పట్టుకొని) చమించే, చమించే
చమించే (లేచి) సరా? కోపం పోయిందా?

జయం—(తొంగిచూచి తనలో శివ! శివ! నాప్రాణమిత్రుని భార్య
నొక అధముడు ముట్టుకొనుట చూడవలసివచ్చినది. చేవలేని
వానివలె ఊరకుండవలసివచ్చినది. ఛీ! ఎందుకీజన్మము?
(మఱుగుపడును.)

నాటకురంజి—ఆటతాళము

భువ—చాలు చాలు పోర- చాలు నీదుచెల్మి!
జాలమాయె ఇంటికినే- పో-యె దగ ॥ చాలు॥

కర—ఎందు కింతకోపమో- ఏమి సేసినానే?!
సుందరీ! కోపము మాని, రా-రా-రా॥ ఎం॥

భువ— తప్పుచేయలేదా?- తన్నరాలేదా
తిప్పతాగి ఉన్నావా? నే-రా-ను॥ చాలు॥

కర—అలుగుతావా? పిల్ల! ఆశ్వమాడితేని!
అబ్బ! ఎంతజాణవే, హా-హా-హా॥ ఎం॥
భువ—ఔర! మాయకాఁడ! హాస్య మాడినావా?
అబ్బ! ఎంతగడుసువు. ఔ-రా-ర! చాలు॥
కర—మాయ లోకమంత- మాయ నీవు నేను!
మాయకోవ మొుదుకే- ఒ-య్యా-రీ!॥ ఎంత॥
(చెయిపట్టుకొనును.)
భువ—(విడిపించుకొని) నేఁడు నామనసేమియు బాగులేదు; పోయె
దను.
కర—ఏఁవేఁవే సెప్పి; నాతో సెప్పి.
భువ—నీతో చెప్పిన ఏమిలాభము? ఆర్చెదవా? తీర్చెదవా?
కర—ఆ ! ఆగుత్తానా ? తీరుత్తానా ? కోపంవత్తే ఆగ్గిబుగ్గిసేసేను ?
(మీనము దువ్వుచు) నాతిమానా నీకింకామెరికినేదు. అగ్గి
రావుణ్ణి.నీపానానికి నాపానం అడ్డు.

తెమ్మాంగు—మిశ్రగతి.

ఏమి ఏమి చెప్పఁగదే - ఎందుకిటు శేడ్చెదవు ? ఏమి॥
భువ—నామగండువచ్చెనయ్యో - నాకేమితోఁచదాయె॥ నా॥
కర—ఏమాన్నెము?
భువ— నిజంబుగాను
కర—ఎప్పుడొచ్చినాఁడె?
భువ— ఈదినంబుననే।
కర—ఔో, మాయాలాడి!
భువ— నీతోడు సుమా
కర—అయ్యో! నామాట ?
భువ—ఆలోచింపు మాలోచింపు మాలోచింపుము॥ నామ॥
కర—రేపటికాణ్నుంచి మాయింటికి రాకు. తెలిత్తే నాపానాలు పో
తాయి. ఇంక నీకూ నాకూకల్దు- దండాలెడతాను. బేగల్లిపో.

భువ—ఇంతేనా నీవు నాకు చేయు సాయము ?

కర—నానేఁవి సేసీదికావ్వా ?

భువ—మన సౌఖ్యంబున కడ్డువచ్చిన దుర్మార్గుని నేమిసేసినను పాప మున్నదా ?

కర—అణ్ణిసంపేత్తే మనకే అడ్డూ ఉండదు.

భువ—మాటలచే నేమిలాభము ? నీకింత ధైర్యము లేదుకదా !

కర—అమ్మామ్మ బాబూ ! నావొల్లకాదు. ఆమేడలో కేలాగెల్లడం ? దొక్కిపోతే సంపేత్తారు . .ఇదిగో! బ్బైసినకత్తితాను. మెల్లిగా యెల్లి దెబ్బకిసంపీ ఇంద (కత్తినిచ్చును.)

భువ—(పుచ్చుకొని) సరే. ఇప్పుడే వచ్చెదను మేలుకొనియుండుము (పోవును)

కర— బద్రంసుమా. కత్తిజాగర్త.

జయం—ఔరా! ఎంతసాహసమెంతసాహసము! మగువలుమిగులతెగువరులు అందు భువనసుందరి రాచబిడ్డ; మీఁదుమిక్కిలిజారిణి ఇక సాహసంబున కేమితక్కువ? జారిణులకు పతి, సుతుడు. తల్లి, తండ్రి యను విచక్షణతి, అభిమానము రవ్వంతయు నుండదుకదా! వారి కడ్డువచ్చు వారిని గర్భశత్రువులుగ నెంచి చంపఁ బ్రయత్నింతురు (కోపముతో)ఔరా! పలువా! ముది మిచే మతితప్పిన చిలువా! నలువా!

గీ॥ బురదలో పుట్టిన కమలం ♦ మునను పుట్టి
నట్టి సీతల బురదకు ♦ ఫుట్టిల్లు;
కాన మంచిబిడ్డల నెంచు ♦ జ్ఞాన మేని
కనికరంబేని నీకెట్టు ♦ కలుగు మూఢ

నాచెలికాని ప్రాణమునుతీయ, ఆటంకులాడిని సృజించినావా! ఆకులఁట యెట్లు వానిఁజంపి నీయుద్దేశము నెఱవేర్చునో చూచెద. (వడిగపోవును.) (తెరవాలును)

తృతీయరంగము-అంతఃపురము

(భువనసుందరి మెల్లగ ప్రవేశించును.)

భువ — కత్తి కొరకు మూలఁబెట్టి మెల్లగ మంచకడకు వెళ్ళి జయపాలుని బరీక్షించి తనలో వీడు గాఢనిద్రలో మునిఁగి ఒడలెఱుంగకున్నాఁడు. నాపని చేసివేసెద. (కత్తిదీసి నఱుకఁబోవును.)

జయం — (లోపల) ఓసీ! భర్తృసంహారిణీ! జారిణీ! ఆఁగుమాఁగుము.

భువ — (నఱికివేసి కత్తిక్రిందఁ బడవేయును)

జయ — (ప్రవేశించి) ఓసీ! భర్తృసంహారిణీ. జారిణీ ఆఁగుమాఁగుము. (జయపాలుని చెంతకు వెళ్ళి చూచి మతిపోయి నిలఁబడిపోవును.)

భువ — (భయవిషాదముల మాటరాక జయంతుని చూచుచుండును.)

జయం — (కోపముతో)

శా॥ ఓసీ! ఏమిది మేఁకవన్నె పులివా! ఓ గోముఖవ్యాఘ్రమా!
ఓసీ జారిణి! ధూర్తురాల! కుమతీ! ఓ భర్తృవిద్వేషిణీ!
కాసం జేసితి సిగ్గులేక మగనిన్ ఖండించితే పాపినీ!
ఈసక్కన్ భుజగి నీయుసురు లిద్దే కొట్టి లెక్కింతు కాచుకో.

భువ — (స్వగతము) వీఁడెవ్వఁడు? దేవతయా! దయ్యమా! (తెలివి తెచ్చుకొని, ఓరి కింకరభటులారా! రండు రండు. నాభర్తను ఎవఁడో దుర్మార్గుఁడు వచ్చి చంపివేసినాఁడు. వీనిన్ గూడ జంపను రండు రండు.

భటులు — (లోపల) అరే! అంతఃపురద్రోహి! నిలు నిలు. (ప్రవేశింతురు.)

మొభ — అరే! సంరమతీ! వీరపాలరక్షితంబగు యంతఃపురములోని కెట్లు రాఁగలిగితివిరా?

జయం — మావంటి సామంతులు కావలియుండ, ఇందు జొచ్చుట కెవరికేని యేమి అభ్యంతరముండునుకే గంజాయి తాగి

మైమఱచి నిద్రించుచున్న మీకు ఈసౌధంబున జరుగుచున్న విపరీతంబు లేమి తెలియునురా ?

భువ—ఛీ! వదరుఁబోతా! నోరుమూసికొనుము లేకున్న పండ్లురాలఁ గొట్టించెదము.

రంభ—ఎవడవురా నీవు? నీయూరు పేరు లేమి?

జయం—అదంతయు నీకేటికి? నీపని నీవు చూచుకొనుము.

మొ-భ—అరే! సాధువృత్తినున్న కిరాతా! నిష్కారణముగ రాజకుమారుని చంపితివేమిరా?

భువ— నామనోహరుని జంపి నామానభంగము చేయవలెనని తలంచినాఁడు.

జయం— (చెవులుమూసికొని)నారాయణ! నారాయణ!! (కోపముతో)

కమాచి-ఆటతాళము.

పాపాత్మురాలా! ఛీ! ఛీ- కోపమాఱఁద్రుంచెదర॥ పా॥
పాపమనక కల్లలాడెదే?- ధర్మసంహారిణీ॥ హారిణీ॥ పా॥
వానినే నేనఁటే చంపితినే - పాపాత్మురాలా! చాలునోర్మూసికో॥ పా॥

భువ—భటులారా! నోటికైనదన్నకింక జూచెదరేల? నోటికి వచ్చినట్లు కూయుచున్నాఁడు

జయం—అంకిలాఁడి బొంకఁగా చాలదా?- జంకెదె కలకలంకమా! బొంకఁగా॥

రం-భ—అరే? ప్రేలుడుగాయా! నడునడు (గెంటును.)

జయం—ఎక్కడకురా?

మొ-భ—రాజుగారి ధర్మసత్రపు చెఱసాలకు. (లాగికొనిపోవుదురు)

భువ—పాఱిపోఁగలడు. భద్రము. మానాన్నగారితో చెప్పి వీనిని చిత్రవధ చేయించెద. (పోవును.)

(తెరవాలును.)

తృతీయరంగము—చావడి

[చంద్రశేఖరుఁడును కళాంకుఁడును ఆసీనులై యుందురు]

చంద్ర—మంత్రివరా! సకలశాస్త్ర విశారదుఁగు మీరును నాన్నగారును కలసి చేయుకార్యములందలి తప్పొప్పులెంచుటకు నాబుద్ధి చాలకున్నను, విన్న బైరాగికి విధించిన దండన మిక్కిలి క్రూరంబని నాకు తోఁచుచున్నది.

కళా—(మందహాసముతో) యువరాజా! బాలుఁడవగుటచే నీకాదుర్మార్గునకు విధించిన శిక్ష కఠినముగా నగపడవచ్చును, కాని శాస్త్రసమ్మతమే.

చంద్ర—తప్పుచేసిన దేవతలైన నిందార్హులు, దండనార్హులు. కాని సృష్టికి నాయకమణియగు మానవవర్గంబున చేరిన ఒకని ప్రాణములను తీయుటకు రాజులకేమి అధికారమున్నది? అట్లు చంపుటవలన కలుగు లాభమేమి?

కళా—ప్రజలపై దేవసమానుఁడు రాజు శిష్టసంరక్షణంబునకు, దుష్టశిక్షణంబునకు, ఆయునకు విధి. ఇట్టి నరహంతకులు లోకసౌఖ్యనాశంబునకు హేతువులగుదురు. వారుండరాదు.

చంద్ర—మీరు చెప్పినది విశ్వసనీయమేయైనను, జీవహింసకు బదులుగా శాశ్వతకఠిన కారాగృహశిక్షవలన, నరహంతకు డెవ్వటికైన పశ్చాత్తాపము చెందు. ఇహసౌఖ్యంబులకు, పూర్తిగా చెడినను పరసౌఖ్యంబున కంతగా చెడఁడని నా యభిప్రాయము. దీనికేమి కాని అతఁడు దోషియని మీరెట్లు నిర్ధారణము చేసితిరి?

కళా—భువనసుందరీ ద్వారపాలుర సాక్ష్యమునుబట్టి దోషియని రుజువైనది.

చంద్ర—నాకు నిర్దోషియని తోఁచుచున్నది.

కళా—ఏమి? ఆమహాపాతకుడు నిర్దోషియా? నీపలుకులు వింతగానున్నవే?

గీ॥ బాలుఁడవు; నీకు లోకాను • భవము లేదు,
కాన, వానిపై వేషము • గాంచి భ్రమసి
వాఁ డమాయకుండని యభి • ప్రాయపడితి
వతివినయము ధూర్తుల చిహ్న • మనఁగవినవె?

చంద్ర—మీరు సాక్ష్యమునుబట్టికదా వానిని దండించినారు. అది సరి కాదు. సాక్ష్య మొకమూలఁ బెట్టి, మన బుద్ధిబలము నుపయోగించి సత్యాసత్యముల పరిశీలింపవలయు. మీరట్లు చేయలేదు. ఇంతియే కాక భువనసుందరి వట్టి బేల. ఆమె నెప్పుడన్నలారా చూచినవాఁ డెవ్వరును లేరు మఱి ద్వారపాలకులా పరమ నీచులు; వారిని నమ్ముటకు వీలులేదు.

కళా—కన్నులార ఆదుర్మార్గుని శయనగృహంబున చూచి పట్టుకొనినట్లు ద్వారపాలురు చెప్పుచున్నారే.

చంద్ర—ఛీ! ఆనీచుల నమ్మరాదు. నేరగాని బట్టుకొనకున్న నాన్నగారు దండింతురను భయంబున దారిం బోవుచున్నవానిం బట్టుకొని యుండవచ్చును. వారు పాపపుణ్యంబులాలోచింపక, దైవభీతిలేక తాత్కాలిక సుఖంబునకై యెట్టి ద్రోహంబునైన జంకక చేసెదరు. మఱి వారా సాక్షుల డబ్బిచ్చియో భయపెట్టియో తెచ్చిరి.

భటు—(ప్రవేశించి) మంత్రిశేఖరా! ఆ బైరాగిని శిరచ్ఛేదము చేయవలసిన కాలము సమీపించుచున్నది. దయచేయుఁడు.

చంద్ర—మంత్రిసత్తమా! నేఁడు వానిని చంపవలదు. రెండురోజులవరకు ఆగుఁడు. ఇంతలో న్యాయాన్యాయంబు నేను పరిశీలించిచెదను. ఇందుకు నాన్నగారిని నే సెలవడిగెద.

కళా—సేవకా! యువరాజాజ్ఞయైనది రెండుదినంబు లాగుఁడు.

భటు—చిత్తము (పోవును)

కళా—చంద్రశేఖరా! నీకు వానియందింత యభిమానమెందులకు?

చంద్ర—అయ్యా! ధర్మమునకై దెబ్బలాడుచున్నాడనే కాని సంభి మానముచే గాదు.

క౦॥ నరపతి తెలిసియు తెలియకొ
పౌరవా టొనరించినయెడ ♦ మోమోడక. ఆ
నెరసును జూపవలెc బతికిc
బరువడి; లేకున్న వాడు ♦ పాపాత్ముc డగుc

మఱియొకమాట భటరక్షితంబగు సంతఃపురములోని కావై రాగి యెట్లు పోcగలcడు

కళా—అదియే నా కాచ్చర్యంబుగ నున్నది.

చంద్ర—దొంగతనముగా ఎట్లోలోనికి వెళ్ళెననుకొందము. వాcడే చం పిన వాని దేహముపైగాని బట్టలపైcగాని రక్తపు డాగొకటియు కానcబడ దేమి?

కళా—చాల నేర్పుగా చంపినాcడు.

చంద్ర—అట్లేయనుకొందము. వాcడేల మాబావకు విచారింపవలె?

కళా—అదంతయు దొంగవేషము.

చంద్ర—మంచిది. నిన్నమీరు సభలో. నీవు చంపినట్లు రుజువైనది నీ వేమిచెప్పకొనెదవు?" అని వాని నడిగినపుడు వాcడేలమాట లాడcడయ్యె?

కళా—ఏమిబొంకినను లాభము లేదని యూరకుండెను.

చంద్ర—అందుచే మౌన మర్ధాంగీకారమని శిక్షించినారు. అంతేనా?

కళా—అవును.

చంద్ర—వా! ఏమిన్యాయము? ఒకపక్షమువారి సాక్ష్యమునుబట్టి దండించుట మిక్కిలి అన్యాయము.

కళా—వాcడు మాటలాడకున్న మేమేమి చేయcగలము?

చంద్ర—చతురోపాయంబులచే వానిని మాటలాడించి, వాcడేమి చెప్పనో విని, పిమ్మట తీర్పు చెప్పవలె. (లేచి) రండు: నేను

మాట్లాడి చెదను. మొదట నాన్నగారికడకు వెళ్ళిన పిమ్మట
చెఱసాలకు బోవుదము.

కళా—మంచిది. (పోవుదురు.)

(తెర వ్రాలును.)

పంచమరంగము - చెఱసాల

(జయంతుడు విచారించుచుండును)

జయం—(విచారముతో) ఔరా! విధాతా? దుర్గుణసంజాతా! ఏమి
కలుసున్నమాన్నల్లు నీవు పాటుపడి చేసినసృష్టికి చెరుపుగా
మృత్యువు నవయౌవనశోభితుల మింగివేయుచుండ. నీవు
సత్యలోకంబున పాల్సముద్రంబున నమోదకమలాసనుండవై
మర్త్యలోకంబున జరుగుచున్న చిత్రవిచిత్రంబులను గాంచుచు
వినోదించుచున్నావా! సిగ్గులేదా! నిన్నా మృత్యువెక్కడ
మింగివేయునో యను భయంబున అశక్తులగు మానవులను
దానికే బలియిచ్చుచున్నావా! పుత్రసంరక్షణార్థమై నిజప్రాణం
బుల ధారవోయుట తల్లిదండ్రులకు సహజ సద్గుణమై యుండ
నీవేమిరా ఇట్లు చేయుచున్నావు? ఓసీ! మృత్యువా! వేట
కాడమెత్తనై లేక మూడుకాళ్ళమీద బరుగెత్తునను
నట్లులా బ్రహ్మ జరాభరంబున అశక్తుడై యుండుటచే స్వేచ్ఛ
గా అచ్చువేసినట్టి నాంబోతురీతిని తిమ్మిరుచున్నావా?
కానిమ్ము. నూరుగాకులను తిన్న రాబందునకొక గాలివాన
ఎన్నటికైన రాకమానునా? హా! వయస్యసత్తమా! జయ
పాలా. నన్ను విడిచిపెట్టిపోవుట నీకు ధర్మము కాదు సుమా!

సీ॥ హా! సుగుణాలవాల! విబుధావళి సన్నుత సాధుశీల! అ
ప్పా సువిచారలోల! జయపాల! నిన్నుఁ విడనాడలేక, న
న్యాపిగమాటి నిన్ను వెనుకాడెడు నావయుఁజోపగించి, నన్ను
మోసముచేసి నేను వోరంబోలని చోటికిఁ బోయినాఁడవా?

ఎంతలో ఎంతవిపరీతము జరిగినది! చుట్టమని భార్యను జూడ
రాఁగ మృత్యువై దిగమ్రింగెనుగదా!

సీ॥ ఏల పూఁదోట కా ♦ వేళను బోతిమి?
ఆతోత్తు రావేల ♦ యప్పుడటకు?
వచ్చెబో. ఇచ్చిన ♦ బహుమతిఁ గొనిపోక,
నన్నేల రమ్మని ♦ సన్న చేసె?
చేసిన, నేనేల ♦ సిగ్గులే కేగితి?
ఏగెను నన్నేల ♦ హితుఁడు కాంచె?
కని, అది యేమన్న ♦ దని నన్నడుగ నేల?
అంత, నాతో దెబ్బ ♦ లాడనేల?

గీ॥ అతవారింటి కతఁడేల ♦ అరుగుదెంచె?
ధవుఁ జంప అజ్ఞాని ♦ తలఁపనేల?
అదియెఱింగిన నే వాని ♦ కైతినేల?
కటకటా! నొసటఁగల వ్రా ♦ ల్గడవఁదరమె?
(చంద్రశేఖరుఁడును, కళానందుఁడును ప్రవేశింతురు.)

చంద్ర—(మెల్లఁగా) అయ్యో! అతఁడు తనలో ఏమో అనుకొను
చున్నాఁడు. ఇక్కడ మనము పొంచి వానిమాటలు విందము.

జయం—సిపాయి కారణముగా జయపాలుఁడీపాడు దేశంబునకు బలియై
నాఁడుగదా! యుద్ధభూమిలో ధర్మయుద్ధంబునగిట్టినను, మత్తే
దైన జబ్బువచ్చి చచ్చిపోయిన నింత విచారముండదుకదా!
ఒడలుమఱచి నిద్రపోవుచున్నపుడొక పిఱికిపంద వాని కంఠ
ముత్తరించెనుగా! వాని సంరక్షణార్థమై నేను పోవ నన్ను
పట్టుకొని నాపైని నింద నారోపించి, రాజు నాకు మరణదండ
నము విధించినాఁడు. అక్కటా! కాలమెంత విపరీతముగా
నున్నది! ఉపకారముచేయఁబోయిన అపకారము వెంటనే
వచ్చుచున్నది.

చంద్ర—(మెల్లగ) వానిమాటలు జాగ్రత్తగ వినుచున్నారా?

కళా—(తల ఊచును.)

జయం—(నిట్టూర్పు విడిచి) ఔరా! కలికాల మహిమ!

సీ॥ ధనికుండు కల్లలాడిన నిజము దురు;
పేదవాని నుడుల వినరు సభల;
మంచిబిడ్డలు పరీక్షించు ప్రభువు లేరు;
తిన్నగా నడచిన తిండి లేదు!
మేలొనరించిన కీడు వెంటనె వచ్చు;
నిజము చెప్పినఁ గల్గు నిష్ఠురంబు;
కానివ కీజిహ్వ కెల్ల లెన్నియొ వెలగ
పాపాత్ములకు దైవ బలము మెండు;
గీ॥ దానధర్మముల్ చేయ హానంబు రాదు;
పరుల కొంపలు తీయఁగా వచ్చు చేయి
సజ్జనాళికి దైవంబు సాయుపడఁడు;
న్యాయమేయూర వెదకిన కానబడదు.

చంద్ర—(ప్రకాశముగా) అరే ఎవఁడురా అక్కడ?

సేవ—యువరాజా! నమస్కారము ఏమిఅనుజ్ఞ?

చంద్ర—ఆ నేరగాని పైకి తీసికొనిరమ్ము.

సేవ—చిత్తము (చెఱసాల తలుపుతీసి) ఔరా! పాపాత్మా! పైకి రమ్ము. యువరాజాజ్ఞయైనది.

జయం—నాప్రాణములు తీయ యువరాజా వచ్చెను? సరే. (పైకి వచ్చి నమస్కరించును.)

చంద్ర—నీ పాపపరిహారార్థము దేవుని ప్రార్థించుచున్నట్లున్నావే?

జయం—లేదు శేమ. దేవుని దూషించుచున్నాను.

చంద్ర—(నవ్వుచు) దేవుని దూషించుచున్నావా? ఎందుకు?

జయం—న్యాయాన్యాయంబులఁ బరికించు జ్ఞానము రాజుల కీయ లేదని.

కళా—ఓరీ! వలుగాకీ! మా రాజుగారిని నిందించుచున్నావా? నీ నాలుక చీల్చెద జాగ్రత్త

జయం—చావసిద్ధముగ నున్నవాఁకి సముద్రము మోఁకాలిలోతు కదా!

చంద్ర—మా నాన్నగారు నిన్న న్యాయముగా శిక్షించిరా? నాతో చెప్పుము.

జయం—చెప్పిన నేమిలాభము? కంఠశోషముతప్ప రవ్వంతయు ఫలము లేదు.

చంద్ర—నీవు నిర్దోషివైనట్లు ఋజువు చేసితివే నేను నిన్ను రక్షించెదను.

జయం—నిజమేనా? ఈమాటల నమ్మవచ్చునా?

చంద్ర—నిరభ్యంతరముగా నమ్మవచ్చును.

జయం—అట్లయిన నేను ఆపాతకిని నేఁటిరాత్రిగాని, రేపురాత్రిగాని పట్టియిచ్చెదను. యువరాజా! నాతోవచ్చెదవా?

చంద్ర—తప్పక వచ్చెదను.

జయం—మఱొకమాట. ఒంటిగా నాతో రావలయును. వెంట నెవ్వరుండరాదు.

కళా—ఓరీ! రాజద్రోహీ! ఇపుడు చేసినపాపము చాలక ఈబాలుని కూడఁ జంప నెంచుచున్నావా? యువరాజా! వీనిమాటలు వింటివా? నీవొక్కడవే రాత్రిపూట వీనివెంట బోవలెనట వెళ్ళెదవు కాఁబోలు?

చంద్ర—నేనొక్కడనే వెళ్ళెదను నాకేమిభయము?

గీ॥ వజ్రపుఁ జినుక ఎప్పుడైన ♦ బ్రద్దలగునె
మేటికొండయొక్కటి దాని ♦ మీఁదఁ బడిన?

అసమబలాశాలి యుదయించి • నట్టి నన్ను
చంపఁగలఁడె యీసింగన్న • సచివవర్య!

నీ యిష్టానుసారంబుగనే వచ్చెదను. సేవకా! వీఁని చెఱలో నుంచుము. మంత్రివర్యా! రండు. (పోవుదురు.)

(తెర వ్రాలును)

చతుర్థాంకము

ప్రథమరంగము—భువనసుందరి మేడ.

(జయంతుఁడు చంద్రశేఖరునితోఁ బ్రవేశించును.)

చంద్ర—ఇక్కడి కెందుకు నన్నుఁ దీసికొని వచ్చినావు? ఇది మా యక్కమందిరము గదా?

జయం—అయ్యా! ఏమియు నడుగకుము. నేను చూపునదంతయు చూడుము; చెప్పినదంతయు చేయుము. రమ్ము మనమీమూల నిలఁబడి యిందు జరుగు చర్య చూతము. (ఒకమూల నిలుచుందురు)

భువ—(మేడపైనుండి నిచ్చెనమీఁదుగా రెండుమెట్లు దిగును.)

జయం—(రాజునకు వ్రేలితోఁ జూపును.)

చంద్ర—(ఆశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఎవరది? మాయక్కమందిరములోని కెట్లు వెళ్ళినది? (ముందుకు వడివడి నడుచును)

జయం—(చేయిపట్టుకొని) ఇటురా. (లాగి) ఎక్కడకు వెళ్ళెదవు?

చంద్ర—ఆ నిచ్చెన లాగివేసిన అది క్రింద దబ్బునఁ బడును. వెంటనే దీనితో దానికంఠ మెగురవేసెద. అది భూతమేమో?

జయం—(ప్రక్కగా) మీయింటిభూతమే. (పైకి) ఇప్పుడే తెలియును. ఇక్కడనుండి కదలక చూచుచుండుము.

భువ—(క్రిందికిదిగి నలువంకలు చూచి మెల్లఁగ ముందుకునడచి నిలుచును.)

చంద్ర—(తనలో) ఈమె మాయక్క ఎక్కడకు వెళ్ళుచున్నదో!

జయం—ఎవరో తెలిసిదా?

చంద్రి—తెలిసినది మాయక్కయే. పతివియోగదుఃఖ మాపుకొనలేక నీటిలోనో నిప్పులోనో పడుటకు వెళ్ళుచున్నది.

జయం—ఆఁ! అలాగునా! అంతప్రతివ్రతయేమి!

చంద్రి—నిజము భర్తకై నిద్రాహారంబులు మాని పట్టలేని శోకంబున మునిఁగి యున్నది.

భువ—(మెల్లఁగ నడచుచు వెళ్ళిపోవును.)

జయం—అదిగో. ఈ యర్ధరాత్రంబున పతిసేవ చేయుటకే వెళ్ళుచున్నది.

చంద్రి—(కోపముతో) ఏమి కూసినావు?

కం. ఔరా! నోటికి వచ్చిన
తీరునఁ గాఱు లఱచెదు మతిచెడెనా? తులువా!
మారాడితివా చీల్చెద
వారక నీజిహ్వఁ ఈ కృపాణము చేతన్.

జయం—అయ్యో! తొందరపడి నామీఁద నేల కోపపడెదవు? కొంచెము సేపోర్చుము. యథార్థస్థితి నీకే బోధపడును. త్వరగా రమ్ము. (పోవుదురు.)

(తెరపడును.)

ద్వితీయరంగము - మేదరియిల్లు.

[కరటకుఁడు పచారు చేయుచుండును]

కర—(తనలో) అది ఆణ్ని సంపేసిందంటగాని, మొన్న రాత్తిరే వత్తానని యీయాలారకీ రాకనే ఉండా పోయింది. రాకపోతే పోనాది! దాని సిగ్గోయ్య. నాక తట్టుకపోయింది గంద. అది రాజుగారికి దొక్కిందంటే నాపానాలు తీసేత్తారు. ఈమలో కెల్దామంటే బయంగుంది. మా లచ్మి! నూకాలమ్మా! ఇంక కెప్పుడిలాంటిపన్లు చెయ్యను తల్లీ! బుద్దొచ్చింది. ఈగండం తప్పి

నాను పరిజల్లోపడితే నీకు మంచిగొత్తిపోతుంబలేత్తాను తల్లీ! నీకందుక్కే వాక్కరబా యేసికం యేత్తాను.

భువ—(తలుపుకొట్టును.)

కర—(భయముతో తనలో) అమ్మబాబో! నన్నాట్టుకోడానికి బంటోతులు గావాల వొచ్చారు ఏవి సేసిది?

భువ—(తలుపు గట్టిగాఁ గొట్టును.)

కర—(మెల్లఁగా నడచి తలుపుకన్నములోనుంచి చూచి తనలో) ఎవల్లో తెలకంతున్నాది. ఎవలైతే నాకేమ్భయం? ఆకత్తి నాదికాదని బూకరించేత్తాను. మరేటి? సాచ్చివేఁటి? (పైకి) ఎవల్లాళ్ళు?

భువ—నేను. తలుపు తీయుము.

కర—అమ్మనాయనా? నువ్వంటే? నంపేసిపోనావు(తలుపుతీసి)తలుపు గుద్దేటప్పటికి గుండె గుబేలుమన్నాది.

భువ—(ప్రవేశించి) నేనుండగా నీకేమిభయము?

కర—నీమీదేబారం ఏసినానుగాని యేఁవి సేసినావేటి? వద్ది సెప్పినావుకావు కబురంపినావుకావు. దా; కూకుడో (కూర్చుండును.)

భువ—ఊరంతటికి తెలియఁగా నీకే తెలియదా? చిత్రముగా నున్నదే?

[జయంత, చంద్రశేఖరులు ప్రవేశించి, ఒకమూల నిలుచుందురు]

చంద్ర—(ఆశ్చర్యముతో) ఇది మేదరికొంప. ఇక్కడకుమాయక్క రానేల?

జయం—(నాపై కిందాకఁ గోపడిచినావు) నేనవు దళ్ళేలయానవలసి వచ్చెనో యిపుడు బోధపడినదా?

కర—తెల్సిందిగాని గుండెలు లటుకూ లటుకూమంటున్నాయే. ఏఁవి శేశావు సెప్పే? [పైఁ జేయి వేయును.]

చంద్రి—(కోపముతో) ఔరా! కామాంధా! ఏమి నీపొగరు?
(ముందుకు బోవును.)

జయం—(అడ్డుకొని) నిలు. ఎక్కడకు వెళ్ళెదవు?

చంద్రి—ఆయుధమాధముని హస్తమును తుత్తునియలు చేసెదను. వాఁడేడ? ఆమెయేడ? నాట్లుకొనుటేడ? (ముందుకు నడచును.)

జయం—(పట్టుకొని) తొందరపడక జరుగునదంతయుఁ జూడుము.

చంద్రి—ఇంకను జూచునది యేమి? నన్ను విడువుము

జయం—నేనువిడువను. నామాటవిని తిన్నఁగా జరుగునదంతయుఁ జూడుము.

భువ—మొన్నరాత్రి యిక్కడనుండి యింటికి వెళ్ళి మెల్లఁగా గదిలోకి బోయినాను. అక్కడనాముగఁడు గాఢనిద్రలోనున్నాడు

జయం—వినుచున్నావా! తొందరపడక జాగ్రత్తగా వినుము.

భువ—అంత నీవిచ్చిన కత్తితో నొక దెబ్బకు వానిని మాతాతను జూడఁబంపినాను. కాని—

చంద్రి—(పండ్లు కొఱుకుచు) ఓసీ! ముందుకు నడచును.

జయం—(చంద్రశేఖరుని నోరుమూసి పట్టుకొని) ఊఁ. ఆగు.

కర—కాని అని వూరుకున్నావేఁవి? చెప్పు పిల్లా!

చంద్రి—ఓసీ! క్షీరనిభ పత్కులకళంకినీ! జారిణీ! (ముందుకు దుముకును)

జయం—(పట్టుకొని కోపముతో) నిలు ఎంత చెప్పినను వినవేమి?

చంద్రి—ఆపాతకిపలుకులు నాచెవుల కలుగులై యింత పెట్టుచుండ నే నెట్లూరకుండఁగలను? విడు (విడిపించుకొనఁబోవును)

జయం—నేను విడువను.

చంద్రి—విడువుము.

జయం—విడువను

చంద్రి—నామాట విను.

జయం—నామాట విను.

చంద్ర—ఛీ!

జయం—ఛా! నేనుపడినకష్టము వ్యర్థము చేసెదవా? జాగ్రత్త ఇక్కడ ఇప్పుడు నీయిష్టము పనికిరాదు.

చంద్ర—నీ బుడిబుడి పలుకులకు జడియుటకీ చంద్రశేఖరుఁడు గాజులు తొడిగించుకొనలేదు. వదలుము.

జయం—నేను వదలను ముందడుగిడితివా మనపని చెడును ఓర్చి యుండి వినవలసిన దంతయు వినుము.

చంద్ర—ఈదుర్ణయంబును జూచుచు అశక్తునివలె ఒకమూలఁబడి యుండమందువా? క్షత్రియధర్మమేనా?

జయం—ఇప్పు డట్లు చేయక తప్పదు.

చంద్ర—అయిన నాకీకత్తి యెందుకు? (కత్తినుద్దేశించి)

చ॥ అనుపమ ధైర్యసాహస బలాదులఁ గీర్తినిగన్న రాట్శిఖా
మణుల కరంబున న్నిలిచి మన్ననలందెదు శస్త్రరాజమా!
ఘనతర పాపకర్ములను గ్రక్కునఁద్రుంపని నన్నుఁబోలు భీ
రునికడనున్న నీయశము రూపఱు;కావున, లేచిపోఁగదే!

(కత్తి నేల బాఱవేయును.)

భువ—ఒక బైరాగి నాపడకటింటిలోనికి వచ్చినాఁడు. ఏలాగున వచ్చినాడో తెలియదు.

కర—(ఆత్రముతో) ఏటీ! బైరాగోడొచ్చాడా? నువ్వాణ్ణి సంపీసం సూచాడా? సెప్పే.

భువ—ఆఁ. చూచినాఁడు.

కర—(గుండెలుకొట్టుకొనుచు) అమ్మబాబూ! నాకొంప నాగే పోనావే. ఆణ్ణికూడ సంపేసేపోనావా?

భువ—నేనెందుకు చంపవలె? మా నాన్నగారితో చెప్పిచంపించినాను.

కర—మీబాబుకో యేటి సెపినావ్?

భవ—ఆబైరాగియే నామగనిని చంపినాఁడని చెప్పితిని. మానాన్నఁ గారు నామాటలు నమ్మివానికి మరణదండనము విధించినాఁగు ఈవేళ భటులు వానిని చంపివేసినారు.

కర—(సంతోషముతో వెన్నుతట్టుచు) బేస్. బేస్. మంచిగమ్మానూ సేశా వే. ఇంక మనకేం బయం సేదు.

చంద్ర—అరే. కామాంధా! ఏమిరానిపొగరు? (వెళ్ళి మేదరివీపు పై దన్నును)

కర—అఁ. ఎవ్వడాడు? (లేచును)

భవ—(తుళ్ళిపడిలేచి మూలడాగుకొనును)

కర—(చూచి పఱిపోఁబోవును.)

జయం—(పట్టుకొని) ఎక్కడకుపోయెదరా? నిలు. (కాలితోఁ ద్రొ ముందుకు త్రోయును)

చంద్ర—(గట్టిగా సీలవేయును.)

భటులు—(ప్రవేశించి) యువరాజా! ఏమనజ్ఞ?

చంద్ర—వీనిని బట్టుకొనుఁడు. ఒక స్త్రీకూడ నిదుంకును; వెదకుఁడు.

మొ-భ—అఁడుది ఎవతెయో యున్నఁదట! ఏదిరా చెప్పు.(అన్నను)

కర—అడదా? ఎక్కడిదీ? నేదే నానొక్కణ్నే ఉన్నానుడున్నాను.

రెం-భ—కల్లలాడెదవా? నిజము చెప్పుము (అన్నను)

కర—సోపతోటు. నా కెఁకినేదు బాబూ!

రెం-భ—ఇంక నదియేమాటా? గట్టిగాఁ దగిలినగాని చెప్పవే (అన్నను.)

కర—సెప్తా. సెప్తా. అల్లామూలనది

భటులు—(వెళ్ళి) మూలనూరునావా? పైకిరా. (చేయిపట్టుకొని పైకి లాగి చూచి, విడిచి, ఆశ్చర్యముతో) ఈమె మారాజు కూతురు. ఇక్కడకేలాగున వచ్చినది?

చంద్ర—భటులారా! వీరిద్దఱును గొనిపోయి చెరనుంచుడు. అయ్యో! రండు; పోదము. (పోఁబోవును.)

భువ—తమ్ముడా! చంద్రశేఖరా! నా మానము తీసెదవా?

చంద్ర—ఒసీ కులటా! నీవెక్కడి యక్కవు? నేనెక్కడితమ్ముఁడను? ఆనంబంధము నేఁటితో సరి. యౌవనమదంబున కన్నుగానక నీమానము నీవే తీసికొనినావు (పోవును)

జయం—(చంద్రశేఖరుని వెంట బోవును.)

భటులు—(కంటకుని భువనసుందరిని తీసికొని పోవుదురు.)

(తెర వాలును)

తృతీయరంగము—రాజసభ

[సుదర్శనరాజు, కళానందుఁడు, చంద్రశేఖరుడు, కరటకుఁడు, భటులు నుందురు]

సుద—మంత్రివరా! ఏమిసమాచారములు? చిరంజీవి వెళ్ళినకార్య మేమాయెనఁ?

కళా—దేవా! చిరంజీవి బాలుఁడయ్యు, కుశాగ్రబుద్ధి గలవాఁడగుటచే కష్టపడి జయపాలుని జంపిన పాపిని పట్టుకొనినాఁడు.

సుద—ఏమీ? జయపాలుని జంపిన దుర్మార్గుఁడాకపటతాపసికాఁడా?

కళా—కాఁడు. కాఁడు. పొరబడి మనము శిక్షించినారము కాని యతఁడు నిర్దోషియని తెలియవచ్చుచున్నది

సుద—అలాగునా? నా ముద్దులయల్లుని జంపి నన్ను దుఃఖమున ముంచిన తెంపరి యేఁడీ?

. (భువనసుందరియు, నగనాదియు, భటులును ప్రవేశింతురు)

సుద—అమ్మా! నీవేల సభకు వచ్చినావు?

కళా—దేవా? ఈమెయే యాతనిఁ జంపినదని యువరాజు అభిప్రాయము.

సుద--(ఆశ్చర్యముతో) ఆఁ! ఏమీ? నాముద్దుకూఁతురు నాయల్లుని జంపినదా? ఛా! ఇవి యేటిమాటలు?

గీ॥ ధవుని రాకకై మిగుల నా • తురింబుతోడ
దిన మెదురుచూచుచుండు నా • యనుగు కూఁతు
రిట్టి ఘోరకృత్యము చేయ • నట్టులొనునె!
నమ్ముటకు వీలులేదు; నే • నమ్మ జాల

చంద్ర—నాన్నగారూ! తామిప్పుడు న్యాయాన్యాయంబులు పరీ
క్షింప సింహాసనంబున నధివసించి యున్నారుగాని బంధు
త్వము చూపుటకుకాదు. కనుక నేను చెప్పనదంతయు సావ
ధానంబుగ కోపము మాని విని పిమ్మట మీ చిత్తానుసారంబున
చేయ బ్రార్థించెద.

సుద—మంచిది. నీవేమి చెప్పెదవో చెప్పుము.

చంద్ర—చిత్తము. ముఖచిహ్నముఁబట్టి యాబైరాగి నిరపరాధి
యని నాకుఁ దోఁచుటచే రెండు దినంబులవఱకు వానికి
విధించిన మరణదండన మాపుఁడని మిమ్ము నేను వేఁడితిని
గదా. తర్వాత నేనును మంత్రిగారును గూడి వాని చెంతకుఁ
బోయి మంచిమాటల నడుగఁగా జయపాలుని జంపిన ఘాతకుని
జూపెదనని చెప్పినాఁడు. అందుకు నేసమ్మతించి నిన్నటిరాత్రి
వానితోఁ గలసి యీమె మేడకడకు వెళ్ళితిని అంతఁ గొంత
సేపటికీమె నిచ్చెనమీఁదినుండి మేడ దిగినది.

సుద—రాత్రిపూఁట దొంగతనంబుగ నీమె మేడదిగుట కేమిపని
యున్నది? సరిగాఁ జూచితివా? ఈమెయేనా?

చంద్ర—స్పష్టముగాఁ జూచినాఁడ ఈమెనే. పిమ్మట నీయధముని
యింటఁజొఱినది. కనఁబడకుండ మేమీమెవెంటనే వెళ్ళితిమి.

సుద—(ఆశ్చర్యముతో) ఈమే వీనియింటికా వెళ్ళినది! (కూఁతురు
నుద్దేశించి)

గీ॥ రాణివాసంబు నందుండు • రాచబిడ్డ!
వరుస గోల్పోయి నట్టి నీ • ర్భాగ్యురాలు

ఆడ్డకేము మేకరియింటి • కరుగ నేల?
పసువు దీసితెచ్చిన వా • పాత్ముగాడా!

చంద్ర—సుకని నెట్లులచంపినదో యీదుర్మార్గునితోఁ జెప్పుచుండుట నేను చెవులార వినినాఁడ. ఈకత్తె యాసన్యాసికి దేయులచే బావను గాచనెంచి నాటిరాత్రి దీగనెంబు వెళ్ళినాఁడు కాని వెనుకగుటచే నట్లు చేయకపోయె అంతఁదనగుట్టు బ్రడ యగునను బయటబెట్టునోయను భయమువున విదియానేరంబును వానిపైమోపినది. ఇది నాకుఁ దెలిసినది.

సున—ఓరీ! అధమాధమా! ఇపుడుచిరంజీవి చెప్పినదంతయునిజమేనా?

కర—కాప్రభో! అన్నివచ్చబడ్డాయి, నాకేమీతెల్దు, నేనొట్టి గ్గోసిని. ఆబంటోతులుకిట్టలూరికే యిచ్చామకానని నన్నెట్టుకున్నారు తరోత మీాసిత్తం; నాభాగ్యం.

చంద్ర—కన్నులారాజూచిపట్టికొనిన నాచెంతనే బొంకెదవా? ఈ కత్తి యెవరిది? (ఇచ్చును.)

కర—(పుచ్చుకొని చూచి) నాదానాచే వుందిగాని నాది గాదు, అదెవరిళ్ళదో? (ఇచ్చివేయును.)

చంద్ర—నిజము చెప్పితివా నీకు శిక్షతగ్గును; లేనియెడలఁ జచ్చెదవు ఆలోచించుకొనుము.

కర—(తనలో) మంచునా గుండే వున్నాడు కాని యెంతపనిచేసినాడు నాకొంప తీసేసినాడు.

చంద్ర—మాటాడవేమిరా?

కర—చిరంజీవిబాబో! మరబద్ద మెందుకాడాలి? ఇన్నాళ్ళకిపాపంపండింది. ఆకత్తినాదే; నానే యిచ్చాను

చంద్ర—వినుచున్నారా? అదినీయింటికెనానాళ్ళనుంకివచ్చుచున్నది

కర—శానాళ్ళబట్టివొత్తున్నాది. మాయింటికి రావొద్దు పోయే అంటే పోయేదికాదు. భూతంనాగొద్చి మాయింటిమీాఁద పడేవి.

బాబూ! వచ్చినతరోత పాప్మం బాగుండదని తలుపు తీసి వాణ్ని.

చంద్ర—మీరాయిద్దఱును రాజ్యభారములు వహించుచుండ దుర్మతి యెవరు?

కర—ఈ దాసీనంజేబాబూ! ఎన్నైనగలెట్టుకుంటో నూకుబాబూ. ఇలాంటివన్ని నేనేగడించింది.

సుద—ఓసీ! దాసీముండా దీనికంతకు నీవా కారణము? (నలుకబోవును)

చంద్ర—(అడ్డుకొని) శాంతింపుఁడు ఏమే, నీవు చెప్పినది నిజమేనా?

సంగ—చెప్పినట్లుచేయకున్న ఈయమ్మ కేమికోపము వచ్చునోయని చేసితిని, క్షమింపుఁడు.

చంద్ర—నాన్నగారూ! దాస దాసీజనంబుల ప్రవర్తనమునూహించి విచారింపక యుండ చేరనిచ్చుటవలన సత్కుటుంబము లనేకము లిట్లన కీర్తి పాలగుచున్నవి.

సుద—తక్కిన బానిసముండలకు బుద్ధివచ్చునట్లు దీనిముక్కు చెవులు కోసి యూరెల్ల వారము రోజులు త్రిప్పుఁడు ఓసీ సత్కుల కంటకమా! నాటివారిలో నన్ను చిన్నపుచ్చితివి కదే దుర్మతీ!

క॥ మేకులు మేనఁ గొట్టిన,
భీకరమృగపాళి వాతఁ బెట్టిన నిన్నుఁ,
నాకసి తీఱదు తీఱునె?
నాకడుపు చెఱుప జనించి నావఁటె? చెనఁటీ!

భువ—దీనికంతకుఁ గారకులు తామే.

[ఒక భటుఁడు జయంతుని దీసికొనివచ్చును.]

సుద—[పండ్లు కొఱుకుచు] ఓసీ! కుంభా! ఏమి పిలుచున్నావు? నీవు నేనా మేదరిమగనిఁ గట్టిపెట్టితినా?

వ—ఇంతదాఁక నన్నత్త వారింటికి పంపకుంట మీరే చేసిరి.

సుక— కమాచి — రూపకము

చీ! చీ! చాండాలిని! నా - చెంతనుండి లేచిపో;
చీ! చీ! మాటుచెప్పెదో? - సిగ్గులేక యింత జాణవో॥ చీ॥
జారగుణము చెల్లునే - సంసారి నారి కిట్లు?
క్షీరవార్ధిం బోలుకులము - చెఱిచినావు దుర్మతీ॥ చీ॥
ఏమి లోటివాని మరగి - యింటిమగని చంపెదో!
కాని నీ! నిన్ను జీవముతో - కాల్చివేయ కోపమాయెదే॥ చీ॥

నాయనా! చిరంజీవీ! నీ చిత్తానుసారంబుగా ఈ ద్రోహుల దండింపుము. దీని మొగము నేను చూడలేదు (పోవును)

చంద్ర—చిత్తము. మంత్రిసత్తమా! భువనసుందరికి శాశ్వత కఠిన కారాగృహశిక్షయు, మేదరివానికి పదేండ్లు కఠినశిక్షయు విధించితి. సన్యాసినిరపరాధి కావున వెంటనే విడిచివేయునది ఆర్యా! ఋషివర్యా! మిమ్మన్యాయంబుగా శిక్షించినందులకు మన్నింప ప్రార్థించెద. పొరపడుట మనుజనైజము. కష్టములకు ఘాతకులను పట్టియిచ్చినందుకు మీకనేక వందనములు. మఱి మీకేదేని కోరికయున్న తెలుపుడు.

జయం—యువరాజా! నేను కాశికి పోవుచున్నాను. కాన జయపాలుని అస్థుల నాకొసంగెదవేని వానినిగొనిపోయి గంగలో కలపెదను.

చంద్ర—చిత్తము. అలాగుననే యిచ్చెద. మంత్రివరా! ఆద్రోహుల భద్రముగ చెఱం బెట్టింపుడు.

కళా—అటులే చేసెద. భటులారా! వానిని తీసికొనిపొండు (పోవును.)

భటులు—(భువనసుందరిని మేదరివానిని తీసికొని పోవుదురు)

జయం—అయ్యా! రండు. (పోవుదురు)

(తెరవాలును.)

తురీయరంగము - సౌధోపరిభాగము

(జయంతుడు దుమ్ముల మూటను పట్టుకొని ప్రవేశించును.)

జయం— (సంతోషముతో తనలో) అహో! చంద్రశేఖరుండు నిజముగా ధర్మావతారమని చెప్పనొప్పు. ఏమి వానిబుద్ధికుశలత! ధైర్యము! సాహసము! భువనసుందరివంటి కుమార్తెలు నూఱుగురు పుట్టుటకంటె చంద్రశేఖరునిఁ బోలు బాలుఁ డొకఁడు చాలఁడా వంశ ముద్ధరించుటకు? అతఁ డడ్డుపడి నాప్రాణములు రక్షించినాఁడు ..చా! ఏదు వచ్చిన నంతోషము? ప్రాణసఖుడు పోయినాఁడు గదా. వాని వెంబడి వచ్చియు, సర్వమెఱింగియు, వానిని గాపాడలేకపోతినిగదా! ఈ దుమ్ముల సకలకలుషవిభంగ - అభంగ-గంగాతరంగిణిలో చేర్చి వాని ఋణము తీర్చుకొనెద. వారణాశికి పోయెద. పొట్టకై వీరిని వారిని ఆశ్రయింపనేల?

ఉ॥ ఎందఱో రాజు లీజగతి నేలిరి; ఎందఱో పోయినార, లిం
కెందఱో వచ్చువారు; కలఁడే స్థిరుఁ డా నృపుఁ డొక్కఁడేనియుం
ఎందును కష్టనష్టములె; ఇట్టి యనిత్యపుసేవ కాల్పనా?
పొందుగ నచ్యుతుం గొలిచి పొందెద నవ్యయ సౌఖ్యసంపదల్.

నా మంత్రిపదవి జయపాలునితోడనే పోయినది. మఱొక రాజుకడ మంత్రిపదము స్వీకరించి వానిని కొలుచుట యీజన్మమున నుండదు. ఇఁక నన్యదేశంబునకుఁ బోయి యేదేని స్వల్పోద్యోగంబునకు ప్రయత్నింపవలె నందుకొక గొప్ప యుద్యోగిని ఆశ్రయించి అట్టముకుగట్లు కలుపవలె. మఱి వాఁడు నీచుఁడైన,

సీ॥ దేవదేవ! మహాను ♦ భావ! నీ సాటివా
రీభువిని లేరని వానిఁ ♦ బొగడవలయు;
కొట్టినఁ దన్నినఁ ♦ తిట్టినఁ గెంటినఁ
తలవంచి పడియుండ ♦ వలయు నెప్డు;

దినము బాజాలుకుఁ ♦ జని కూరఁ దేవత
  కాని యిచ్చిన, అణా ♦ కాని పెట్టి;
ఏడ్చెడు పిల్లల ♦ నెత్తుకొనవలయు;
  దిన మింటి చుట్టును ♦ తిరుగవలయు;
బాబుగారికయా సం ♦ పాదింప దిన మమ్మ
  గారిని సేవించి ♦ తీరవలయు;
గీ॥ నడుమ నడుమ లంచంబులం ♦ గట్టవలయు;
జ్ఞానమును చూరాది పనులిచ్చు ♦ కాలమేగె;
అకట! గొప్పయింటను పుట్టి ♦ నట్టి నేను
చేయఁజాలని పనుల; నేఁ ♦ జేయఁబోను.

ఒకవేళ సిగ్గువిడిచి అనీచకార్యంబులఁ జేసినను, దానఁగలుగు ఫలము స్థిరము కాదుగదా! కష్టార్జితమునను గడుపునింపవలె అదియునుగాక ప్రతిరోజు చెమటలు కాలునట్లు కష్టపడి ధన మెంత తెచ్చి యెంతగారాబముగా ఈ శరీరమును పెంచినను తుదకు భూమిపాలే కదా.

చ॥ తనువొక గాలిబుట్ట; ఒగి దానికి దిక్కుల నన్ని చెక్కినన్,
కనకపుఁ బూత పూసినను, కష్టమెకాని ఫలంబు లేదుగా;
చనగని ప్రాణవాయువులు చప్పునఁగూలెను; అంతదానినిన్
గనుఁగొనరాఁడెవండు; కొంతగాదది అప్పడు గ్రుడ్డిగవ్వకేన్
కాన నస్థిరంబగు నీ దుమ్ముల పంజరంబునకై బ్రతికెడు నాల్గురోజు లేల వ్యర్థము చేయవలె? ఈ చెంతనే యున్న మాయత్తవారి యూరికిఁబోయి నాభార్య యెట్టిగుణవంతురాలో తెలిసికొని పిదప గాళీశ్వరుని పదసేవ చేయఁబోయెద. (పోవును.)

(తెర వ్రాలును)

పరిచము రంగము—భామిని మందిరము.

(జయంతుఁడు కూర్చుండి యుండును.)

జయం—(తనలో) ప్రొద్దుట జరిగిన సంభాషణమునుబట్టి యీయిల్లు

నా యత్తవారిదని విశదంబైనది. ఆవృద్ధదంపతులు నాయత్త మామలు. ఆపదునారేండ్లపసిబొమ్మ నాముద్దుగుమ్మ. ఆమె నయము, లజ్జ, మాటలు చూడ గుణవంతురాలని తోచుచు చున్నది. స్త్రీస్వభావ మామె కన్నులఁబట్టి చక్కఁగా గ్రహింపవచ్చును. కాని కొందఱు సుందరుల డెందంబులు నారికేళ పాకంబులు. సులువుగాఁ గొఱుకఁబడవు. కనుకఁ బూర్తిగాఁ దఱిచి చూచినఁగాని నాయనుమానము పోదు. అదిగో! వచ్చుచున్నది.

శ్రీరాగము - రూపకము.

శంకరా! రిపు హరా! - సజ్జన క్షేమంకరా!
శాంకరీ ప్రియకరా! - సర్పరాడ్భూషణా! ॥ శంక॥
బాలసుధాకర ధరా! - ఫాల నేత్రకరా.
శూలభాసితకరా! - నీలగళ! పాపహర! శంక॥

(భానుమతి ఫలపుష్పంబులఁ బట్టుకొని ప్రవేశించును)

భాను—మహాత్మా! నమస్కారము, ఈఫలపుష్పంబు స్వీకరింపుడు.
జయ—శీఘ్రమే భర్తృప్రేమాస్పద వగుదువుగాక! (పుచ్చుకొని)
నారీమణీ! కూర్చుండుము.
ధీర! గంగాధరా! - మేరుభూధరధరా!
సూరసన్నుతవరా! - మార గర్వాపహర! ॥ శంక॥

(పూజచేసిపువ్వులుకొన్ని తీసి) ఈపుష్పంబుల గైకొనుము (ఇచ్చును.)
భాను—(పుచ్చుకొని కన్నుల నద్దుకొనును.)
జయం—నందియ మెందులకు? తప్పులేదు. సిగలోఁ దుఱుము
కొనుము:

కం॥ బలితపుసిగలో పూలున్
లలితంబగు నాసికంబు ♦ వర ముంగరయున్,
చెలువగు కన్నులఁ గాటుక,
కలచో అందంబు హెచ్చు ♦ కాంతామణిరో!

భాను—(విచారముతో) నా కందమెందుకు? చందమెందుకు? ఎవరు చూచి యానందింపవలె?

జయ—ఏ లట్లనుచున్నావు? మొన్న మొన్న కన్నువిచ్చిన నీవింతవిరక్తిమార్గంబునఁ బడనేల?

భాను—మహానుభావా! మీకుఁ దెలియని దేముండును? పతివిసర్జిత కాంత జీవచ్ఛవంబుగదా. శవమునకు సింగారమేల?

జయం—ఆఁ! సద్గుణఖనివగు నిన్ను నీభర్త విడిచిపెట్టినాఁడా? పాపము! ఎంతపని జరిగినది? కారణమేమైయుండును?

భాను—కారణ మిదియని నాకుగాని నా తల్లితండ్రులకుఁగాని నేఁటివఱకు దెలియదు.

జయం—అలాగునా? వెఱ్ఱివాఁడు; వాఁడే వచ్చునులే తప్పలేదు; పూల నలంకరించుకొనుము.

భాను—మహాత్మా!

చ. కురులను దువ్వఁగాచనదు? కూర్పరగ రామ శిగన్సుమంబు; లా
భరణము లుంపరాదు; నెఱివస్త్రము కాటుకయొప్పు మట్టఁగా
పరివడ; దింకపీడియము సాఁతరాన్నము నంటరాదు? స్త్రీ
వరు నెడబాసియున్నతఱి; ప్రాజ్ఞులు మీకిది క్రొత్త ధర్మమా?

జయం—(తనలో) అబ్బా! పిట్ట చిన్నదైనను, కూఁత ఘనముగనున్నదే! నేనీ శ్రీరంగనీతులు విని మోనపోవు వాఁడనుగాను. (పైకి) నిజమేకాని పసిపిల్లవగు నీ విప్పటినుండి పైనిర్బంధనలఁ దెచ్చిపెట్టుకొని కష్టపడనేల? ఔరా! దుర్మార్గుడా! ఎంత పొరపాటు చేసితివిరా?

భాను—మునివర్యా! ఆనన్మార్గునితోఁ గలసి సుఖింపఁ నోచుకొనని యీదౌర్భాగ్యురాలిని సందింపఁదగునా? కాని యాయన నెందుకు నిందించెదరు? నేనుగాకున్న నన్నుఁ దలఁదన్ను కన్నెమిన్న వేలాఁతె వారిసేవ చేయును.

జయం—వెఱ్ఱిదానా! నిరుపమ సౌందర్యరాశివగు నిన్ను మంచిచేసి కొని సుఖింపక సిరి రానున్న మోఁకాలొడ్డు మూర్ఖుఁ వలె నిన్నుఁ ద్యజించిన నీమగండు నిర్భాగ్యుండు; కాని నీవు కావున వాని పదసేవచేయ నిన్నుమించుసుందరులువచ్చుటకల్ల; కాని జగన్మోహినివగు నీ యిష్టపడిన, రాజాధిరాజులు దాసులై ని కన్నుసన్నల సంచరింపెదరు.

భాను—ఋషిరాజా కడుపుఁజిచ్చు నార్పుకొనఁ దిరుగుచున్న కోడి, అమూల్య నవరత్నాభరణంబుల కంటె నొక కందిగింజను గొప్పగాఁ జూచునట్లు, మనోహరుని పదసేవ చేయఁ గోరు చున్న కలంతి, వాని కాలి గోటియొకనంను గౌరవం బఖండమండలాధిపతుల యెడ నుంపదసు మీరెఱుఁగరా?

జయం—(తనలో) ఈకలి పలుకులు నా సందేహాంధకారంబును నిర్మూలము చేయుచున్నవి. మాటల కనుగుణ్యంబుగా మదియు, పనులు నున్న నాభాగ్య మునగణ్యంబుకదా! రూప వతియు గుణవతియు నగు కులకాంతను బాసి సన్యసించుటకు నేను పిచ్చివాఁడనా?

సీ॥ చక్రికిఁ గల దొక ♦ చక్రమేకాని, ఈ
కాంతకు రెండు చ ♦ క్రాలు గలవు;
శ్రీపతి కట్టెను ♦ చేలమే కనక మీ
భామిని మేనెల్ల ♦ పసిఁడి ముద్ద;
శంభుండు తలనర్ధ ♦ చంద్రునిఁ దాల్చిన
నిండుచంద్రుఁడీమె ♦ యడుఁగులఁదు;
కంఠమందు విషంబు ♦ కలదు శంకరున క్కీ
దానకంఠమ్మునసుధా ♦ సంకులంబు;
గీ॥ కనుక, ఈమెకు నన్నిట ♦ వెనుక వచ్చు
వారి నాశ్రయింపుటచేత ♦ ఫలం లేదు;

ఈ పతివంతెంతను నా శక్తి యింతునేని,
రక్తి, భక్తియు, ముక్తి, సంప్రాప్తము లగు.
కాని నీవిమాటం బట్టి యీమె సాధ్వియని విశ్వసించరాదు.
త్రికరణములను పరీక్షించవలె (పైకి) నరీక్షిత్తనూ! అడుగ మఱచితి. నీయత్తవారి ఊరేది?

భాను—మధురను. శ్రీరఘుపాధీశ్వరుని మంత్రి నామామగారు.

జయం—అలాగునా? సుమంతుడు నీ మామగారా! నే నతనిని బాగా నెఱుగుదును.

భాను—(ఆశ్చర్యముతో) ఆయన కుమారుని నెరుంగుదురా? స్వామీ!

జయం—అతని కుమారుడు జయంతుడు కాడా వాడే కాబోలు నీ భర్త?

భాను—చిత్తము. ఆయనే నాభర్త. ఆయన క్షేమముగనున్నారా? స్వామీ!

జయం—ఏమి (విరిచి) ఏమిక్షేమము? కాలుగాయ. వానిమాటకే. కాని—

భాను—మునినాథా! ఊరకున్నారేమి? నాని యను ఘోరపద పాతంబులో నానవరంధ్రంబుల వెగిచి బాధించుట మీకు ధర్మమా?

జయం—అమ్మాయీ! కురాలవగు నిన్ను కష్టముల పాల్చేసినాడు గదా యని చింతించుచున్నాను.

భాను—నామాటకేమి? ఆయన వృత్తాంతము నాకు బూర్తిగా జెప్పుడు

జయం—వాని సత్తవారింటికి వెళ్ళుమని తండ్రి యెన్నిసార్లు చెప్పి చేసినను వినక, సానుల వలలఁబడి ఇల్లుగుల్లచేసి, దేహము పాడుకొని తుదకు దేశభ్రష్టుడై పోయినాడు.

భాను— అపురూపము - రూపకము.

ప్రాణేశా! నాపైనింత - పగ యేలకో మీకు?

నా నేర మది యేమి?- నాతోడఁ జెప్ప రాదా?॥ ప్రా॥
ననుఁగూడ మీ వెనుకఁ- గొనిపో రాదె; నాథా!
చనునే కలసి నీ- సరణి నొల్లకుంటకు?॥ పా॥
ఎన్నఁడు దయ వచ్చునో - ఎప్పుడు వత్తువో యని,
ఎన్నుచుండ కోటితో-పున్నయమ్మ నాయాశ॥ పా॥

జయం—కోమ్మా! విచారింపకుము. ముందు నాకు వాఁడెక్కడనైన కనఁబడిన పట్టి తీసికొనివచ్చి తప్పకుండ నీ కప్పఁజెప్పెదను. లోనికి పోదము రమ్ము (పోవుదురు)

(తెర పడును)

ప్రవరంగము—చావడి.

[జయంతుఁడు పచారుచేయుచు నాలోచించుచుండును]

జయం—(తనలో) అక్కాంతమణి పైచేష్టలవలనఁ బరమ పతివ్రతవలె నగపడుచున్నది. కాని యంతరంగ మెట్టిదో తెలియకున్నది. తన మనసునకు మగఁడు నచ్చకున్నను, దరిద్రదశలోనున్నను, తల్లి జారిణియైనను; జారిణుల సహవాసమబ్బినను, భర్త యుపేక్షించినను, దేశాంతరగతుఁడైనను, తాను చాలకాలము పతిసేవ చేయకున్నను, ఇంటికిఁ దానే పెద్దయైనను, బాల వితంతువైనను సాధారణముగ పద్మినీజాతి గాక్రైనను వ్యభిచారగుణ మబ్బు. అట్టిదాని నొక చిటికెలో పోల్చుకొన వచ్చును.

చ॥ పగలు వయారి పన్నకలు పండ్లిగిలింపులు, మాటనేర్పులున్
ఎందిగ నన్యపురుషుల నెప్పుడు చూచుట, కోరచూపులున్
మగని నలక్ష్యపెట్టు, టను మానము లజ్జ భయంబు వీడుటల్.
తెరువము, పల్లవంబు చెలుతించియు జారిణి కాండ్ల గుణ్

కాని యిట్టి దుర్లక్షణంబులం దొక్కటియు నక్కలికిఁ గడఁగానఁబడకున్నది. ఇంతకు, ఈపరీక్ష చాలదు. ఇంక రెండుమూడు

రోజులుండి, దాని నడతను కనిపెట్టవలయు. రాత్రిందివ రాకుండు టకు పగలు బాగుగా నిద్రపోతిని. ఏగోడమేడల దాటి భవనసుంద రవలె ఏవిటకాని యింటికేగునో కనిపెట్టవలయు. ఈయింటిచుట్టు నేఁటిరాత్రియంతయుఁ దిరుగుచుండెద. (తిరుగుచు పిట నభి నయించి) ఆఁ! నాయనుమానము నిజమగునట్లున్నది. మెల్లఁగ నెవ్వరో తలుపు దీసినట్లు చప్పుడైనది (పోవును)

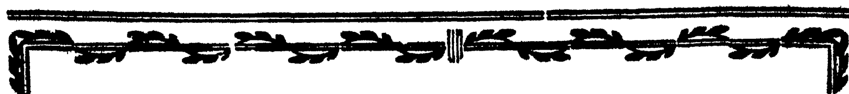
భాను—(మెల్లగవచ్చి తనలో విచారముతో) ఈరోజువఱకు నా భర్త నేఁడేవచ్చునో రేపేవచ్చునో యని నాశతో నెదురు చూచుచుంటిని గాని నాయుంగన మాఱుపి నాప్రియుఁడు దేశభ్రష్టుఁడైనాఁడని చెప్పఁగానె నిరాశఁ జెందితి. ఇన్నియేండ్లనుండి రాని మగఁడిఁక వచ్చునా? పట్టిది వెఱక కాళికా దేవిని సేవించిన నాకోరికతీరునని ఆయోగిని చెప్పుటచే ఇంత దాఁక ఎట్లో ప్రాణంబులు నిల్పితి. కాని యింక నొకగడియ యైన మనఁజాల. విచారభారమున నలిగి పోవుచున్నాను. ఎండైన బడి ప్రాణంబులు విడిచెదను.

జయం—(తొంగిచూచి తనలో) అదిగో! అక్కడ నిలఁబడి యేమో ఆలోచించుచున్నది.

భాను—(తనలో) ఆతాపసి యెక్కడ? (నలువైపుల చూచి) మునుల స్థిరచిత్తులు. వారి కాళ్ళొకచోట నిలువవు. ఎక్కడకో పోయినట్లున్నది. పోనిమ్ము. ఎవండిదే నాపని కెక్కడ అడ్డు పడునో యని భయపడితిని. జాగేల? పోయెద. (పోవును)

జయం—ఊఁ! నీప్రాణములఁ దీయుటకే నేనిక్కడ ఉంటిని. ఓరా! దానిపై మెఱుంగులఁ గనికేను మాసగాతిని కాబోలు!... ఇంతకు ఎట్లు నిర్ధారణము చేయుటకు వీలు కున్నది. కానిమ్ము; ఇప్పు డంతయు తెలియఁగలను (వెనుకగా పోవును.)

(తెరవ్రాలును)

పంచమాంకము

ప్రథమరంగము — కాళికాలయము.

(భానుమతి ప్రవేశించును)

భాను— ఓచండికా! త్రిలోకారాధ్యుండగు గంగాధరుని అర్ధాంగివనియు మహిషాసురానేకలోకభయంకరరాత్రించరాధములఁ జక్కడించి సాధుసంతతికి మహోపకారంబు గావించితి వనియు భక్తజనుల పాలిటఁ జింతామణివనియు, నిను పేరాశతో నిన్నాశ్రయించినందుకు చాల సాయము చేసి గావు నావంటి బుద్ధిహీను లెంకలు నిన్నాశ్రయించి నిరాశచే ఉసురులు గోల్పోయిరో కదా! ఇంటిపేరు కస్తూరివారు ఇల్లెల్ల గబ్బిలంబులవాసనయను నార్యోక్తి నీయందు వ్యక్తమగుచున్నది. అమాయకుల బెదరించి పొట్టపోసికొను నీవెక్కడ? దాసులను కాపాడుటెక్కడ?

గీ॥ గ్రామముల మీఁద జెలరేగి ♦ కరుణమాలి

యెనుములను గోళ్ళ గొఱ్ఱెల ♦ జనులఁ బట్టి

కడుపునిండ మెక్కఁగ శక్తి ♦ గలదు కాని

శ్రితులఁ రక్షింప నీ కింత ♦ చేత కాదో!

జయం—(ప్రవేశించి తనలో) ఔరా! ఏమి! దీని తెగువ! ఈ నిర్జనముగ నున్న ఈ దేవాలయంబున కర్ధరాత్రంబున నొంటిగ వచ్చి, విటకాని రాకకై యెదురు చూచుచున్నది ఈజగజ్జననీ ఖలసంహారిణి కన్నులముందు వ్యభిచరించు స్త్రీ యెంత సాహసి గాక యుండవలె! కామాతురులకీజగము తృణప్రాయము ఈ కోడెగాఁ డెంత యందగాఁడో చూడవలె. (కత్తినుద్దేశించి)

చ ఖల గజపుంగవాళిని జికా కొనసాగించి వధించి, రక్తధా
రలు మును దాహించి వర్ధిలిన రాజిక శస్త్రము! చిక్కిపోతివి
ప్పుడు పలునాళ్ళనుండి తగుభోజనమేమియు లేక; కావున
బలసిన మర్త్యులిద్దఱను బట్టి యొసంగెద; మేలుకోగదే.

భాను—ఓ త్రిపురాసుర సంహారిణీ! నీకు దాసుఁ గాపాడు శక్తికల
దని, నియమము దేవతాత్వముండనేని, నామొఱ్ఱ వింటివేని,
జాగుసేయక పుడు నా కభయహస్తమిచ్చి నన్ను రక్షింపుము;
లెస్స

సీ॥ జగదేక ధీరయందు ♦ నగరాజు కడుపున
భువనముల్ ముదమొద ♦ వుట్టినావు;
మూఁకన్నులవాని ♦ మోహించి వాసికై
చండతర తపంబు ♦ సల్పినావు;
గడియయు కాంతుని ♦ విడిచి యుండఁగ లేక
శివుని సామేన వ ♦ శించినావు;
లోకకంటకులైన ♦ రాక్షసులను ద్రుంచి
ముజ్జగంబుల లీలఁ ♦ బ్రోచినావు;

గీ॥ ఆశ్రితకోటి బిరుదు ♦ నందినావు;
సాటిలేని మహా మహా ♦ శక్తి వీవు;
సర్వశక్తులు, నీకు న ♦ సాధ్య మేది;
నమ్మినాను బ్రోవది నీవ యిజ్ఞ ♦ పిలుపుకొనుము.

జయం—(ఆశ్చర్యముతోఁ దనలో) కాళికాదేవిని బూజించుటకా
యీమె యిచ్చటికి వచ్చినది! నేనెంత దురభిప్రాయపడితి!

భాను—ఓగౌరీ. నిదయు ఇంతవఱకును న్యాపై రాదయ్యె. నేను నా
ప్రభువును విడిచి యింకొక గడియయైనను బ్రతుకలేను. నీవు
మొక్కిట నిద్రపోవువాని కాళ్ళకు మొక్కుటే యయ్యె;
లాభము లేదాయె. ఇంతదనుక నాధవుఁడురా లేదు. నాప్రాణ

ములు నీయెదుటనే వదలెద. నాతుది వందన మందుకొనుము (నమస్కరించి)

శహానా - త్రిపుట.

సెలవిందు పోయెద - తల్లి దండ్రులారా!
తలంచకండీ నన్ను నా - తప్పులెల్ల మన్నించి॥ సె॥
చెలులారా! దయతో - సెలవిందు పోయెద;
కలసి మెలసి యింక - కాలము పుచ్చితిమి॥ సెల॥
ఆదరించి గావవే - అంబా! త్రిలోకాంబా!
నీదరికి ఇప్పుడే - నే వచ్చుచున్నదాన॥ సెల॥

(మొలనుండి చురకత్తితీసి పొడుచుకొనఁబోవును.)

కాళి—ఓ పతివ్రతాతిలకమా! ఆగుము మాకుఁగను నీపతిభక్తికి నే నమందానంద మొందితిని. నీభర్త త్వరలో వచ్చును; చింత పోకుము.

జయం—(కత్తి నేల జారవేసి యాశ్చర్యముతో చూచుచుండును)

భాను—(సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లాచరించి లేచి)

దండకము అంబా! కృపాంబ! ఇందాది బృందారకానేక సద్గేయ నీక సంస్తుత్య మూర్గావలంబా! మునీంద్రాది భక్తాగ్రణీ స్వాంత చిత్తాబ్జ మార్తాండబింబంబ! దుర్దైత్యవిచ్ఛేద నోత్సాహ శూలిధ్రు ధ్రుమాకారంబా! మహాశౌర్య సంరంభ! మాయాంబ! నీ దామహాత్యంబు నెన్నంగ వేదవ్యాసుల్ గుల్కు శేషాహికెన్నరవంతే శక్యంబు కానప్పుడే నెంద దాగల్ ? మహాపాపినై; జేల; గర్వాంధురాలన్; కఠినన్; దొందరం జెందిదుర్భావల నోర్నరు నొవ్వంగ, హాపించితిన్, పాపమార్జించితిన్, గారి మన్నింపవే; కావవే; దాసురాలిం గృపం జూడవే; దానవం తాన నత్పారిజాతా! మహాశైలరాడ్గర్భ సంజాత! మాతా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః.

జయం—(సంతోషముతో తనలో) సెబాస్! ఈ రీతిగ మిన్ననాకర్థాం
గియగుటచే నేను తరించినాఁడ. నాయవమానమిప్పటికినిర్మూ
లమైనది. ఈమె నిజముగా పతివ్రత; మహాపతివ్రత: మహాపతి
వ్రత. ఇచ్చోట నేనుండరాదు. దాసురాలియెడఁగల ప్రేమా
తిశయముచే నీదేవి నన్నిమెకఁ బట్టియిచ్చిన నాగుట్టు బట్ట
బయలగు. కానఁ బైకిఁబోయెద. (పోవును)

కాళి—గుణవతీ! భానుమతీ? నీనేరంబులు మన్నించితి. నీకు నాయెడఁ
గల భక్తికి సంతసించితి. నీకేమి కావలెనో కోరుము.

భాను—శాంభవీ! దూరాలోచనము లేని యీ యబల యెట్టి
కోర్కులఁ గోరవలెనో తెలియకున్నది.

కాళి—మంచిది. ఈ యుంగరము నందుకొనుము. దీనివలన నీకు ముందు
మంచి లాభము కలుగఁగలదు (ఇచ్చును.)

భాను—(పుచ్చుకొని కన్నుల నద్దుకొనును)

కాళి—భానుమతీ! నీ వింటికి సుఖంబుగఁ బొమ్ము.

భాను—చిత్తము (పోవును)

జయ—(ప్రవేశించి) నా! పతివ్రతాశిరోమణీ! అగ్నిహోత్ర సమా
నురాలవగు నీయందు మలిన ముండునని దురభిప్రాయపడిన
యీ ముండ యెట్టి పాపము శమించుగాక! నిన్నింతకాల ముపే
క్షించిన యీ తుంటరకిప్పుడు బుద్ధివచ్చినది. నీవటి సద్గుణ
ఖనిని దుఃఖరూపంబునఁ దోసి, సన్యసించిన తలక్రిందుగాఁ
దపమాచరించినను, నరకప్రాప్తియే కాని మోక్షమబ్బదు.
అమాయకురాలవగు నీకన్నిటి నటువంటి నాతపఃపుణ్యా సాలం
బును వేశ్యతోఁ బెకలించివేయుదా? ఇపుడు నేని కాళికాలయం
బునఁ దెల్లవారువఱకుండి, ఈదుస్థితి నూర్చివచ్చి, ఈనాభాగ్య
లక్ష్మి భుజపజంబున హాయిగాఁ జేరి, దేవతలవలె నేనిట్లే

యౌవనవంతుడనై యుండుటచే, సుకుమారాంగి నిగూర్చి ఘోర
తప మాచరించెద. (పోవును.)

(తెర వ్రాలును.)

ద్వితీయరంగము - శయనగృహము

[జయంతుఁడు మంచముపైఁ గూర్చుండియుండును.]

జయం—(తనలో) నా జయలక్ష్మి యింకను ప్రత్యక్షము గాకున్నది. ఎందుచేతనోగదా! ఈ వేళ వచ్చి సిగ్గుచే నేమూలనైన నక్కి యున్నదా! (ఇటునటు చూచి సంతోషముతో) అదుగో! చెలికత్తెలతోఁ గలసి కనకగుమ్మమువఱకు వచ్చి, పాడుసిగ్గు కాళ్ళ సంకెలలై బాధించుచుండుటచే ముందుకు రాలేక కంబముల బిగ్గఁ గౌఁగిలించుకొనుచు, చెలులు చేతిపట్టు తప్పించుటచే నీలిగిలఁబడుచు, నెచెలులఁ గసరుచు, మూలమూలలఁ దూఱుచున్నది దగ్గఱబడినది. ఇంక వచ్చును.

ఖాను—(ప్రవేశించి ముఖము దించి నిల్చుండును.)

సీ॥ మహిత కళాశాస్త్ర • మర్మంబులను నాకు
  తెలుప వచ్చిన రతీ • అదిగో;
సంసార ఫలరుచిఁ • జవి చూపఁగా నాకు
  విచ్చేసిన అమర్త్య • వేశ్య యదిగో;
మునివృత్తిఁ బూనఁ గో • రిన నామదిఁ గలంపఁ
  జను దెంచిన మరుని • శస్త్ర మదిగో;
నా భావికాలాశ • నవసుఖేందుఁడు తోఁప
  జూపట్టు మేల్వేగు • చుక్క అదిగో;
గీ॥ వాసిగనిన నా నోలినోము • పంట అదిగో;
భాసురమగు నాధారాణి • స్వర్గ మదిగో;

ప్రీతిఁ గొన్న నా భాగ్యంపు ♦ రేఖ అదిగో,
లలితమై యొప్పు నాకృపా ♦ లక్ష్మి అదిగో

పాపము! సిగ్గుచే నిటునటు గదలలేక ప్రమోవ్వడి నిలబడి పోవునది అందుచే నిక్కిలి గోలిగొనిన బ్రాహ్మణుని ముందు మద్రసాపేగంబుగ నద్దించి. వషేచ ముగను దగ్గఱ నిదక ముంప తిన్న. అట్లెట్లు కొట్టుమిట్టాడునో, అట్లే నా మనసిప్పుడు కొట్టుకొను చున్నది. కాన జాగేల? నేనే యామెను బల్కరింతును. (దగ్గరకు వెళ్ళి) సుందరీ! నీసుందరముఖశరదిందుబింబము నిక్లేల దాచుకొనె దవు? నేను రాహువును గాను; భయపడ కెత్తుము. (ముఖమెత్తబోవు) అబ్బ! ఎన్నడును లేని జంకిప్పుడు పుట్టుచున్నది చిత్రముగానున్నదే

భాను—(నవ్వుచు మొగము మొక వంకకుఁ ద్రిప్పుకొనును)

జయం—నేను నట్టి పెఱికివాడనని యెంచి నవ్వుచున్నావా? నిజముగా నేను పిఱికివాడనే యైపోతిని. ఫలము, నీవు నాకంటబడఁగానే నాధైర్యము పలువనై చెవ ఒరూపంబున పైకిపోవుచున్నది ఇంక నీవిట్లు బిగువు సూపుచు నన్నాదరింపవేని, నా ప్రాణవాయువులు కూడ ముక్కునుండి జాఱిపోకమానవు తరువాత నీవెంతవిచారించినను లాభము లేదు.

(చెంత కేఁబోవును)

భాను—[మారముగఁ బోవును]

జయం—చెలీ! ఎందుకీ కోపము? నేనింతవఱకు నిన్నుఁజూచుటకు రాలేదనియా? సరే. అది నాతప్పే. నీచేతికిప్పుడు చిక్కితి గదా. నీకోపముతీఱ నన్ను దండింపుము. నేను వద్దంటినా

ఉ॥ నీకసితీఱఁ గెంబెదవి నీ మునిగోంకర నంటు నొక్కవే;
పీకెదు నీదు బాహులత బిగ్గఁ జేర్చి బిగియుమా యుఱన్;
లేక, మదీయ వక్షమును నెట్టన కొట్టనె పూల బంతులన్;
ఈకమనీయపుం బడక టింటను నన్నిఁక ఖైదు చేయవే.

భాను—(నవ్వుచు) పాపము! మిమ్మింత శ్రమపెట్టుటకు నాకిష్టము
లేదు. పైఁజెప్పిన కఠినశిక్షల దాము భరింపఁగలరా?

జయం—ఏమిచేయుదును? కష్టములువచ్చినపుడు భరింపక తీఱునా?

భాను—మగవారు మిగుల సమర్థులు. చేలలగు మగువల మాట
లచేఁ బొంగించి సఫలీకృత మనోరథు లగుదురు.

కాంబోది - రూపకము.

ఇన్ని రోజులకు నాపై - హృదయేశా! దయ వచ్చెనా!
కన్నులు కాయలు కాచెఁ - గాచికాచి మీరాకకై! ఇన్ని
కాంతుఁ డవజ్ఞ చేసిన - కాంతజన్మము వ్యర్థము;
ఇంతకుఁగా మగవర - లెన్నగా స్వార్థపరుల్॥ ఇన్ని॥
పనియున్నఁ దియ్యని - పలుకులు పల్కుచుందురు;
పనిలేనప్పుడెంత - ప్రార్థించిన గారుగ॥ ఇన్ని॥

జయం—సుందరీ! క్రూరస్మరశరవారంబునకు గుఱియై శోకపారీణం
బులతోఁ గాపాడుము వను నాశతో నిన్ను జేరితిని. శరణఁ
దూరినవాని రక్షించుటకు బదులుగా. పరుషవాక్యాలంబుల
నెత్తిపొడుచుట పతివ్రతకు ధర్మముకాదు సుమా.

భాను—నన్నెప్పుడు నిఁక విడిచిపెట్టరు కదా?

జయం—కాంతారత్నమా! వెనుకఁ దెలివితక్కువచేత నిన్నుపేక్షించి
నందు కిపుడు విచారించుచున్నాఁడ. కన్నులార నీసుగుణ
రూపాతిశయంబులఁ జూచిన తరువాత నిను విడిచిపెట్టుట
నేను మందమతినఁటె?

సీ॥ మోహనాంగిరో! నీదు ముద్దుమోమునుగన్న
పాపంబు లన్నియు ♦ రూపు మాయు;
కామినీ! నీదు వాల్గన్నులఁ గాంచిన,
వృద్ధున కైనను ♦ పిచ్చియెత్తు;
బోటిరో! నీదు కె ♦ మ్మోవిని చూచిన,
ఎట్టి దిట్టరికైన ♦ లొట్టలిడును;

భామినీ! నీ తను ♦ లావణ్య మరసిన,
వైరాగ్య మంతయు ♦ పాఱిపోవు
గీ॥ భర్తృ వాక్సుధలను జరా ♦ భరము దప్పు;
చెలిమి యబ్బిన రోగముల్ ♦ చేర వెఱచు;
ఈవు దయనేలు పుణ్యాత్ము ♦ నెన్న వశమె
బ్రహ్మకైనను మఱి వాని ♦ బాబుకైన?

భాను—'నిన్నెప్పుడు విడువ' నని నాచేతిలో చేయివేసి చెప్పెను.

జయం—ఈ బొందిలో ప్రాణము లున్నంతవఱకు నిన్ను నేనువదలను.
(చేతిలోఁ జేయివేయును)
(ఒకరి నొకరు కౌఁగిలించుకొందురు.)

జయం—(భానుమతి నొక యాసనముపైఁ గూర్చుండఁజేసి తానొక దానిపై గూర్చుండి) కోమలీ! ఈమాటను క్రమము చేయుము. (ఇచ్చును.)

భాను—నాథా! ఇందేమున్నది?

జయం—తరువాత చెప్పెదను.

భాను—చిత్తము. (ఒక మూలకుపోయి నాఁడి వచ్చును.)

జయం—సుందరీ! మఱేమి వింతలు?

భాను—(మందహాసముతో) మీకుఁ దెలియని వింతలేమున్నవి? నాక మిద్దఱమీవేళఁ గలసికొనుటే గొప్పవింత. (తమలపాకు చిల్కలనిచ్చును)

జయం—(అందుకొని వేసికొనుచు నవ్వును)

భాను—ఏల నవ్వుచున్నారు? నేను చుట్టిన చిలుకలు బాగుగా లేవా?

జయం—బాగుగా లేకేమి? రతిచేతి చిలుకలవలె నున్నవి. ఎట్టిధైర్య స్థైర్యాదులుగల పురుషుఁడైన స్త్రీ చేతికిఁ జిక్కిన, ఈ తమలపాకులవలె ఎటుమడఁచిన అటు మడఁచియుండును గదా యని నవ్వవచ్చుచున్నది.

భాను—(నవ్వుచు) కాంతలు వలంతులు. కాంతు లలం[illegible]లని మా
మీయభిప్రాయము?

జయ—అందుకు సందేహమేమి?

గీ॥ ప్రేమ యను సున్నమునకు రాఁచి, ♦ పిదప ధీర
కాదులను ప్రక్కటియానెల ♦ నన్నదీసి,
స్వేచ్ఛయను పెద్ద యీనెనా ♦ వెన్నలాగి,
పురుషుఁడనెడు తమలపాకుఁ ♦ బూవుఁబోండ్లు
మనసువచ్చిన తీరున ♦ మడఁచుచుంద్రు.

భాను—పాపము! పురుషు లెంతయమాయకులు! ఇఁక మీరు నను
చెప్పినట్లే చేయుదురు కాఁబోలు?

జయం—అది ముందు తెలియఁగలదు (ఆకులు వేసికొనుచుండును)

జయ—(మూలనుండి పైకివచ్చి కన్నులు నలుపుకొనుచుఁ దనలో)
ఇదేమి? మంచముపై నాప్రియు ప్రక్కలో పరున్ననేను మూల
కెట్లువచ్చితిని? నిద్రలో దొర్లి క్రిందఁబడితినా? ఆగయ్యాళి
నన్ను క్రిందకి త్రోసివేసినదా? (లేచిచూచి యాశ్చర్యముతో)
ఔరా! ఏమి నాకలవరము? కలగనుచున్నానా యేమి? (కన్నులు
తుడుచుకొని చూచి) అక్కడ ఇద్దరు మాటలాడుచున్నట్లు
న్నదే. అదొకతె నాభార్య మిగిలిన మానిసియెవరు?...
ఓసీ! పిశాచమా! ఇటుమగనిఁ గ్రిందికిత్రోసివేసి ఇంకొకమగ
నితో హాయిగా సరసమాడుచున్నావా? నాకన్నుల దుమ్ము
గొట్టితివా? ఔరా! కామాంధా! నీభార్యలో తృప్తినొందక
యీ యెంగిలి పదార్థంబునకాశపడి కుక్కవలె చచ్చుటకా
వచ్చితివి? కాచుకో (కత్తితీసి) పరదారకాంక్షగల నీకుఁ దగు
శాస్తి యిదే పుచ్చుకొనుము. (పొడిచివేయును.)

జయం—హా! చచ్చితి (నేలఁబడి ప్రాణములు విడుచును.)

భాను—(త్రుళ్ళిపడిలేచి) ఎవఁడవురా నీవు? ఇక్కడ కెందు కిట్లు
వచ్చితివి?

జగ—...నన్నింత నిర్భయముగా యాదికి వచ్చితివా? నే నెవఁడనో తెలియ గవా? నీ యింటిమగఁడను.

భాను—ఛీ! మూర్ఖా! నోరుమూసికొనుము. లేనిచో వండ్లూడ గొట్టించెదను.

జయ.—ఆ! ఏమి పిలుచున్నావు? (దగ్గఱకు పోవుచు.)

భాను—(బిగ్గరగా) నాథా! నన్నెవ్వఁడో చెరపఁబట్టుచున్నాఁడు. కాపాడుఁడు లెండు లెండు (పైఁబడి యిటునటు కదిపి చూచి హా! నాథా! (జయపాలు నుద్దేశించి) ఓరీ! మహాపాపీ! ఈ యన నీకేమి యపకారముచేసెనురా? (లేచి) అమ్మా! అమ్మా! చెలులారా! నాపతి నెవఁడో క్రూరుఁడు చంపివేసి నాఁడు రండు, రండు. [ఇటునటుఁ బరుగెత్తును.)

జయ—(నిదానించిచూచి యాశ్చర్యముతో) ఈకాంత యెవరు? నా భార్యకాదే. ఈమందిరముకూడఁ గ్రొత్తగాఁ గనబడుచున్నది. నేనిచ్చటి కెట్లు వచ్చితిని? (పైకి) అమ్మా! నమస్కారము. నాతప్పుక్షమింపుము. నీ వెవరవు?

భాను—నేను సత్యసంధుని కుమార్తెను; సుమంతుని కోడలను

జయ—(ఆతురముతో) ఏమి? సుమంతునికోడల వా? ఆయన దేయూరు? ఏమియుద్యోగము?

భాను—మధుపురాధీశ్వరుఁడవు ధనపాలునిమంత్రి ఆయనకుమారు డీయన.

జయ—సుమంతునికుమారుఁడు జయంతుఁడా యితఁడు?

భాను—అవును, ఆయనే, హా! ప్రాణేశ్వరా! (మూర్ఛిల్లును.)

జయం—అయ్యయ్యో! నాజయంతుఁడేరా? (కత్తి నేలబార వేసి దగ్గ ఱకువెళ్ళి చూచి) హా! జయంతా! జయంతా!! (చతికిలఁబడి) హా! హాతవిధీ! నాచే నాప్రాణమిత్రుని చంపించితివా!

సీ॥ అన్నదమ్ములరీతి ♦ అరమర లేకుండ,
పిన్నటనుండియు ♦ పెరిగినాము;

ఒకకంచమందున ♦ ఒకపంచమందున
భుజియించి నిద్దుర ♦ పోయినాము,
ఒకపఠశాలలో ♦ ఒక్కగురుని యొద్ద
శ్రీకరకళ లభ్య ♦ సించినాము;
రామలక్ష్మణులట్లు ♦ లే మంచిచెడ్డల
ఎడబాటు లేకుండ ♦ మెలగినాము;
గీ॥ నాఁడు పాతిచెడి నిను తూల ♦ నాడ, అలిగి
పాఱిపోతివో నన్నుఁబాసి ♦ ప్రాణసఖుఁడ!
అక్కటక్కటా! దుఃఖాబ్ధి ♦ యందు నన్ను
ముంచి బాధింప నీవస్త ♦ మించినావె?

హా! గుణవంతా! జయంతా! కలనైన, ఇంతఘోరము జరుగు నని మన మనుకొనలేదుగదా. నన్న న్యాయముగా నిందించిన దుః నే నెంతయో చింతించి, సాధ్యమగునంత త్వరలో నిన్ను క్షమాపణ కోరుకొన నాతురపడుచుంటినే! ఇఁక ఎవరిని క్షమాపణ కోరుదును? నిన్ను వెదుక యెందుఁబోదును? హా! నేస్తమా! మా పిల్లఁడేడని నీదల్లిదండ్రులను నీ మిత్త్రుఁడు జయుఁతుఁడేడని పౌరులును, నన్నడిగిన నేనేమని చెప్పుదును? ఈ మహాపాప మెట్లు ధరింతును? ఇదితప్పుట కేమొనరింతును?

భాను—నీవెవరవు? ఇక్కడ కెట్లు వచ్చితివి?

జయ—సాధ్వీరత్నమా! నేను ధనపాలుని కుమారుఁడ. మహాపాతకుఁడ. జయపాలుఁడ. ఇక్కడ కెట్లు వచ్చితినో నాకును తెలియదు,

భాను—హా! మనోహరా!

హిందూస్థానీ బైరవి—ఏకతాళము.

నను విడిచి పోతివే - నా పాదోధనమా!
వినుమే నీవెంటనే - వేడ్కతో వచ్చెదను! నను॥
చేతికిఁ జిక్కినమణి - చేజాఱిపోయినది;

నాతలవ్రాలా? లేక - నాకొఱనోముఫలమా॥ నను॥
పతి నొంతనే యుంటట - సతికి విధి కావున
కోతుకక నన్నుగూడఁ - గొనిపోఁను; వచ్చెద॥ నను॥

(జయచంద్రుని కంఠము చేతిలోఁ నదుముచుఁ దనలో) ఇదేమి?
ఉంగరపుఱురక్తముతోఁ దడిసియున్న గళము మునుపటివలెనే గాయమే
లేక గపడుచున్నది. బాష్పపూరితంబులగు నా కన్నులు పొరఁబడు
చున్నవి. (పైటకొంగుతోఁ కన్నులనద్దుకొని చూచి సంతోషముతో)
నిజముగా గాయమే లేదు ఏమి వింత! (చేతులుచూచుకొని) ఆఁ!
తెలిసినది జగదంబ ప్రసాదించిన యుంగరపు ప్రభావమేయిది. (సం
తోషముతో) నాథా! నాథా!!

జయచం—ఉఁ! అబ్బ! ఏమే! (ఒత్తిగిలి పరుండును.)

జయ—(తనలో) ఛీ! నిష్కారణముగ ప్రాణసఖునిజంపి యేమొగ
ములో బ్రతికియుందును?

గీ॥ కడుపుమంటకు తాళహా ♦ పడుచు దృష్టి
పోవఁ గనిపగుబిడ్డను మ్రింగు భు ♦ జగిభంగి;
కోపమున మైమఱచి దృష్టిఁ ♦ గోలుపోయి,
ప్రాణమిత్త్రుఁ జంపితి ♦ అక్కటకట?

మిత్రరత్నమా! ఇదిగో నేనుకూడ నీకడకు వచ్చుచున్నాఁడ.
(కత్తి తీసి నఱకుకొనఁబోవును.)

భాను—రాజకుమారా! తొందరపడకుము. నీసఖుఁడు సజీవుఁడై
యుండ, నీవు ప్రాణత్యాగమేల చేసికొనెదవు?

జయ—నాచెలికాఁడు బ్రతికియేయున్నాఁడా? నీకు మతిపోయినది;
పొమ్ము నాపని కడ్డురాకుము.

భాను—నిజముగా నేను బ్రతికించితిని.

జయ—నీవు చనిపోయినమగని సావిత్రివలె బ్రతికించితివా? పోపో,
వెంగలీ! ఎట్లు బ్రతికించితివి?

భాను—వెనుక దుర్గ నాకు ప్రత్యక్షమై యీయమృతఘటికరము నిచ్చి దీన నాకు మంచిలాభము కలుగునని చెప్పినది. ఇప్పుడు నేను నాభర్తకైఁబడి యేడ్చుచుండ, ఈయుంగర మాయన కంఠమునకుఁ దగులుటచేఁ బునర్జీవితుఁడయ్యె!

జయ—అలాగుననా! ఏదీ? లేవుము.

భాను—మంచిది. నాథా! లెండు లెండు. మీమిత్రుఁడు జయపాలుడు వచ్చెను.

జయం—(దిగ్గున లేచి) నామిత్రుఁడు జయపాలుఁడు భూతమై వచ్చి నిన్ను బాధించుచున్నాఁడా?

జయ—(ఆశ్చర్యముతో) ఔరా! ఏమీవిపరీతము! వా! పతివ్రతారత్నమా!

భాను—నన్ను బాధించుటలేదు మిమ్ము చంపివేసినాఁడు.

జయం—నన్నుచంపివేసినాఁడా! వెఱ్ఱిపిల్లా! కలగనుచున్నావు. నేను బ్రతికియున్నాఁడ గదా; పరుండుము.

భాను—నేను కలకనుట లేదు మీకు నామాటలనమ్మకము లేకున్న అటు చూడుము. (చూపును)

జయం—(చూచి యాత్రముతో) ఇదేమి? సఖా! పాముపలెపగడపట్టి చచ్చియు నిర్దోషినగు నన్ను బాధింప భూతమైతివా?

జయ—హా! జయంతా! ఎన్నాళ్ళకు నాకంటఁబడితివి? (దగ్గఱకు వెళ్ళును.)

జయం—ఆఁ! ఆఁ! ఆఁ! (వెనుకకుఁదగ్గి) సుందరీ! చూచెదవేమి? కృపాణ మందుకొనుము (పరుగిడును)

జయ—(వెంబఁబడి) ఏమట్లు భయపడుచున్నావు? నీమిత్రుఁడ జయపాలుఁడనుగాని భూతమునుగాను (కత్తిపాఱవేసి) ఇఁక నీభయము తీఱినదా?

జయం—కన్నులార నీచావును జూచిన నన్నే బూకరించెదవా?

జయ—చాల బాగుగనున్నదే. చనిపోయినవాఁడవు నీవుకాని నేను
కాను. నిన్ను కత్తితో పొడిచి చంపితిని. కత్తి రక్తముతో నిండి
యున్నది, చూడుము. (కత్తితీసి చూపును.)

జయం—ఏమి యీమాయ? సత్యముగాను నీతో మాటలాడుచున్న
నన్ను నీవు చంపితివా? చంపిన నేను బ్రతుకుదునా?

జయ—ఆ! అలాగున దారికిరమ్ము. సాధ్వీ తన్మనగు నీ సతి గౌరీప్రసా
దంబున లభించిన అమృతపుబంగారము చేత నన్ను బ్రతికించెను.

జయం—సుందరీ! నిజముగా నన్నితడు చంపెనా? నీవు నన్ను
బ్రతికించితివా? ఆయుంగరమేదీ?

భాను—అప్పనవును. ఇదిగో యుంగరము. (చూపును)

జయం—(పెన్ని చదువుచు) సెబాస్! కాంతా! సెబాస్! (జయ
పాలుతో) నీవెట్లు బ్రతికితివి?

జయ—నేను చనిపోయినఁగదా నీకట్లు ఋజువగుటకు?

జయం—ఇది బాగుగానున్నది. నీవడిగిన మేదరవాని మరఁగి నాటి
రాత్రి నన్ను వాని పొత్తాంతరంబునఁ జపినేయ, బైరాగి
వేషమున నీవెటువచ్చి నేను నీయెముకల గంగలోఁ గలుప
దీసికొని వచ్చితిని.

జయ—సరే. నీవుపుడు చెప్పిన దంతయు నిజమనుకొందము. ఏవీ?
నా దుమ్ములు చూపుము.

జయం—ఇదిగో చూపెదను సుందరీ! మూటపదీ?

భాను—ఆమూలఁ బెట్టితిని

జయం—(వెళ్ళి మూటవిప్పి వెదకి చూచుచు దనలో) ఏమైనవి?

జయ—(నవ్వుచు) అధర్మపత్నీ పరిత్యాగంబున బ్రతికితివే కాని నీకింత
కను తెలివి బాగుగా రాలేదు. ఇంకను బలవంతించుచున్నావు!

జయం—ఈ చేతులతో నిదుమ్ముల నెత్తి తెచ్చిన నన్ను భ్రమింపఁ
జేసెదవా? (ఆలోచించి) ఔలీ! మాట. నిజము చెప్పుము. నే
నీగదిలోని కేదనమూట తెచ్చితినా లేదా?

భాను — తెచ్చినారు. నాచేతికి దాచుమని ఇచ్చినారు

జయం — ఆ! అవునవును. నీవు దానినెక్కడ పెట్టినావు?

భాను — ఆమూలఁ బెట్టినాను.

జయ — ఆమూటయందేమున్నదో నీ వెఱుంగుదువా?

జయం — సతీమణీ! ఇంకెందుకు? చెప్పుము. నేనేమియు అనను లే.

భాను — అందు మనుజుని అస్థులున్నవి.

జయ — నీ కెట్లు తెలియును? నీ కీతఁడు చూపినాఁడా?

భాను — (జయంతునితో) నాథా! మీమాట మీఱినందుకు క్షమింపుఁడు. (జయపాలునితో) అయ్యా! ఈయన ఆమూటయందేమున్నదో చెప్పకుండ దాచుమని నాకిచ్చుటచే, అందేమియున్నదో చూడవలెనని ఆమూలకు వెళ్ళి మూటవిప్పి చేయి పెట్టఁగానే దుమ్ములు తగిలినవి. నేనందుల కాశ్చర్యపడి యప్పటియట్లు కట్టి పెట్టివేసితిని.

జయం — (సంతోషముతో) ఆఁ! తెలిసినది వయస్యసత్తమా! ఈమె యూర్మిక పరిభావమున నేనెట్లు బ్రతికితినో యట్లె నీదుమ్ము లీమె తాఁకుటచే నీవు పునర్జీవితుండవైనాఁడవు. తెలిసినదా? లేకున్న నీవీ జయంతిపురంబున కెట్లు రాఁగలవు? చెప్పుము.

జయ — గరితలమిన్నా! నీ విపుడాడిన మాటలు సత్యమేనా?

భాను — సత్యము, సత్యము, ముమ్మాటికి సత్యము.

జయ — అహో! పతివ్రతా శిరోమణీ! మదీయ ప్రాణప్రదాయినీ,

ఉ॥ అమ్మరో, పేమనందుకొనవమ్మ మదీయ నమస్కృతావళిన్
గ్రిమ్మఱి నాహితోత్తముని కన్నులపండువుగాఁగఁ జూడ బ్రా
ణమ్ముల నిచ్చినావు; నిను నాయికగాఁ గొనియున్న వీని భా
గ్యమ్ము నుతింప వీల్పడదుగాదె? సతీజనతావతంసమా!

భాను — అయ్యా, నన్నింతగా పొగడెద రెందులకు? తమ ప్రాణదాత ఆయన.

జయ—మిత్రరత్నమా, (కౌగలించుకొని) నాఁడు దురభిప్రాయపడి
నిన్ను తిట్టి తగిలివేసినను, కోపింపక నన్విడువలేక నావెంటవచ్చి
నాడున్ను గంగలోఁ గలువఁదెచ్చి బ్రతికించిన నీకేమి
ప్రత్యుపకారము చేయఁగలను?

జయం—నా చెల్లీ, ఇకనంతయు ఆ నాఁడు మనము కలిసికొనిన వేళావిశే
షమే కాని నీతప్పు కాదు. నేను చేసినది నావిధియే గనుక
నదానిఁ గూర్చి మాత్రము నీవు చింతింపకుము.

జయ—నేస్తమా, నీబోటి సుద్గుణులు త్రిమూర్తులకైనఁ జిక్కుట
దుర్లభంబుగదా! నా యదృష్టమేమందును? అపకారికి నుప
కారము చేసి బాసినీనిగాఁ జేసికొనవచ్చునుగదా!

జయం—ఓయీ నన్ను వెక్కిరించుచున్నావా? ఎందుకీస్తోత్రములు?
నేను చేసినది నావిధికాని ఉపకారమెంతమాత్రమును కాదు.
మఱియు, కష్టకాలమున నిన్ను కాపాడలేనందుకు కుందు
చున్నాను

జయ—మొదట నోడిపోయినను చివరకు గెలిచినావు. చాలదా!
నీవిచారము దూరముగా పారఁదోలవేసి నన్ను చంపుకొని
తినినట్లే

జయం—నన్ను మాటమాటకు పొగడుచుండుటవేని, నన్ను నీవు చంపు
కొని తినినట్లు.

జయ—సరే, మానివేసెదను.

జయం—నేనును మానివేసెద. కాంతామణీ! నీ సుగుణాతిశయంబు
లేమనికొనియాడుదు?

భాను—ఇది బాగుగానున్నది నన్నెందుకు పొగడరు? ఆయనవంతై
నది గదా! మీవంతుండిపోయినది కాఁబోలు?

జయం—

ఉ॥ ఇంతుల మేలుబంతి, నిను హెచ్చుగు కష్టదవాగ్నిఁ ద్రోయ, ఆ
వంతయు ధైర్యలక్ష్మి విడనాడక, పైఁడిసలాక రీతిగా

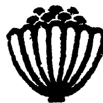
శాంతముతోడ నొప్పెంచి, అలశాంకరిం గొల్చి వరంబు దీని
స్వాంతయు నుద్ధరించి వహీం యశంబును గాంచితివహో!

(దేవు నుద్దేశించి) పరమేశ్వరా! నీయనుగ్రహకారుణ్యాతిశయం బున, ప్రాణమిత్రుల మిరువురము విడిపోయి చచ్చి బ్రతికి తిరిగి కలిసికొంటిమి. ఇంతకంటె మాకింకగావలసిన దేమున్నది? అయినను లోకోపకారార్థ మిట్లగుంగాక!

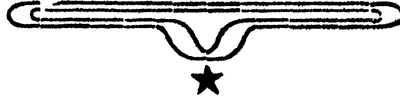
భరత వాక్యము.

ఉత్సాహ॥ ఓలలాడుచుందురింగాక ఉరుసుఖాబ్ధిం బ్రాణమి
త్రాళి నిరత మడ్డులేక; అఖిలవెల్ల భర్తక
చాలభక్తిం గొలుచుచు న్నశంబుగాంతురింగాక; సు
శ్రీల శ్రీకరార్థిసమితి చెందుంగాక నిచ్చలున్

సమాప్తము.

లోభి

★

గ్రంథకర్త:

కీర్తిశేషులైన మహాకవి

శ్రీ పానుగంటి విజయ రాఘవరావుగారు

సకల గుణాభిరాముడు లోభి - వడ్డీలకోసం వేదవాక్యాలు సంపద కోసం సంఘసంస్కారాలు, - అసలీ ఫాయిదాల వసూలుకోసం ఆప్త వాక్యాలు, - కనకంకోసం కునకచేష్టలు, వృద్ధవివాహాలంటే ఉబలాటం - స్త్రీవిద్యంటే చీదరింపూ, పేదవాళ్ళంటే బెదరింపూ, కన్న కొడుకంటే కొలుకొలులు, కన్నబిడ్డలంటే కంటగింపు, ఆశ్రితులంటే యేవగింపూ, నౌకర్లని బెదరింపూ, అందరిమీదా అనుమానాస్త్రాలు. అతి తెలివితేటలు, అభియోగాలు అన్నీ మూర్తీభవించివున్న నాటకం లోభి. షోకేశాలంటే అతని కంటికి చవట పీనుగులు. సనాతనధర్మం బుద్ధికిచవిటి నేల, కరుణరసం అతనికి కంటికలికం, వితరణ గుణం అతనికి ప్రబలవిరోధి, అనుమానం అతని సొమ్ము, అబద్ధాలు అతని ఆత్మ, అసత్య ప్రమాణాలు అతని పంచ ప్రాణాలు, ఖర్చు అతనికి కంఠపాశం, విద్య అతనికి ఉరితాడు, లోకం తన కుపకారం చెయ్యాలి. తను లోకానికి అపకారం చెయ్యాలి. అందుకే అతడు అవతరించాడు.

అద్భుత సంఘటనలతో, ఆదర్శసన్నివేశాల్తో ఆనందరసాన్ని ఒలికించే సంభాషణలతో, చక్కని వ్యవహారిక భాషలో వ్రాయబడిన సాంఘిక నాటకం. నాటకప్రదర్శనాలకీ సినిమా చిత్రనిర్మాణానికి అనుగుణ్యమైన నాటకరాజం. లోభిప్రయత్నాలు ఫలప్రద మౌతాయో, తారుమారౌతాయో, ఒకప్రతి కొని వెంటనే చదవండి పానుగంటివారి రచనా సమర్థత ఈనాటకంలోకూడా ప్రతిభ గాంచింది. కొలది ప్రతులు మాత్రమే ముద్రించినాము. త్వరపడుడు!

వెల 1—8—0

Printed at P. N. MOORTY PRESS Bezwada